

Oikeusavun kokonaissuunnitelma

Lausuntotiivistelmä

Oikeusavun kokonaissuunnitelma

Lausuntotiivistelmä

ISBN 1798-7105

ISBN 978-952-259-486-0

Helsinki 2015

Julkaisun nimi	Oikeusavun kokonaissuunnitelma Lausuntoliivistelmä
Tekijät	Maaria Rubanin
Sarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu Mietintöjä ja lausuntoja 55/2015
Asianumero	5/33/2014
ISSN verkkojulkaisu	1798-7105
ISBN verkkojulkaisu	978-952-259-486-0
URN-tunnus	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-486-0
Julkaisun jakelu	www.oikeusministerio.fi
Asia- ja avainsanat	Oikeusapu, neuvonta, vaihtoehtoinen riidanratkaisu, oikeusaputoimisto

Tiivistelmä

Oikeusministeriö pyysi Oikeusavun kokonaissuunnitelmasta (OM Selvityksiä ja ohjeita 41/2015) lausunnot yhteensä 64 viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunto pyydettiin muun muassa kaikilta oikeusaputoimistoilta. Lausunnon antoi yhteensä 42 tahoa, joista oikeusaputoimistoja oli 19.

Lausunnonantajat suhtautuivat pääsääntöisesti myönteisesti suunnitelmassa esitettyihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Lausunnonantajat pitivät yleisesti hyvänä ja tarpeellisena verkkoneuvonnan ja sähköisten palvelujen kehittämistä ja monikanavaisuutta. Erityisen tärkeänä pidettiin kuitenkin sitä, että edelleen on mahdollisuus henkilökohtaiseen tapaamiseen, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoa käyttää erilaisia verkkopalveluja.

Vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien osalta suurin osa kannatti suunnitelmassa esitettyjä toimenpiteitä ja sitä, että sovinnollista riidanratkaisua lisätään eri tavoin. Yksittäisistä toimenpiteistä otettiin eniten kantaa (13 lausunnonantajaa) ehdotukseen, jonka mukaan tulisi selvittää, voisiko oikeusavustajilla olla nykyistä aktiivisempi rooli sovintopyrkimyksissä. Suurin osa suhtautui ehdotukseen myönteisesti.

Lausunnonantajat kannattivat niin ikään yleisesti julkisen oikeusavun osalta esitettyjä tavoitteita ja toimenpiteitä. Erityisesti painotettiin julkisen oikeusavun oikeaa kohdentumista ja saatavuuden turvaamista. Yksittäisistä toimenpiteistä eniten otettiin kantaa (18 lausunnonantajaa) ehdotukseen, jonka mukaan selvitetään voidaanko oikeusapua rajata asiakkaiden oikeusturvaa vaarantamatta. Rungas puolet kantaa ottaneista oli valmis harkitsemaan rajaamista joissakin asioissa. Rajaamiseen nähtiin kuitenkin liittyvän paljon ongelmia.

Publikationens namn	Helhetsplan för rättshjälpsverksamheten Sammandrag av utlåtanden
Författare	Maaria Rubanin
Publikationsseriens namn och löpande nummer	Justitieministeriets publikation Betänkanden och utlåtanden 55/2015
Ärendenummer	5/33/2014
ISSN elektronisk publikation	1798-7105
ISBN elektronisk publikation	978-952-259-486-0
URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-486-0
Distribution	www.oikeusministerio.fi
Ämnes- och nyckelord	Rättshjälp, rådgivning, alternativ tvistlösning, rättshjälpsbyrå

Sammanfattning/referat

Justitieministeriet bad sammanlagt 64 myndigheter och organisationer yttra sig om Helhetsplanen för rättshjälpsverksamheten (JM Utredningar och anvisningar 41/2015). Begäran om utlåtande skickades bland annat till alla rättshjälpsbyråer. Utlåtande gavs av 42 instanser, varav 19 var rättshjälpsbyråer.

Remissinstanserna förhöll sig i allmänhet positivt till de mål och åtgärder som föreslogs i planen. Remissinstanserna ansåg det vara bra och nödvändigt att utveckla webbrådgivningen och de elektroniska tjänsterna utvecklas samt att dessa finns tillgängliga via flera olika kanaler. Å andra sidan ansågs det vara speciellt viktigt att bevara möjligheten till personliga besök, eftersom alla inte kan eller har möjlighet att använda olika webbtjänster.

Största delen av remissinstanserna understödde de åtgärder som föreslogs i fråga om alternativa tvistlösningsmetoder samt förslaget om att på olika sätt öka möjligheterna att lösa tvister på förlikningsväg. När det gäller de enskilda åtgärderna tog de flesta (13 remissinstanser) ställning till förslaget om att utreda huruvida rättsbiträdena kunde ha en betydligt mer aktiv roll i främjandet av medling. Största delen förhöll sig positivt förslaget.

Remissinstanserna understödde också i allmänhet de mål och åtgärder som föreslogs beträffande den offentliga rättshjälpen. I utlåtandena betonades vikten av att rikta resurserna rätt och trygga tillgången till offentlig rättshjälp. När det gäller de enskilda åtgärderna tog de flesta (18 remissinstanser) ställning till förslaget om att utreda huruvida rättshjälpen kunde begränsas utan att äventyra medborgarnas rättsskydd. Drygt hälften av de instanser som tog ställning till detta var beredda att överväga begränsningar i vissa ärenden. Frågan om begränsning av rättshjälpen ansågs dock vara problematisk på många olika sätt.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Lausuntopalaute lyhyesti.....	7
1.2	Yleiset kannanotot.....	8
1.2.1	Suunnitelma kokonaisuutena.....	8
1.2.2	Visio.....	9
2	NEUVONTA JA SÄHKÖINEN ASIOINTI.....	11
2.1	Nykytila ja tavoitteet.....	11
2.2	Toimenpiteet.....	16
2.2.1	Yleiset kannanotot toimenpiteistä.....	16
2.2.2	Kannanotot toimenpiteittäin.....	18
2.2.2.1	Verkkoneuvonnan kokoaminen yhdeksi kokonaisuudeksi.....	18
2.2.2.2	Ohjattu ja yksilöity verkkopalvelu.....	20
2.2.2.3	Paikallinen yhteistyö.....	21
2.2.2.4	Nettioikeusavustaja.....	23
2.2.2.5	Videoneuvottelun käyttäminen neuvonnassa.....	24
2.2.2.6	Sähköinen ajanvaraus.....	25
2.2.2.7	Soittopyyntö puhelinneuvoa varten.....	26
2.2.2.8	Oikeudellisen neuvonnan toteuttaminen siten, että esteellisyttä ei synny.....	26
2.2.2.9	Asiakaspalvelupisteiden hyödyntäminen oikeusapupalveluissa.....	27
2.2.2.10	Sähköisen asiointin laajentaminen.....	27
2.2.2.11	Helppokäyttöisempi sähköinen oikeusapuhakemus.....	28
2.2.2.12	Oikeusavun sähköisen asiointin portaalin yhdistäminen KaPa-palvelunäkymään.....	29
2.2.2.13	Ohjattujen lomakkeiden käyttäminen.....	30
2.3	Muita lausunnonantajien esittämiä näkemyksiä.....	32
2.3.1	Velkaneuvonta.....	32
2.3.2	Rikosten uhrien asema.....	32
3	VAIHTOEHTOISET RIIDANRATKAISUMENETTELYT.....	33
3.1	Nykytila ja tavoitteet.....	33
3.2	Toimenpiteet.....	37
3.2.1	Yleiset kannanotot toimenpiteistä.....	37
3.2.2	Kannanotot toimenpiteittäin.....	39
3.2.2.1	Yhteistyön lisääminen.....	39
3.2.2.2	Oikeusavustajille nykyistä aktiivisempi rooli sovintopyrkimyksissä.....	40
3.2.2.3	Koulutus.....	43
3.2.2.4	On line -sovittelu.....	45
3.2.2.5	Perheasioiden sovittelu.....	46
3.2.2.6	Kuluttajariitalautakunnan sähköinen asiointi.....	47
3.3	Lausunnonantajien kehittämissuhteita.....	48
3.3.1	Sovittelu oikeusaputoimiston palveluna.....	48
3.3.2	Sovittelua tukevat kannustinjärjestelmät.....	49
3.3.3	Oikeusavustajan ja perheasioiden sovittelijan yhteistyö.....	49
3.3.4	Sovittelun säätäminen ensisijaiseksi eräissä asioissa.....	50
3.3.5	Sovittelukoulutuksen saaneen henkilön nimeäminen sovittelijaksi.....	50
3.3.6	Sovittelu mahdolliseksi hallintoasioissa.....	51
4	JULKINEN OIKEUSAPU.....	52
4.1	Nykytila ja tavoitteet.....	52
4.1.1	Yleiset kannanotot.....	52
4.1.2	Lausunnon antajien esille nostamia erityisiä kysymyksiä.....	56
4.1.2.1	Saatavuus.....	56
4.1.2.2	Täyden korvauksen asiakkaat.....	58

4.1.2.3	Ulkoprosessuaaliset asiat.....	60
4.1.2.4	Oikeusavustajien koulutusjärjestelmä	61
4.1.2.5	Tutkimus.....	61
4.2	Toimenpiteet.....	62
4.2.1	Kansainvälisten velvoitteiden täytyminen	62
4.2.1.1	Päivystysjärjestelmä.....	62
4.2.1.2	Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön vaikutus	63
4.2.2	Oikeusavun antamiseen liittyvät toimenpiteet	63
4.2.2.1	Rakenneuudistus	64
4.2.2.2	Ajanvarauksen kehittäminen	66
4.2.2.3	Etäpalvelut	67
4.2.2.4	Asianajoprosessin kehittäminen.....	69
4.2.2.5	Laadun arviointi.....	71
4.2.2.6	Asian ratkaiseminen tuomioistuimessa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa	72
4.2.2.7	Julkisen oikeusavun seurannan parantaminen	73
4.2.3	Oikeusavun rajaaminen sekä maksuja ja palkkioita koskevat muutokset	73
4.2.3.1	Oikeusavun rajaaminen.....	73
4.2.3.2	Oikeusapumaksujen tarkistaminen	79
4.2.3.3	Palkkiosäännösten tarkistaminen.....	80
4.2.3.4	Palkkio ja avustajan työn laatu	81
4.2.4	Lausunnonantajien kehittämis ehdotuksia	82
4.2.4.1	Pisteytys.....	82
4.2.4.2	Sihteerien työn kuvan kehittäminen	82
4.2.4.3	Oikeusavustajien erikoistuminen.....	83
4.2.4.4	Oikeusapupäätösten keskittäminen	83
LIITE 1	.....	84

1 JOHDANTO

1.1 Lausuntopalaute lyhyesti

Oikeusavun kokonaissuunnitelma on osa oikeudenhoidon uudistamisohjelman täytäntöönpanoa. Suunnitelma on laadittu virkatyönä oikeusministeriössä kansliapäällikkö Tiina Astolan johdolla. Suunnitelmassa arvioidaan neuvonnan ja sähköisen asiain, vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen sekä julkisen oikeusavun nykytilaa, tavoitteita ja tarvittavia toimenpiteitä. Suunnitelmassa esitetyt näkemykset esitellään lausuntoyhteenvedossa kannanottojen yhteydessä.

Oikeusavun kokonaissuunnitelmasta pyydettiin lausunnot yhteensä 64 viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunto pyydettiin muun muassa kaikilta oikeusaputoimistoilta. Lausunnon antoi yhteensä 42 tahoa¹. Lisäksi korkein oikeus ja Helsingin hovioikeus ilmoittivat, että ne eivät anna lausuntoa. Lausunnonantajista 19 oli oikeusaputoimistoa². Luettelo lausunnonantajista on liitteessä 1.

Lausunnonantajat suhtautuivat pääsääntöisesti myönteisesti suunnitelmassa esitettyihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Lausunnonantajat pitivät tarpeellisena verkko-neuvonnan ja sähköisten palvelujen kehittämistä ja monikanavaisuutta. Erityisesti kuitenkin korostettiin sitä, että henkilökohtaiseen tapaamiseen tulee edelleen olla mahdollisuus, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoa käyttää erilaisia verkkopalveluja. Yksittäisistä ehdotuksista otettiin eniten kantaa (13 lausunnon antajaa) verkkosivujen kokoamiseen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja ehdotusta kannatettiin laajasti. Kriittisimmin suhtauduttiin nettioikeusavustajakokeiluun ja ohjattujen sähköisten lomakkeiden kehittämiseen.

Vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien osalta suurin osa kannatti suunnitelmassa esitettyjä tavoitteita ja toimenpiteitä. Sitä, että sovinnollisia ratkaisuja lisätään eri tavoin, kannatettiin laajasti. Yksittäisistä toimenpiteistä otettiin eniten kantaa (13 lausunnon antajaa), ehdotukseen, jonka mukaan tulisi selvittää, voisiko oikeusavustajilla olla nykyistä aktiivisempi rooli sovintopyrkimyksissä. Suurin osa suhtautui ehdotukseen myönteisesti.

Osa lausunnonantajista esitti myös uusia toimenpide-ehdotuksia. Monet näistä koskivat sovittelua ja sovinnollisten ratkaisujen edistämistä. Lausunnonantajien ehdotuksissa esitettiin muun muassa sovittelun ottamista oikeusaputoimistojen tehtäväksi asianajotoimeksiantojen rinnalle ja että oikeusavustaja ja perheasioiden sovittelijat voisivat toimia yhdessä sovittelijana. Lisäksi ehdotettiin, että joidenkin asiaryhmien osalta sovittelu tulisi säätää ensisijaiseksi riidanratkaisumenettelyksi ja että tuomioistuimilla tulisi olla mahdollisuus nimetä sovittelijaksi sovittelukoulutuksen saanut henkilö esimerkiksi asianajaja.

---

¹ Poliisihallitus on pyytänyt omaa lausuntoaan varten lausunnon lisäksi Keskusrikospoliisilta, jonka näkemyksiin Poliisihallitus yhtyy.

² Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot antoivat yhteisen lausunnon. Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimistosta saatiin kaksi eri lausuntoa.

Lausunnonantajat kannattivat niin ikään yleisesti julkisen oikeusavun osalta esitettyjä tavoitteita ja toimenpiteitä. Erityisesti painotettiin julkisen oikeusavun oikeaa kohdentumista ja saatavuuden turvaamista. Osa lausunnonantajista nosti esille myös kysymykset oikeusaputoimistojen täyden korvauksen asiakkaista ja ulkoprosessuaalisten asioiden hoitamisesta, joiden osalta lausunnonantajien näkemykset olivat ristiriitaisia. Yksittäisistä toimenpiteistä eniten otettiin kantaa (18 lausunnonantajaa) ehdotukseen, jonka mukaan selvitetään voidaanko oikeusapua rajata asiakkaiden oikeusturvaa vaarantamatta. Rungas puolelta kantaa ottaneista oli valmis harkitsemaan rajaamista joissakin asioissa. Rajaamiseen nähtiin kuitenkin liittyvän paljon ongelmia. Oikeusaputoimistot suhtautuivat kriittisimmin oikeusavun rakennemuutosta koskevaan ehdotukseen.

Lausunnonantajien tekemät julkista oikeusapua koskevat ehdotukset liittyivät oikeusaputoimistojen kehittämiseen. Esille nostettiin muun muassa muun muassa pisteytysjärjestelmän päivittäminen vastaamaan paremmin nykypäivän vaatimuksia, sihteerien työn kehittäminen nykyistä itsenäisemmäksi, oikeusavustajien erikoistuminen ja oikeusapupäätösten nykyistä laajempi keskittäminen.

1.2 Yleiset kannanotot

1.2.1 Suunnitelma kokonaisuutena

Lausunnonantajista 11 lausui yleisesti suunnitelmasta ja sen sisältämistä toimenpiteistä. Suurin osa piti suunnitelmassa esitettyjä tavoitteita ja toimenpiteitä hyvinä ja kannatettavina sekä suunnitelmaa monipuolisena ja oikeansuuntaisena.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto pitää erinomaisena suunnitelman monipuolisuutta ja laajat mahdollisuudet toteavaa rakennetta.

Helsingin oikeusaputoimisto on todennut, että oikeusavun kokonaissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttaminen vaatii vahvaa johtamista, rohkeaa päätöksentekoa ja aktiivista osallistumista. Julkisen oikeusavun kokonaisuudistuksen täytäntöönpano edellyttää myös oikeusaputoimistojen tulosohjauksen mahdollisimman pikaista uudistamista vastaamaan uutta visiota ja strategiaa.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että jos julkiselle oikeusavulle asetetaan velvollisuus aloittaa uusia palvelumuotoja, siihen tulee varata vastaavasti lisäresursseja, koska sähköinen palvelu ja sähköinen ajanvaraus ei sinällään lisää oikeusavun antamisen resursseja yhtään.

Valtakunnan syyttäjävirasto katsoo, että syyttäjälaitoksen näkökulmasta suunnitelmassa ei ole puutteita, joilla olisi asiakkaiden oikeudellisten palvelujen saamisen kannalta erityistä merkitystä. Ensisijaisena on pidettävä kaikkia niitä tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla pyritään tehostamaan oikeusriitojen ennalta ehkäisemistä ja ratkaisemista oikeudenkäyntimenettelyn ulkopuolella. Virasto kiinnittää huomiota myös helppokäyttöisten etä- ja verkkopalvelujen saatavuutta toimipaikkaverkostojen harvennusta. Kehitys merkinnee sitä, että jatkossa entistä suurempi osa julkisen oikeus-

avun piiriin kuuluvista asioista hoidetaan valtion oikeusaputoimistojen toimesta. Julkisen oikeusavun saatavuuden ja laadun yhdenvertaisuuden varmistaminen saattaa silloin edellyttää entistä parempaa yksityisten avustajien tuottamien palvelujen seuranta, mihin siihenkin on kiinnitetty suunnitelmassa huomiota.

Helsingin syyttäjänvirasto katsoo, että suunnitelmassa on hyvin kattavasti tarkasteltu oikeusavun koko kenttää ja sen kehittämismahdollisuuksia. Mikään asiaryhmä ei ole jäänyt tarkastelun ulkopuolelle.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos pitää tärkeänä varmistaa eri muodoissa annettavan oikeusavun oikea-aikaisuus, saavutettavuus, laatu, luotettavuus ja kokonaisataloudellisuus. Monet ehdotetut toimenpiteet tukevat näiden tavoitteiden tukemista.

Valtiokonttori pitää suunnitelman pyrkimyksiä kannatettavina sekä sillä tavoiteltuja lopputuloksia sekä kansalaisten että valtion edun mukaisina.

Suomen Lakimiesliitto kannattaa sitä, että oikeusavulla huolehditaan jatkossa nykyistä monipuolisemmin ja taloudellisten realiteettien salliessa myös laajemmin kansalaisten oikeudellisten palveluiden saatavuudesta. Kysymys on laajasta kokonaisarviointista, jossa oikeusapu on nähtävä keskeisenä osana oikeusvaltiossa tehokkaasti toteutettavaa oikeudenhoitoa, Oikeudellisten palveluiden alueellinen keskittäminen aiheuttaa painetta niin oikeusavun saatavuudelle kuin sen asianmukaisen hoitamisen vaatimille kustannuksille. Nämä haasteet on tunnistettava ja niiden oikeusapuun kohdistamat uhkakuvat on pyrittävä torjumaan. Liitto katsoo, että oikeusapua ei saa heikentää miltään osin. Sen kehittämisen lähtökohtana ei saa olla yleinen heikko taloustilanne vaan oikeudenhoidon aidot ja todelliset tarpeet.

Tuomariliitto toteaa, että esiin tuodut tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset ovat sinänsä hyväksyttäviä, joskin toimenpide-ehdotuksiin saattaa liittyä ongelmia.

Kuluttajaliitto katsoo, että kokonaisuutena arvioiden kaikki kokonaissuunnitelmassa esitetyt keinot, menetelmät ja tavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia.

Rikosuhripäivystys pitää suunnitelmaa kunnianhimoisena ja oikeansuuntaisena. Tavoitteet ja toimenpiteet ovat pääosin kustannustehokkaita, konkreettisia ja asiakasystävällisiä.

1.2.2 Visio

Suunnitelmassa määriteltiin julkisen oikeusavun visio seuraavasti:

”Jokainen saa tarpeellisen avun oikeudellisen ongelmansa ratkaisemiseksi mahdollisimman aikaisin, vaikka hänen taloudellinen asemansa olisi heikko. Oikeusapua tarjotaan siten, että se on kokonaistaloudellisesti tarkoituksenmukaista.”

Kolme lausunnonantajaa esitti näkemyksiään visiosta. Helsingin oikeusaputoimisto piti sitä hyvänä sellaisenaan. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto ja Suomen Lakimiesliitto kiinnittivät erityisesti huomiota vision toiseen virkkeeseen. Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston mielestä jää epäselväksi, mitä virkkeellä tarkoitetaan. Suomen

Lakimiesliitto totesi, että virkettä ei tulisi sisällyttää oikeusavun kokonaissuunnitelmaan. Se totesi, että taloudelliset realiteetit ovat osa kaikkea valtionalouteen liittyvää toimintaa eikä niillä pitäisi olla sijaa oikeusavun visiossa.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto pitää visiota kannatettavana.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että visiosta herää kysymys, tarkoitetaanko julkisella oikeusavulla suunnitelmassa kaikkia kolmea suunnitelman osaa: neuvontaa ja sähköistä asiointia, vaihtoehtoisia riidanratkaisumenetelmiä ja julkista oikeusapu. Jos suunnitelman on ajateltu kattavan muitakin oikeusavun lajeja kuin julkisen oikeusavun, aie olisi tullut kirkastaa. Toimisto toteaa näiltä osin, että oikeusaputoimisto katsoo itse antavansa nimenomaan julkista oikeusapua, mutta välineinä voidaan käyttää neuvontaa, sähköistä asiointia ja mielellään myös vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä.

Lausunnonantaja pohtii myös, mitä tarkoitetaan vision jälkimmäisellä virkkeellä: ”Oikeusapua tarjotaan siten, että se on kokonaistaloudellisesti tarkoituksenmukaista”. Erityisesti sana tarkoituksenmukainen jää epäselväksi. Oikeusapulain 7 §:n mukaan oikeusapua annettaessa ei saa tehdä tarkoituksettomia toimenpiteitä. Onko visiolla tarkoitettu jotain muuta, uutta rajoitetta? Jos on tarkoitettu, kuka arvioi ja millä kriteerein kokonaistaloudellisuuden.

Suomen Lakimiesliitto ilmoittaa olevansa valmis jakamaan vision ensimmäisen virkkeen. Sen sijaan jälkimmäistä virkettä, jonka mukaan oikeusapua tarjotaan siten, että se on kokonaistaloudellisesti tarkoituksenmukaista, ei tulisi liittää visioon. Se katsoo, että taloudelliset realiteetit ovat osa kaikkea valtionalouteen liittyvää toimintaa eikä niillä pidä olla sijaa oikeusapua koskevassa visiossa. Oikeudenhoitoon liittyvät muutokset tulee laajemminkin toteuttaa substanssilähtöisesti eikä kustannussäästöjä hakien.

2 NEUVONTA JA SÄHKÖINEN ASIOINTI

2.1 Nykytila ja tavoitteet

Suunnitelmassa arvioitiin neuvonnan ja sähköisen asioinnin nykytilaa seuraavasti:

Viranomaiset, yritykset ja järjestöt tuottavat erilaisia maksuttomia ja maksullisia neuvontapalveluja. Uutena ilmiönä on asianajotoimistojen palvelujen tarjoaminen verkossa. Kansalaisen näkökulmasta haasteena on oikean palvelun löytäminen sekä palvelun laadun ja luotettavuuden arvioiminen.

Oikeuslaitos ja muut viranomaiset informoivat kansalaisia omilla verkkosivuillaan. Neuvonta on viranomaisen omasta näkökulmasta lähtevää, pääosin yksisuuntaista ja yleisellä tasolla. Palvelun tulisi olla yksilöllisempää ja siirtymisen eri palveluihin tulisi olla helpompaa.

Oikeusministeriön hallinnonalalla vahvuutena on uudistettu oikeus.fi-sivusto, joka tunnetaan hyvin. Arjen ongelmia koskeva yleisneuvonta on kuitenkin osittain sirpaleista ja sitä on monilla eri sivuilla. Hallinnonalan verkkoneuvonta ei vielä vastaa siihen tarpeeseen, mitä siltä tulevaisuudessa odotetaan. Esimerkiksi oikeusavun sähköinen asiointi ja oikeusapupalvelut eivät vielä nivoudu siihen luontevalla tavalla.

Suunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin seuraavat tavoitteet:

Oikeudelliset neuvontapalvelut ovat kaikkien kansalaisten helposti saatavilla erilaisia kanavia hyväksi käyttäen. Näitä ovat muun muassa verkkoneuvonnan eri muodot, sähköinen asiointi, etäpalvelu, puhelin ja asiointi paikan päällä.

Verkkoneuvonnassa tavoitteena on, että kansalainen löytää tiedon helposti ja oikea-aikaisesti omasta elämäntilanteestaan lähtien ja että neuvonnassa käytetään helposti ymmärrettävää kieltä. Siirtyminen yleisneuvonnasta henkilökohtaisempaan neuvontaan ja sähköiseen asiointiin sekä puhelinneuvontaan ja henkilökohtaiseen tapaamiseen on joustavaa.

Asetettuihin tavoitteisiin otti kantaa 28 lausunnonantajaa ja niitä kannatettiin laajasti.

Lausunnonantajat pitivät yleisesti hyvänä ja tarpeellisena verkkoneuvonnan ja sähköisten palvelujen kehittämistä ja monikanavaisuutta ja sitä, että palveluja on tarjolla jokaiselle sopivalla tavalla. Erityisen tärkeänä pidettiin sitä, että edelleen on mahdollisuus henkilökohtaiseen tapaamiseen, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoa käyttää erilaisia verkkopalveluja.

Muutama lausunnonantaja katsoi, että tavoitteisiin liittyy osittain ongelmia. Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto, Suomen Lakimiesliitto ja Julkiset oikeusavustajat kiinnittivät huomiota neuvonnasta aiheutuviin kustannuksiin. Verkkoneuvonnan laajentamisen todettiin merkitsevän julkisin varoin toteutetun oikeusavun laajentamista, jolloin tulee huolehtia siitä, ettei laajeneminen tapahdu nykyisten oikeusavun asiakkaiden kustannuksella. Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto piti jääviyden syntymisen kannalta ongelmallisena sitä, että oikeusaputoimistot hoitaisivat sekä yleistä verkkoneuvontaa että asianajotoimeksiantoja.

Tampereen oikeusaputoimisto ja Julkiset oikeusavustajat ry suhtautuivat epäilevästi sähköisen asiointin laajentamiseen ja totesivat, että suurella osalla asiakkaita ei ole tietokoneita ja että asiakkaille mieluisin tapa asioida on henkilökohtainen tapaaminen.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto pitää palvelukanavien monipuolisuutta tärkeänä huomioiden kuitenkin se, että jatkossakaan kaikki asiakkaat eivät pysty hyödyntämään etäpalvelumahdollisuutta.

Etelä-Savon oikeusaputoimisto toteaa, että tulevaisuudessa tarvitaan monikanavaista palvelumallia ja on tärkeää, että erityyppisille oikeudellisten neuvontapalvelujen käyttäjille on kullekin tarjolla itselle parhaiten sopiva vaihtoehto. Suunnitelmassa asetetut tavoitteet tukevat hyvin palvelujen tarvitsijoiden tarpeita.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää suunnitelmassa esitettyjä tavoitteita kannatettavina.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että suunnitelman tavoitteena on ilmeisesti erilaisten väylien luominen tai olemassa olevien väylien käytön lisääminen kansalaisten oikeudellisen tiedon lisäämiseksi. Tavoitteissa ei ole eritelty neuvonnan laadun kehittämistä tai neuvonnan lisäämistä. Herää kysymys, kuinka suuressa määrin nykyisestä oikeusavun resursseista on tarkoitus suunnata neuvontaan. Oikeusapusihteereiden työpanoksesta kuluu huomattava osa tulojen ja varallisuuden selvittelyyn, joka voitaisiin käyttää suoraan asiakkaiden neuvontaan.

Toimisto toteaa, että suunnitelmassa kiinnitetään huomiota pääosin verkkopalveluun. Valtion oikeusaputoimistot koko maassa antavat oikeusapusihteerien toimesta asiakkaalle oikeusapuohjausta, jokaisen puhelun yhteydessä arvioimalla ja ohjaamalla asiakas oikean palvelun piiriin. Tätä oikeusapuohjausta ei ole tilastoitu tällä hetkellä oikein. Valistunut arvaus on, että julkisten oikeusavustajien neuvojen ja oikeusapusihteereiden antaman neuvonnan suhde on yhden suhde kolmeen.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto pitää asetettuja tavoitteita kannatettavina.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että vaikuttaa siltä neuvontaa painotetaan yhä enemmän ja tästä voi mahdollisesti seurata, etteivät oikeusavustajat viihdy kauan virassaan, koska siinä ei pääse kehittämään taitojaan. Neuvojen antajana pitäisi olla sellainen oikeusavustaja, jolla on vuosien vankka kokemus asianajotoiminnasta.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto korostaa laaja-alaisia asiakaslähtöisiä neuvontakanavia: palvelu paikan päällä, puhelimella, etäpalveluna kotikoneelta ja asiakaspalvelupisteestä toisesta oikeusaputoimistosta, verkosta saatavalla yleisneuvonnalla. Myös palveluiden joustavuutta, henkilöresursseja ja palveluiden helppoa hakua ja käyttöä pidetään tärkeinä.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto kannattaa tavoitteita, sillä oikeusavunkin on syytä olla muuttuvassa maailmassa "ajan hermolla". Kansalaisten tiedonhakatavat ovat muuttuneet ja heille on tarjottava palvelua sellaisissa muodoissa, jotka heille soveltuvat. Erilaisia etäpalvelun muotoja on harventuvassa toimipaikkaverkostossa syytä kehittää ja tehostaa. Neuvontapalveluja kehitettäessä on kuitenkin yhä edelleen riittävästi huomioitava ne asiakkaat, jotka eivät uusia sähköisiä asiointimalleja käytä, ja varattava riittävästi resursseja myös paikan päällä ja puhelimitse tapahtuvaan asiointiin. Tärkeintä on, että neuvontapalvelut ovat helppokäyttöisiä, joustavia ja kansantajuisia.

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että tavoitteena on oikeudellisen neuvonnan saaminen viranomaisneuvontana asiakkaan yksilöllisen asian alkuvaiheissa. Tämä koskee sekä menettelyä että asiasisällön pääkohtia. Tämä on tärkeää asiakkaan näkökulmasta, jotta hän saa nopeasti luotettavaa tietoa asiasta ja sen ratkaisun menettelyvaihtoehtoista. Neuvonnan kustannukset ovat aina alemmat verrattuna tarpeettomiin oikeusriitoihin tai tiedon puutteesta johtuviin oikeuden menetyksiin. Tavoitteena on myös, että neuvontakanavista tiedotetaan kattavasti. Neuvonnan tulee olla saatavissa monella eri tavalla asiakkaan tarpeen mukaan.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää tarpeellisena kehittää edelleen verkkoneuvontaa ja sähköistä asiointia, koska sellaisen palvelun kysyntä todennäköisesti tulevaisuudessa vain kasvaa. Verkkopalvelu ei voi kuitenkaan koskaan korvata henkilö- ja asiakohtaista varsinaista asianajopalvelua, sillä useat juridiset asiat sisältävät erilaisia vaihtoehtoja ja sudenkuoppia, jolloin asioiden taustojen perinpohjainen läpikäynti on välttämätöntä. Sen vuoksi juuri siirtyminen yleisneuvonnasta henkilökohtaiseen palveluun on tapahduttava joustavasti ja ohjeistus sen hakemiseen on tapahduttava ajoissa.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot pitävät tavoitteita hyvinä. Toimistot nostavat ensisijaiseksi sen, että siirtyminen yleisneuvonnasta henkilökohtaiseen neuvontaan ja sähköiseen asiointiin sekä puhelinneuvontaan ja henkilökohtaiseen tapaamiseen on tehtävä joustavammaksi. Kansalaisen on myös löydettävä verkossa oleva tieto helposti.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusaputoimistoissa on kautta vuosikymmenten suoritettu sihteerien "tienviittaneuvontaa" ja oikeusavustajien hoitamaa juridista neuvontaa. Keinovalikoimaan on tullut viime vuosina voimakkaasti lisääntyen mukaan puhelinneuvonta, jolla oikeudellisia ongelmia pyritään ratkomaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tai toteamaan, ettei ongelma ole sellainen, jossa muita toimia tarvittaisiinkaan. Jos oikeusaputoimistossa hoidettava julkinen oikeusapu halutaan pitää asianajotyönä, kovin paljoo uusia avauksia henkilökohtaisen neuvonnan ulkopuolella on vaikea keksiä.

Menetelmät voivat toimeksiannon sisällä olla joustavat, mutta että oikeusaputoimistot virastoina hoitaisivat sekä verkkoneuvontaa yleisellä tasolla että jääviyden tuottavia asianajotoimeksiuntojen voi olla hankalasti toteutettavissa oleva tavoite. Mikäli suunnitelmassa mainittua verkkoneuvontaa hoitaa joku muu taho, oikeusaputoimistot toki entiseen tapaan joustavilla tavoilla hoitavat oman osuutensa.

Rovaniemen oikeusaputoimisto kannattaa tavoitteita. Toimipaikkaverkostoa ei tule kuitenkaan karsia sähköisen asiointin kustannuksella. Henkilökohtainen tapaaminen tulee olla ensisijainen, jota neuvontapalvelut, sähköinen asiointi, sekä puhelinneuvonta täydentävät.

Satakunnan oikeusaputoimisto katsoo, että asetetut tavoitteet ovat oikeansuuntaiset. Kansalaisen tiedon saannin pitää olla nopeaa ja joustavaa. Palvelun käyttäjän kannalta erinomaista on sen maksuttomuus. Valtiontalouden kannalta maksuton puhelin- ja muu neuvonta toki laskee jonkin verran toimistojen laskutusta ja sitä kautta valtion tuloja.

Tampereen oikeusaputoimisto katsoo, että suurin osa oikeusaputoimiston asiakkaita ei omista tai osaa käyttää tietokonetta. Pitää olla mahdollisuus varata aika puhelimitse tai henkilökohtaisella käynnillä toimistossa. Se myös katsoo, että asiakkaalle paras ja mieluisin tapa on henkilökohtainen neuvottelu. Jatkossa asiaa voidaan hoitaa puhelimitse tai sähköpostilla.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto pitää esitettyjä tavoitteita kannatettavina ja katsoo, että ne laajentavat asiakkaiden mahdollisuuksia palvelujen saantiin. Nykyistä oikeusaputoimintaa on syytä kehittää suunnitelmassa esitetyllä tavalla, koska oikeusapu on jäämässä jälkeä esim. Kelan ja verohallinnon palvelujen kehityksestä.

Poliisihallitus korostaa että tehokkaan ja oikeudenmukaisen rikosprosessin turvaamiseksi oikeusavun kattava alueellinen ja oikea-aikainen saatavuus on turvattava. Sähköisten palveluiden lisääminen ja niiden saatavuuden parantaminen on kannatettava tavoite. On kuitenkin syytä huomioida, että suuri osa poliisin asiakkaista on sellaisia, että heillä ei ole pääsyä sähköisten palveluiden pariin, heillä ei ole minkäänlaista tietämystä sähköisten palveluiden käytöstä tai ylipäätään oikeusavun mahdollisuuksista. Varsin usein poliisin asiakkaiden tarvitsema oikeusapu tarkoittaa avustajan fyysistä läsnäoloa. Poliisin kannalta on tärkeää, että esitutkintatoimenpiteitä ei tarvitse pitkittää kohtuuttomasti puuttuvan oikeusavun vuoksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että suunnitelmassa ehdotetaan useita toimia oikeudellisen neuvonnan asiakaslähtöisyyden vahvistamiseksi ja neuvonnan muotojen monipuolisuuden edistämiseksi. THL kiinnittää huomiota tarpeeseen ottaa neuvonnan asiakaslähtöisyyttä ja sen muotojen monipuolisuutta edistettäessä huomioon eri asiakasryhmien toimintakyvyssä ja tarpeissa olevat erot. Erityisesti tulee varmistaa toimintakyvyltään eri tavoin rajoittuneiden ja rajallisen kielitaidon omaavien henkilöiden asema siten, että neuvontaa, verkkopalveluja ja muuta oikeusapua annetaan saavutettavassa muodossa ja monikielisesti. Sähköisten palvelujen kehittäminen on tärkeä päämäärä, mutta niiden rinnalla tulee kehittää palveluja myös niille, joilla ei ole valmiuksia tai mahdollisuuksia sähköisten palvelujen käyttöön.

Valtiokonttori pitää tarkoituksenmukaisena asioinnin monikanavaisuuden edistämistä siten, että siirtyminen verkkoneuvonnan, puhelinneuvonnan, etäpalvelujen ja paikan päällä asioinnin välillä olisi nykyistä helpompaa. Näin neuvonnassa olisi mahdollista ottaa paremmin huomioon kansalaisen elämäntilanne sekä yksinkertaistaa ja helpottaa julkisen hallinnon asiakkaiden asiointia viranomaisten kanssa. Tämä on myös yksi käynnissä olevan kansallisen palveluarkkitehtuurin toteuttamisohjelman (KaPA-hanke) tavoitteista.

Helsingin syyttäjävirasto toteaa, että oikeudenhoidon viranomaisten palveluverkostot tulevat jatkossa paljonkin harvenemaan. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää panostaa helppokäyttöisten etä- ja verkkoratkaisujen suunnitteluun ja käyttöönottoon.

Kuluttajaliitto katsoo, että neuvonnan ja tehokkaan oikeusturvan kannalta on tehosta ja tarkoituksenmukaista, että mahdollisia riitoja ja ongelmatilanteita ennaltaehkäistään jo varhaisessa vaiheessa ennen kuin ratkaiseminen edellyttää riippumattonta ja asiantuntevaa riidanratkaisumenettelyä.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että suunnitelmassa esitetyt tavoitteet ovat kannatettavia. Asianajajaliitto kuitenkin toteaa, että tavoitteissa vahvasti korostettu verkkoneuvonta yleisneuvontana ei useinkaan yksin ole riittävää vaan asiakkaat tarvitsevat akuutissa tilanteessaan myös yksilöllistä palvelua. Henkilökohtaisen palvelun eri muotoihin ja siirtymiseen yleisneuvonnasta henkilökohtaiseen neuvontaan tulee siten kiinnittää erityistä huomiota.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että julkinen oikeusapu on tärkeä osa oikeudenhoitoa ja sen toiminnan taloudelliset edellytykset tulee turvata tavoitteena asiakkaille kohtuulliset odotusajat ja oikeusavun muu reaalinen saatavuus.. Myös nykyisessä niukassa taloudellisessa tilanteessa oikeusapua kehitettäessä on varmistuttava siitä, että apua voidaan edelleen tarjota taloudellisesti heikoimmassa asemassa oleville. Mikäli verkkoneuvontaa laajennetaan, merkitsee se julkisin varoin kustannetun oikeusavun laajentamista. Verkkoneuvonnan laajentamisen rahoitus tulee varmistaa siten, ettei laajeneminen tapahdu nykyisille oikeusavun asiakkaille osoittavan oikeusavun kustannuksella.

Suomen tuomariliitto pitää tavoitteita hyväksyttävänä. Samalla on kuitenkin turvattava se, että oikeudellisen avun tarpeessa olevalla on käytettävissään riittävän helppo ja joustava pääsy puhelinneuvontapalveluihin ja myös henkilökohtaiseen tapaamiseen oikeusavustajan kanssa kohtuullisen ajan kuluessa. Liitto korostaa, että asiakkaan ja oikeusavustajan henkilökohtainen tapaaminen on usein välttämätön asiakkaan tilanteen ja siihen mahdollisesti liittyvien oikeudellisten kysymysten ja niiden ratkaisuvaihtoehtojen hahmottamiseksi. Monesti esimerkiksi tarpeellisten asiakirjojen esittäminen oikeusavustajalle ja varsinkin niiden läpikäyminen yhdessä käy päinsä vain asiakkaan ja oikeusavustajan henkilökohtaisessa tapaamisessa. Tuomariliitto huomauttaa lisäksi, että oikeudellisten neuvontapalvelujen tarpeen voidaan olettaa lisääntyvän nykyisestä asioiden oikeudellistumisen ja siihen liittyvän monimutkaistumisen myötä.

JHL Julkisten ja hyvinvointialojen liiton näkemyksen mukaan suunnitelman tavoitteet neuvonnasta, palveluiden saatavuudesta, joustavuudesta, erilaisista neuvonnan muodoista ja neuvonnassa käytettävän kielen ymmärrettävyydestä (lomakkeiden helppokäyttöisyys) ovat kannatettavia. Sähköisen asioinnin laajentamisen yhteydessä on kuitenkin huolehdittava, että henkilöstön määrä on riittävä ja esim. oikeusapusihteereiden panosta neuvontatyössä kehitetään. Sähköisen asioinnin lisääminen tulee nähdä työmenetelmien kehittämisenä, ei keinona henkilöstön vähentämiseen.

Pardia ry katsoo, että keskeiset tavoitteet ovat selkeät ja hyväksyttävät

Julkiset oikeusavustajat ry vastustaa sähköinen asioinnin laajentamista. Käytännössä on koettu että puhelimitse tai henkilökohtaisella käynnillä asiat selviävät huomattavasti nopeammin. Asiat ovat monesti niin monimutkaisia, ettei niiden neuvominen chatin avulla ole mahdollista. Liiallinen sähköinen asiointi vaikeuttaa varsinaista asioiden hoitamistyötä, oikeusavustajalla on myös oltava työrauha. On huomioitava, että osa oikeusaputoimiston asiakkaista ei omista tai osaa käyttää tietokonetta. Tämän vuoksi on oltava mahdollisuus varata aika puhelimitse ja käymällä henkilökohtaisesti toimistolla.

Verkkoneuvontaa ei tule laajentaa vähävaraisten kustannuksella. Julkinen oikeusapu tulee säilyttää jatkossakin vähävaraisille tarkoitettuna laadukkaana asianajopalveluna. Mikäli julkiselle oikeusavulle asetetaan velvollisuus aloittaa sähköinen asiointi, siihen tulee osoittaa lisäresursseja, koska sähköinen palvelu ei lisää oikeusavun antamisen resursseja yhtään.

2.2 Toimenpiteet

2.2.1 Yleiset kannanotot toimenpiteistä

Suunnitelmassa esitetään, että oikeudellista neuvontaa kehitetään nykyistä asiakaslähtöisemmäksi ja että käyttöön otetaan monipuolisempia neuvonnan muotoja. Näiden osalta esitetään 13 konkreettisempaa toimenpidettä.

Ne lausunnonantajat, jotka ottivat yleisesti kantaa toimenpiteisiin, pitivät niitä pääosin hyvinä. Muutama oikeusaputoimisto totesi suhtautuvansa myönteisesti muihin toimenpide-ehdotuksiin paitsi nettioikeusavustajaa koskevaan kokeiluun. Kaksi oikeusaputoimistoa otti esille esteellisyysongelmat, jotka liittyvät asianajona annettavaan neuvontaan. Lisäksi muutama oikeusaputoimisto kiinnitti huomiota siihen, että toimenpiteet edellyttävät toimivaa tietotekniikkaa

Kannanotot lausunnonantajittain

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää kaikkia muita esitettyjä toimenpiteitä toimintaa edistävinä paitsi nettiaavustajaa, jossa oikeusavustaja antaa neuvontaa esim. chat-palvelun kautta.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto pitää toimenpiteitä teoriassa hyvinä, mutta edellyttäisivät merkittävää panostamista toimivien tietotekniikkajärjestelmien kehittämiseen sekä vaatisivat myös lisää henkilöstöresursseja oikeusapuun. Laajan palvelutarjottimen rakentaminen ei saa olla itsetarkoitus, jos palvelun tuottamiseen ei teknisten valmiuksien rakentamisen jälkeen ole riittävästi asiantuntevaa henkilökuntaa.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää ehdotettuja toimenpiteitä toivottavasti käyttökelpoisina. Niistä nähdään kuitenkin aiheutuvan monia ongelmiakin. Niitä olisi syytä miettiä ja harkita vielä tarkkaan. Keskeisin on varmaan oikeusapu- ja asianajotyöhön vaikuttavat esteellisyyskysymykset. Neuvonta verkossa jää erittäin yleisluotoiseksi, jos neuvon saajaa ei voida luotettavasti identifioida. Tarvitaan suojatut yhteydet kuten pankeissa ja vakuutusyhtiöissä ja on myös huolehdittava siitä, että kaikilla on mahdollisuus saada tarvittavat tunnukset. Myös chatissä tulee olla suojattu yhteys.

Satakunnan oikeusaputoimisto katsoo, että toimenpiteitä on varsin paljon. Ensisijaisesti palvelun käyttäminen tulee olla yksinkertaista ja helppoa. Näin ollen hakemuksen yksinkertaistaminen sekä puhelinjärjestelmän kehittäminen on oikean suuntaisen toimi.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että etäpalvelut ja sähköiset palvelut on otettu jo käyttöön. Palveluja kehitetään edelleen tulevaisuudessa. Myös henkilöstörakenne ja palvelujen tarjoaminen myös ruotsinkielellä asettaa jo nykyisellään suuria haasteita.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että tässä vaiheessa nettioikeusavustajan palvelun kokeileminen tuntuu ehkä vielä liian radikaalilta. Se tulisi jättää vähemmälle huomiolle. Muuten toimenpiteiden osalta ei huomautettavaa. Vaikuttaa kuitenkin siltä että enempi ja enempi painotetaan neuvontaa ja tästä voi mahdollisesti seurata, ettei oikeusavustajat viihdy kauan virassaan, koska siinä ei pääse kehittämään taitojaan. Neuvojen antajana pitäisi olla sellainen oikeusavustaja, jolla on vuosien vankka kokemus asianajotoiminnasta.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto kannattaa toimivaa tietotekniikkaa, resurssien mitoittamista vastaamaan tarjottavia palveluja. Lisäksi palvelujen tulisi olla asiakaslähtöisiä ja kaikenlaista joustoa tulisi lisätä. Verkkopalvelu tulisi ottaa käyttöön.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että viraston näkökulmasta oleellista kehittämissuunnitelmassa on pitää mielessä se, että asianajona annettu oikeudellinen neuvonta tuottaa esteellisyyden. Sähköisten välineiden monipuolinen käyttö on luonnollinen osa toiminnan kehittämistä ja yhteyden ylläpitämistä asiakkaan ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että suunnitelmassa on esitetty paljon toimenpiteitä, jotka kaikki ovat hyviä, joskin chat-palvelun muodossa annettava oikeudellinen neuvonta arveluttaa. Neuvonnan ja sähköisen asiointin laajentamisen yhteydessä on kuitenkin koko ajan pidettävä mielessä oikeusaputoiminnan asianajollinen ja asiakkaalle henkilökohtainen luonne. Oikeusaputoimistojen nykyisen virkakenteen sopivuutta suunnitteilla olevaan toimintaan on syytä arvioida; esim. sähköiseen palveluun erikoistuvat oikeusneuvojat voisivat sopia tiettyihin tehtäviin paremmin, kuin nykyiset oikeusavustajat.

Suomen Asianajaliitto pitää esitettyjä toimenpiteitä valtaosin kannatettavia.

Velkaneuvonta ry katsoo, että helposti saatavilla oleva ja riittävän laaja yleisneuvonta vähentää yhteydenottoja ja säästää resursseja henkilökohtaiseen neuvontaan. Tästä syystä Velkaneuvonta ry pitää tärkeänä, että yleisneuvontaa antavat internet-sivustot ovat riittävän kattavat. Velkaneuvonta ry pitää suotavana, että sähköistä asiointia kehitetään yhtenä henkilökohtaisen neuvonnan muotona.

Suomen tuomariliitto pitää toimenpiteitä sinänsä hyväksyttäviä. Sähköisen asiointin edistäminen erilaisten keinojen, esimerkiksi toimenpide-ehdotuksissa esitettyjen, avulla on perusteltua. Samalla on kuitenkin turvattava se, että oikeudellisen avun tarpeessa olevalla on käytettävissään riittävän helppo ja joustava pääsy puhelinneuvontapalveluihin ja myös henkilökohtaiseen tapaamiseen oikeusavustajan kanssa kohtuullisen ajan kuluessa.

Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan tärkeä tekijä on myös tiedon jakaminen luennoimalla ja tiedottaminen tehokkaasti siten, että oikeuksista ja velvollisuuksista ollaan tietoisia jo ennen mahdollisen ongelmatilanteen syntymistä. Tämä tavoite saavutetaan parhaiten lisäämällä erimuotoisia neuvonta- ja tietolähdepalveluita, kuten kokonaissuunnitelmassa on ehdotettukin. Tulee harkita neuvonnan painopisteen siirtä-

mistä järjestöille ja muille asiantuntijataso toimijoille, sen sijaan että vastuu palveluista olisi pääasiassa valtiolla ja kunnilla.

Rikosuhripäivystys pitää hyvänä, että sähköisiä tapoja asioida kehitetään edellyttäen, että sähköisten järjestelmien käyttöön on mahdollista saada apua erilaisista asiakaspalvelupisteistä ympäri Suomea.

2.2.2 Kannanotot toimenpiteittäin

Lausunnonantajien kannanotot esitetään jäljempänä toimenpiteittäin.

2.2.2.1 Verkkoneuvonnan kokoaminen yhdeksi kokonaisuudeksi

Arvioidaan suomi.fi-, oikeus.fi- ja oikeusministerio.fi-sivuilla olevan yleisen oikeudellisen neuvonnan selkeyttä ja asiakaslähtöisyyttä sekä selvitetään, tulisiko neuvonta niiden osalta koota selkeämmin yhdeksi kokonaisuudeksi ottaen huomioon KaPa-hanke.

Kaikki toimenpide-ehdotukseen kantaa ottaneet 13 lausunnonantajaa pitivät hyvänä verkkoneuvonnan kokoamista yhdeksi kokonaisuudeksi. Kannanotoissa korostettiin sitä, että verkkoneuvonnan tulisi olla selkeää ja helposti ymmärrettävää. Keskusrikospoliisi ehdotti, että poliisin osalta voitaisiin harkita esimerkiksi esitutkintaan liittyvän sähköisen neuvonnan kehittämistä.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Savon oikeusaputoimisto katsoo, että olisi selkeämpää, jos oikeudelliset neuvontapalvelut olisi keskitetty yhteen paikkaan esim. oikeus.fi sivustolle.

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa neuvonnan kokoamista selkeämmin yhdeksi kokonaisuudeksi ottaen huomioon KaPa-hanke.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää Verottajan ja Kevan sivuja hyvinä, esim. usein kysytyä palsta. Oikeusavun verkkopalvelussa voisi olla vastaava palvelu avioerotilanteen tai avoerotilanteen omaisuuden jako kysymysten ja vastausten muotoon purettuna. Infon jälkeen asiakkaalle avautuisi verkossa varausmahdollisuus oikeusapusihteerille tai oikeusavustajalle puhelinneuvontaan.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto pitää kannatettavana kerätä yhteen, kehittää ja koota selkeämmiksi kokonaisuuksiksi erilaisia oikeudellisen neuvonnan sivustoja.

Oulun oikeusaputoimisto katsoo, että yksi yhtenäinen viranomaisneuvonnan kanava on tarpeen. Se voi olla internet-kanava Kansallisen palveluarkkitehtuurin mukaisesti. Sisältönä ovat ainakin oikeus.fi- ja oikeusministerio.fi-sivustot. Siitä ohjataan oikeusavun oikeudellisen viranomaisneuvonnan piiriin. Kanava voi olla myös kansalaisneuvonnan puhelinlinja. Tämäkin on tarpeen saada vakiintumaan.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että Suomi.fi-, oikeus.fi- ja oikeusministeriö.fi-sivujen tiedot tulisi koota yhdeksi kokonaisuudeksi. Ohjeet tulisi olla selkeitä ja kansalaisten helposti ymmärrettäviä ja käytettäviä.

Asianajajaliitto kannattaa yleisen oikeudellisen neuvonnan kokoamista nykyistä selkeämmin yhdeksi kokonaisuudeksi tai yhdeksi sivustoksi. Yleisneuvonnan lisäksi sivustolla annettaisiin ohjeet hakeutumisesta henkilökohtaisempaan neuvontaan oikeusaputoimistoon eri yhteydenottokanavien kautta. Asianajajaliitto esittää, että oikeusaputoimistojen ohella sivustolla informoitaisiin myös mahdollisuudesta kääntyä yksityisten avustajien puoleen ja että asianajajien osalta sivustolle sisällytettäisiin linkki Asianajajaliiton sivuille.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan neuvontapalvelut tulisi järjestää niin sanotun yhden luukun periaatteen mukaisesti. Tarkoituksenmukaista olisi rakentaa yhteinen neuvontaportaali, jossa keskeisimmät oikeudenhoitoa koskevat asiat selvitetään kansalaisille ymmärrettävällä tavalla ja johon on liitetty linkitykset verkkosivuille, joiden kautta saa lisätietoa ja yhteyden neuvontaa tarjoaviin toimijoihin. Keskusrikospoliisi katsoo, että poliisin osalta voitaisiin harkita esimerkiksi esitutkintaan liittyvän sähköisen neuvonnan kehittämistä. Esitutkintaan liittyviä asiakokonaisuuksia voisivat olla muun muassa lasten, nuorten ja vajaavaltaisten erityisasema, asianosaisten oikeudet ja velvollisuudet, läsnäolo-oikeus ja -velvollisuus esitutkinnan eri vaiheissa sekä oikeus avustajan ja tukihenkilön käyttöön.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan poliisin neuvontapalveluiden kehittäminen helpottaisi ja nopeuttaisi esitutkinnan suorittamista, kun esitutkintaan osallistuvilla olisi jo etukäteen mahdollisuus saada tietoa esimerkiksi siitä, ketkä ovat oikeutettuja ja toisaalta velvoitettuja osallistumaan vajaavaltaista koskevan asian esitutkintaan. Keskusrikospoliisi esittää harkittavaksi, että poliisin neuvontapalvelut liitettäisiin mukaan oikeusministeriön oikeusavun kokonaissuunnitelmaan ja toteutettaisiin suunnitellun yhteisen neuvontaportaalien kautta, jolloin ne olisivat saatavilla muun oikeudellisen neuvonnan rinnalla.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto kiinnittää huomiota siihen, että kuluttajariitalautakunnan asiakaspalveluprosessi on kuluttajan näkökulmasta kiinteä osa kuluttajahallinnon yhteistä asiakaspalvelumallia, jossa toimijoita on useampia: Kilpailu- ja kuluttajavirasto, joka kehittää ja ylläpitää kuluttajien itsepalvelun mahdollistavia verkkopalveluja (sisältää mm. malleja yrityksille tehtäviä reklamaatioita varten) ja Euroopan kuluttajakeskuksen toimintaa, maistraattien kuluttajaoikeusneuvojat ja kuluttajariitalautakunta. Julkishallinnon asiakaspalveluperiaatteiden mukaisesti toimijoiden olisi tärkeää kehittää palveluja kohti yhden luukun mallia, joka mahdollistaisi asian sähköisen siirtämisen toimijalta toiselle tarpeen mukaan siten, että asiakkaan tarvitsee antaa tietonsa vain kerran.

Valtiokonttori toteaa, että uuden muotoiseen suomi.fi:hin on muun muassa tarkoitus tuottaa eri elämäntilanteisiin palveluoppaita, jotka koostuvat kuvatuista palveluista sekä toimitetuista teksteistä.

Tutkija Antti Rissanen katsoo, että verkkoneuvonnan kehittäminen on oikeudensaantimahdollisuuksien kannalta tärkeää. Erityisesti helposti ymmärrettävään informaatioon tulee panostaa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ihmisillä on usein ongelmia hahmottaa arjen ongelmia oikeudellisiksi. Näin on erityisesti osan perheasioista, hakemusasioiden, asumiseen liittyvien asioiden ja naapurussuhteisiin liittyvien asioiden suhteen. Oikeusavun etsijöillä on oltava myös insentiivi hakea apua ongelmaansa

mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tähän voidaan mahdollisesti vaikuttaa oikeudellisen neuvonnan ja sähköisen asiointin avulla; tuodaan ilmi, että oikeusapua saa myös ongelman alkuvaiheessa. Konkretiaa hyödyntävät esimerkit voivat toimia verkkoviestinnässä tehokkaasti. Verkkoon voi myös laatia kuvauksia yleisimmistä oikeudellisista ongelmista. Yksi mahdollisuus lisätä ymmärrettävyyttä voisi olla narraatiivisten esimerkkitapausten käyttäminen ongelman kuvaamiseen.

Projektipäällikkö Vaula Haavisto toteaa, että vastikään on avattu myös apuaeroon.fi-sivusto, jota ylläpitää Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskus. Sivuston tarkoituksena on tarjota erotilanteessa hyödyllistä tietoa, kirjallisuutta ja erilaisten apua tarjoavien tahojen yhteystietoja. Sivuston avulla voi myös etsiä tietoa oman asuinalueen palveluntarjoajista ja määrittellä tarkemmin, millaista apua on hakemassa ja millaiseen tilanteeseen. Myös apuaeroon.fi-sivusto voisi olla yksi kanava viestiä oikeushallinnon palveluista ja niihin hakeutumisesta.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL toteaa, että oikeus.fi sivustoa kannattaa kehittää erityisesti laajentamalla linkkivalikoimaa ja laajentaa annettavia ohjeita. Ohjeista tulisi päästä suoraan linkin kautta neuvontanumeroihin, nettikysymyksen lomakkeelle ja ehkä myös ajanvaraukseen. On kuitenkin muistettava, että sähköinen asiointi ei ole kuitenkaan vastaus kaikille kansalaisille taloudellisten, terveydellisten tai muiden syiden takia. Kaikilla tulee olla mahdollisuus oikeudellisiin palveluihin. Tämän tavoite vaatii parempaa ja aktiivisempaa yhteistyötä viranomaisten, kansalaisjärjestöjen sekä muiden maantieteellisesti alueellisten toimijoiden kesken.

2.2.2.2 Ohjattu ja yksilöity verkkopalvelu

Arvioidaan ohjatun ja yksilöidyn verkkopalvelun (esim. rechtwijzer.nl) tarvetta yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa.

Ehdotukseen otti kantaa kuusi lausunnonantajaa. Toimenpide-ehdotusta kannattivat Helsingin oikeusaputoimisto, projektipäällikkö Vaula Haavisto ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto kannatti kokeilua rajatulla oikeudenalalla esimerkiksi sosiaalitoimen toimesta.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto ja Suomen Asianajajaliitto sen sijaan suhtautuivat epäillen esitettyyn verkkopalveluun. Asianajajaliitto piti verkossa tehtävien sopimuksia riskialttiina. Ongelmaksi voi myös muodostua se, kenellä on vastuu asiakirjojen oikeudellisuudesta. Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoi, että vasta henkilökohtaisessa tapaamisessa voidaan selvittää, onko esimerkiksi sairaudella vaikutusta käsillä olevaan ongelmaan tai onko asiasta mahdollisesti painostettu ratkaisuun.

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos THL piti tärkeänä yhteistyötä oikeushallinnon ja sosiaalitoimen välillä.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa ohjatun ja yksilöidyn verkkopalvelun (esim. rechtwijzer.nl) käyttöönoton kokeilua yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto pitää kannatettavana, että kokeillaan rajatulla oikeudenalalla yksilöidysti ja ohjatusti jonkin tahon, esimerkiksi sosiaalitoimen toimesta verkkopalvelua.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että ohjattu ja yksilöity verkkopalvelu (esim. rechtwijzer.nl) ei ole ratkaisu kaikkien ongelmiin. Vasta henkilökohtaisessa tapaamisessa voidaan yrittää kunnolla selvittää, millainen asiakas on, onko esimerkiksi sairauksilla vaikutusta esillä olevaan asiaan, onko asiakasta painostettu johonkin ja niin edelleen.

Projektipääällikkö Vaula Haavisto katsoo, että rechtwijzer.nl-palvelun kaltaisten palvelujen tutkiminen on kannatettavaa. Olisi myös hyödyllistä miettiä erilaisia internet-pohjaisia keinoja, joilla vanhempia voitaisiin tukea ja avustaa laatimaan omia sopimuksiaan esimerkiksi erilaisten sopimus pohjien ja ohjaavien kysymysten avulla. Internetistä löytyy jo useita malleja niin sanotuista ”vanhempain sopimuksista” (parenting plan), jotka ohjaavat vanhempia miettimään varsin yksityiskohtaisesti, miten lapsen asioita erotilanteessa järjestetään. Suomeksi vastaavia malleja ei vielä ilmeisesti ole.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että lasten huoltoon, elatukseen ja tapaamisoikeuteen liittyvien asioiden käsittelyyn sosiaalitoimistoissa tulisi kohdentaa nykyistä enemmän resursseja. Tavoitteena tulisi olla, että nykyistä useammin lapsia koskevat asiat voitaisiin ratkaista asianosaisten kesken asiantuntija-avusteisesti jo sosiaalitoimissa. Hollannin mallin mukainen ohjattu ja yksilöity verkkopalvelu on varsin riskialtis ainakin varallisuus oikeudellisten sopimusten osalta. Palvelu herättää myös kysymyksen kenellä on vastuu asiakirjan sisällöstä – asiakkailla vai asiantuntijalla? Malli lienee käyttökelpoinen vain melko vähäisessä määrässä asioita. Joka tapauksessa vasta kuluvana vuonna Hollannissa aloitetusta palvelusta on syytä odottaa käyttökemuksia ennen palvelun mahdollista aloittamista Suomessa.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos pitää erityisen tärkeänä oikeushallinnon ja sosiaalitoimen yhteistyön vahvistamista ohjatun ja yksilöidyn verkkopalvelun tarpeen arvioinnissa, mutta korostaa, että näiden tahojen yhteistyötä tarvitaan palvelujen kehittämisessä yleisemminkin.

2.2.2.3 Paikallinen yhteistyö

Oikeusaputoimistot lisäävät yhteistyötä paikallisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa, jotta heikommassa asemassa olevat kuten rikoksen uhrin saavat tarvitsemaansa tukea, neuvontaa, suojelua ja oikeudellista apua.

Ehdotukseen otti kantaa kahdeksan lausunnonantajaa. Kaikki kantaa ottaneet kuusi oikeusaputoimistoa pitivät tärkeänä sitä, että oikeusaputoimistot lisäävät yhteistyötä paikallisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Useat totesivat, että yhteistyötä tehdään jo, mutta että sitä tulee jatkaa ja tehostaa sekä etsiä sopivia yhteydenpitomuotoja. Oulun oikeusaputoimisto lisäksi totesi, että yhteistyö edellyttää oikeusavun hen-

kilöstön ja erityisesti asiakaspalvelun oikeusapusihteerien perehdyttämistä koko palveluvalikoimaan.

Toimenpide-ehdotusta kannattivat myös tutkija Antti Rissanen ja Rikosuhripäivystys. Antti Rissanen totesi, että Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemän selvityksen mukaan monet oikeusaputoimistojen sidosryhmät eivät tunne oikeusaputoimistojen tehtävää. Rikosuhripäivystys toi esille, että järjestön käytännön kokemuksen mukaan asiakkaiden ohjaus oikeusaputoimistosta Rikosuhripäivystykseen on sattumanvaraista, mistä syystä yhteistyötä tarvitaan nykyistä enemmän.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto pitää tärkeänä sitä, että oikeusaputoimistot lisäävät yhteistyötä paikallisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusaputoimistojen on ilman muuta mahdollista lisätä yhteistyötä paikallisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa oikeusavun saamisen helpottamiseksi kaikkein heikoimmassa asemassa oleville.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusaputoimistojen yhteistyötä paikallisten viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa tulee kehittää, jotta asiakkaalle pystytään turvaamaan joustavasti kaikki hänen tarvitsemansa palvelut.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että on syytä kartoittaa yhteistyön tarpeet muiden toimijoiden kanssa ja kehittää tarvittavat ja sopivat yhteydenpidon kanavat. Erityisesti tulisi panostaa sovittelujärjestelmiin.

Oulun oikeusaputoimisto pitää kannatettavana yhteistoimintaa kunnallisten viranomaisten, kuten sosiaalitoimen kanssa, samoin yhteistyö vakiintuneiden järjestötoimijoiden, kuten Rikosuhripäivystyksen kanssa. Tätä käytännössä tehdäänkin ja siirtyminen näiden tahojen ja oikeusaputoimistojen välillä on joustavaa. Edellä oleva edellyttää oikeusavun henkilöstön ja erityisesti asiakaspalvelun oikeusapusihteerien perehdyttämisen koko palveluvalikoimaan.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että sillä on ollut hyvää yhteistyötä eri paikallisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa. He ovat muun muassa vierailleet toistensa luona ja jakaneet informaatiota. Tätä tietenkin tulee jatkaa.

Tutkija Antti Rissanen katsoo, että yhteistyön lisäämisellä paikallisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa voidaan ennaltaehkäistä asioiden kärjistymistä. Optulan tutkimuksissa on tullut ilmi, että oikeusaputoimistojen näkökulmasta monet viranomaiset ja sidosryhmät eivät juuri olleet perillä oikeusaputoimistojen toimenkuvasta ja tehtävistä.

Rikosuhripäivystys pitää hyvänä, että tavoitteessa kehoitetaan oikeusaputoimistoja lisäämään yhteistyötä myös järjestöjen kanssa, jotta uhrit saavat tarvitsemaansa tukea, neuvontaa, suojelua ja oikeudellista apua. Tämän yhteistyön tulisi olla systemaattista ja sen tulisi perustua yhteisesti sovittuihin ja kirjattuihin käytäntöihin. Rikosuhripäivystyksen kokemuksen mukaan se, että oikeusaputoimistot ohjaavat asiakkaita palveluihimme sattumanvaraisesti. Ohjaaminen ei riipu uhrin tilanteesta vaan pikemminkin siitä tunnetaanko Rikosuhripäivystyksen palvelut ja niiden merkitys.

Uhrien tukipalveluiden merkitys rikoksen uhrille on hyvin laaja eikä se liity vain oikeusprosessin eri vaiheisiin. Tähän kytkeytyy myös oikeusavustajien osaamista koskeva ehdotus, jossa yhtenä teemana nousee esille uhrin asema. Oikeusavustajia tulisi ehdottomasti kouluttaa myös rikoksen uhrin asemasta ja heidän kohtaamisesta.

2.2.2.4 Nettioikeusavustaja

Kokeillaan nettioikeusavustaja-palvelua, jossa oikeusavustaja antaa neuvontaa esimerkiksi chat-palvelun avulla.

Ehdotukseen otti kantaa kymmenen lausunnonantajaa. Suurin osa toimenpideehdotukseen kantaa ottaneista suhtautui kielteisesti nettioikeusavustaja-kokeiluun.

Itä-Uudenmaan, Keski-Uudenmaan, Pirkanmaan, Rovaniemen ja Tampereen oikeusaputoimistot sekä Julkiset oikeusavustajat ja Pardia suhtautuvat epäilevästi chat-palveluna annettavaan oikeudelliseen neuvontaan. Osa piti puhelinta nopeampana tapana, koska kyselyt ovat usein laajoja kokonaisuuksia, joihin vastaaminen kirjallisesti on hankalaa ja herättää usein lisää kysymyksiä. Ongelmana esitettiin myös esteellisyyden syntyminen.

Myönteisesti kokeiluun suhtautuivat Etelä-Savon ja Helsingin oikeusaputoimisto Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto ei pidä chat-palvelua välttämättömänä, mutta suhtautuu sen käyttöönottoon sinänsä myönteisesti. Kokeilla voisi myös videoyhteyttä.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Savon oikeusaputoimisto katsoo, että chat-palvelun soveltuvuutta neuvontaan voisi myös kokeilla huomioiden kuitenkin esteellisyyden aiheuttamat rajoitukset.

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa nettioikeusavustaja-palvelua, jossa oikeusavustaja antaa neuvontaa esimerkiksi chat-palvelun avulla sekä oikeudellisen neuvonnan kehittämistä monipuolisin keinoin osana palvelutuotantoa.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että sähköinen neuvonta oikeudellisissa asioissa on haastavaa, koska kyselyt koskevat poikkeuksetta laajoja kokonaisuuksia tai elämäntilanteiden muutoksia ja niihin liittyvien ongelmien ratkaisuja. Mikäli henkilöllä on kokemusta puhelinneuvonnasta, niin voidaan todeta, että 10 minuutin puhelu ei riitä yleensä ongelman selvittelyyn, vaan vaatii puolen tunnin vuorovaikutteisen puhelun. Mikäli asian hoito siirretään verkkoon, niin ongelman kartoitus hankaloituu ja alkaa runsas sähköinen viestintä ja osa tärkeistä asioista jää pohtimatta.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että tässä vaiheessa nettioikeusavustajan palvelun kokeileminen on ehkä vielä liian radikaalia.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto ei pidä chat-palvelua välttämättömänä, mutta voisihan tämäkin yhteysmuoto olla käytettävissä kuten videoyhteyskin.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että käytännössä on huomattu, että ihmiset jättävät helposti sähköpostitiedusteluissa olennaisia tietoja pois. Sen vuoksi chat-palvelutkin jäävät varmaan varovaisiksi ja yleisluonteisiksi.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että neuvontapalveluissa tulee huolehtia siitä, että esteellisyys tarkistetaan huolellisesti ennen neuvonnan antamista. Nettioikeusavustaja-palvelussa esteellisyys saattaa tulla ongelmaksi, jos esim. riidan kumpikin osapuoli ottaa yhteyttä ko. palveluun.

Tampereen oikeusaputoimisto katsoo, että chat-neuvontaa ei tulisi toteuttaa missään tapauksessa. Chattailusta tulee helposti loputonta. Neuvonta tulee toteuttaa joko puhelimitse tai henkilökohtaisella käynnillä, Verkko-neuvontaa on myös vaikeaa katkaista ja on aikaa vievää. Mikäli toteutetaan, huomioitava pisteytyksessä.

Julkiset oikeusavustajat ry vastustaa sähköinen asiointin laajentamista. Asiat ovat monesti niin monimutkaisia, ettei niiden neuvominen chatin avulla ole mahdollista.

Pardia ry katsoo, että chat-palvelu kuulostaa ”utopistiselta”. Chat-palvelu on varmasti asiakkaan näkökulmasta tavoiteltava palvelumuoto, mutta nykyisillä resursseilla täysin mahdotonta toteuttaa.

2.2.2.5 Videoneuvottelun käyttäminen neuvonnassa

Hyödynnetään kansalaisneuvonnan kokemuksia videoneuvottelun käyttämisestä neuvonnassa ja kokeillaan sen soveltuvuutta oikeudelliseen neuvontaan.

Ehdotukseen otti kantaa kolme lausunnonantajaa. Videoyhteyksien käyttöä neuvonnassa kannattivat Etelä-Savon ja Keski-Suomen oikeusaputoimistot sekä tutkija Antti Rissanen. Oikeusaputoimistot ottivat esille erityisesti videon käytön asiakkaan omaan tietokoneeseen, jolloin neuvonnan antamisen mahdollisuudet laajenevat huomattavasti verrattuna puhelinneuvontaan.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Savon oikeusaputoimisto katsoo, että videoneuvottelujen käyttöä tulee kehittää edelleen ja videoiden tuomia mahdollisuuksia hyödyntää entistä enemmän. Etenkin, jos kotikoneelta saadaan yksinkertainen ja toimiva yhteys oikeusaputoimistoon, tulee neuvontaan uusia ulottuvuuksia verrattuna perinteiseen puhelinneuvontaan mm. näytön jakamisen muodossa. Tällöin on tarpeellista selkeyttää rajanveto maksuttoman neuvon ja normaalin asiakkaan taloudellisen tilanteen selvityksen jälkeen annettavan neuvon välillä.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto toteaa, että suunnitelmassa lueteltujen toimenpiteiden lisäksi ns. kotikäyttöä eli asiakkaan asiointia omalta kotikoneeltaan oikeusaputoimistoihin tulee selvittää nykyistä laajemmin.

Tutkija Antti Rissanen katsoo, että videoneuvotteluiden käyttäminen oikeudellisessa neuvonnassa on huomattavasti puhelinneuvoa tehokkaampi, mahdollisuus jakaa

kirjallista informaatiota dokumenttikameran välityksellä. Optulan tutkimuksissa monet oikeusavustajat sanoivat, että puhelinneuvo usein päättyy siihen, että asiakasta kehoitetaan varaamaan aika oikeusaputoimistoon, koska papereita yms. ei voida puhelimesta käydä tarkemmin läpi.

2.2.2.6 Sähköinen ajanvaraus

Otetaan käyttöön oikeusavun sähköinen ajanvaraus.

Kaikki kantaa ottaneet kolme oikeusaputoimistoa ja Pardia ry suhtautuivat ehdotukseen jossain määrin epäillen. Sähköisen ajanvarauksen katsottiin olevan hankalaa, koska ajanvarauspyynnön vahvistaminen edellyttää esteellisyys tarkistamista. Lisäksi todettiin, että oikeusapuhakemukset ovat usein puutteellisia, ja niiden täydentämiseen menee sihteeriltä huomattavasti työaika.

Kannanotot lausunnonantajittain

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että sähköisen ajanvarauspyynnön yhteydessä tulevat esille kolme porrasta: esteellisyyskysymys, tulorajat ja asiaedellytys. Nämä tutkitaan oikeusaputoimistossa, kun ajanvarauspyyntö vahvistetaan.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että sähköisen ajanvarauksen kohdalla optimitilanteessa säästyy sihteerin aikaa, mutta toisaalta itse tehdyt hakemukset ovat usein puutteellisia ja asiakkaitten tavoittaminen puutteiden korjaamiseksi vie sihteeriltä moninkertaisen ajan. Se, että aikoja voi varata sähköisesti, ei mitenkään lisää oikeusavustajan resursseja antaa oikeusapua.

Tampereen oikeusaputoimisto pitää sähköisen ajanvarauksen ongelmana esteellisyystilanteen tarkistamista. Toimiston on tarkastettava esteellisyys ja vahvistettava varaus. Sähköisessä ajanvarauksessa on huomioitava tulevan oikeudenkäynnin ajankohta, valmistautumiseen varattava aika, se että ko. oikeusavustaja on istuntopäivänä käytettävissä. Istuntopäivä tulisi varata samalla kerralla päällekkäisyyksien välttämiseksi. Oikeusavustajalla saattaa olla myös esteellisyys esiintyä tietyllä osastolla. Lisäksi asiakirjat muodostavat ongelman (skannaaminen ei kaikille mahdollista, toimistolle asiakirjojen tulostaminen lisätyö ja lisäkustannus)

Pardia ry katsoo, että oikeusavun sähköisen ajanvarausjärjestelmän käyttöön ottaminen on järkevä uudistus, mutta sen toiminnan varmistamiseen tulee varata riittävän pitkä aika, jotta taataan riittävä henkilöstömäärä ja järjestelmien toimivuus. Sähköinen asiointi on hyvin soveltuva tapa tilata lääkäriaika tai matkaliput, mutta oikeusavun osalta, jossa on välttämätöntä tarkistaa asiakkaan tulot, menot, varallisuus ja ennen kaikkea esteellisyys on nykyisillä henkilöstömitoituksilla todella hidasta.

2.2.2.7 Soittopyyntö puhelinneuvoa varten

Otetaan käyttöön oikeusavun puhelinneuvontaa varten järjestelmä, jolla asiakas voi verkossa pyytää oikeusavustajan yhteydenottoa puhelimitse.

Ehdotukseen otti kantaa kolme oikeusaputoimistoa. Kaikki suhtautuivat myönteisesti toimenpide-ehdotukseen.

Kannanotot lausunnonantajittain

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että toimistossa on siirrytty sähköiseen ajanvaraukseen puhelinneuvojen osalta. Menettely on kätevä oikeusavustajalle Romeon kalenterin kautta, jolloin muistiinpanot ja asiasta ja jutun päättäminen, tapahtuvat välittömästi.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että puhelinneuvontaa annetaan mahdollisimman reaaliaikaisesti, joustavasti. Neuvon saaminen tulisi tehdä asiakkaalle helpoksi. Asiakkaalla tulee olla mahdollisuus pyytää verkossa oikeusavustajan yhteydenottoa tai soittaa suoraan oikeusaputoimistoon.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että asiakas voi jo nyt ainakin Pirkanmaan oikeusaputoimistossa pyytää oikeusavustajan yhteydenottoa neuvon kysymistä varten. Tällä hetkellä se tapahtuu joko soittamalla keskuksen tai sähköpostitse.

2.2.2.8 Oikeudellisen neuvonnan toteuttaminen siten, että esteellisyyttä ei synny

Selvitetään, miten oikeusaputoimistojen antamaa oikeudellista neuvontaa voitaisiin kehittää siten, että esteellisyyteen liittyvät ongelmat saadaan ratkaistua.

Mielipiteensä esitti viisi oikeusaputoimistoa. Pirkanmaan ja Kanta-Hämeen oikeusaputoimistot pitivät tärkeänä sitä, että esteellisyytstarkastus tehdään ennen neuvontaa. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoi, että esteellisyysongelma poistuu vain siten, että neuvontaa antaa erillinen, mahdollisesti valtakunnallinen, yksikkö. Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto esitti ratkaisuna ongelmaan, että neuvontapuhelu ohjataan mahdollisimman kauas soittajan asuinpaikasta, jolloin esteellisyytilanteita ei syntyisi niin usein. Sama menettely vähentäisi jääviystilanteita myös chat-palveluna annettavassa neuvonnassa.

Kannanotot lausunnonantajittain

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että mikäli esteellisyys syntyy, neuvonnassa oikeusaputoimisto huolehtii asiakkaan luvalla hänen saattamisestaan esteettömän tahon puoleen.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää keskeisimpänä ongelmana ehdotetuissa toimenpiteissä asianajotyöhön vaikuttavia esteellisyyksymyksiä. Neuvonta verkossa

jää erittäin yleisluotoiseksi, jos neuvon saajaa ei voida luotettavasti identifioida. Tarvitaan suojatut yhteydet kuten pankeissa ja vakuutusyhtiöissä ja on myös huolehdittava siitä, että kaikilla on mahdollisuus saada tarvittavat tunnukset. Myös chatissä tulee olla suojattu yhteys.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston mielestä keskeistä kaikessa oikeusaputoimistoon liittyvässä toiminnassa on, että uusissa toimintatavoissa ja menettelyissä turvataan hyvän asianajotavan vaatimuksien noudattaminen. Toisin sanoen, huolehditaan tiukasti esteellisyydestä ennen minkäänlaista neuvontaa. Muu johtaa pian lojaliteettiriitoihin ja epäluottamukseen. Näin ollen, perustamatta jotakin erillistä, mahdollisesti valtakunnallista yksikköä ko. tehtävää varten, ei toimiston käsityksen mukaan ole mahdollista "kehittää oikeusaputoimistojen antamaa oikeudellista neuvontaa siten, että esteellisyyteen liittyvät ongelmat saadaan ratkaistua".

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että puhelinneuvonnan kehittäminen niin, että pyyntö ohjautuu mahdollisimman kauas hakijan asuinpaikasta vähentää jääviystilanteita, samoin järjestelmä, jossa nettiavustaja chattailee asiakkaan kanssa, tulee ohjata toimimaan samalla tavalla.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa, että puhelinneuvonta kaikille maksutta lisää esteellisyytilanteita samoin verkkoneuvonta.

2.2.2.9 Asiakaspalvelupisteiden hyödyntäminen oikeusapupalveluissa

Osa oikeusaputoimistoista osallistuu valtiovarainministeriön ASPA-pilotointiin ja jos saadut kokemukset ovat myönteisiä, muutkin oikeusaputoimistot sopivat tarvittaessa kuntien kanssa asiakaspalvelupisteiden käyttämistä oikeusapupalveluihin.

Helsingin oikeusaputoimisto oli ainoa ehdotukseen kantaa ottaneista. Se totesi kannattavansa toimenpide-ehdotusta.

2.2.2.10 Sähköisen asioinnin laajentaminen

Oikeusavun sähköisen asioinnin palveluja laajennetaan ja niiden käytettävyyttä parannetaan.

Ehdotukseen otti kantaa seitsemän lausunnonantajaa. Toimenpide-ehdotukseen suhtautuivat myönteisesti Helsingin, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen ja Lappeenrannan oikeusaputoimistot sekä Suomen Lakimiesliitto. Keski-Suomen oikeusaputoimisto toi esille, että sähköisen palvelun laajetessa henkilökunnan työvälineisiin tulisi kiinnittää huomiota. Tulisi esimerkiksi selvittää, tulisiko henkilökunnalla olla käytettävissään sähköisen palvelun laajenemisen vuoksi kaksi näyttöä.

Julkiset oikeusavustajat ry ilmoitti lausunnossaan, että se ei kannata sähköisen asioinnin laajentamista. Järjestö toteaa, että käytännössä on koettu, että puhelimitse tai henkilökohtaisella käynnillä asiat selviävät huomattavasti nopeammin.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa oikeusavun sähköisen asioinnin laajentamista ja käytettävyyden parantamista.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että sähköinen palvelu on tätä päivää eikä oikeusaputoimisto halua jäädä eiliseen. Kuitenkaan se, että asiakkaat mahdollisesti kykenevät tekemään kätevästi sähköisesti kysymyksiä, ei lisää lainkaan oikeusavun resursseja noihin kysymyksiin vastata.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto toteaa, että sähköisen asioinnin lisääntymien tulee huomioida laitehankinnoissa, esimerkiksi olisi hyvä pohtia tuleeko viranhaltijoilla olla jatkossa kaksi näyttöä, jotta työskentely olisi tehokasta ja joustavaa.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto pitää ensiarvoisen tärkeänä, että kehitetään ja laajennetaan sähköisen asioinnin käyttömahdollisuuksia sekä mahdollisuutta saada oikeusapua etäpalvelun kautta.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa, että tulkkipalvelun käyttö ei mahdollista sähköisessä asiointissa.

Suomen Lakimiesliitto kannattaa sähköisen asioinnin kehittämistä. Sen avulla on mahdollista vastata maantieteellisten etäisyyksien kasvamisen asettamiin haasteisiin, jotka lisäävät kustannuksia niin oikeusavun antajille kuin sen saajille. Sähköinen asiointi avaa myös mahdollisuuksia kustannustehokkaalle ja nykyistä laajemmalle yksityisen oikeusavun antamiselle. Tehokkaasti toteutettu sähköinen asiointi on omiaan alentamaan asiakohtaista oikeusapuasian yksikkökustannusta, mikä puolestaan luo budjettitasolla liikkumavaraa sille, että nykyisin oikeusturvan saatavuuden kannalta aivan liian alhaisia oikeusavun tuloja voidaan nostaa.

Julkiset oikeusavustajat ry vastustaa sähköisen asioinnin laajentamista. Käytännössä on koettu että puhelimitse tai henkilökohtaisella käynnillä asiat selviävät huomattavasti nopeammin. Liiallinen sähköinen asiointi vaikeuttaa varsinaista asioiden hoitamistyötä, oikeusavustajalla on myös oltava työrauha. On huomioitava, että osa oikeusaputoimiston asiakkaista ei omista tai osaa käyttää tietokonetta. Tämän vuoksi on oltava mahdollisuus varata aika puhelimitse ja käymällä henkilökohtaisesti toimistolla.

2.2.2.11 Helppokäyttöisempi sähköinen oikeusapuhakemus

Sähköinen oikeusapuhakemus tehdään helppokäyttöisemmäksi.

Ehdotukseen otti kantaa kuusi lausunnonantajaa, jotka kaikki kannattivat ehdotusta. Moni totesi, että nykyisellään sähköinen oikeusapuhakemus on vaikea täyttää ja hakemukset ovat usein puutteellisesti täytettyjä, mikä lisää sihteerien työtä oikeusaputoimistoissa.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo lisäksi, että tulojen tarkistamiseen tulisi kiinnittää huomiota nykyistä enemmän.

Kannanotot lausunnonantajittain

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että sähköinen oikeusapuhakemus voidaan tehdä helppokäyttöisemmäksi. Toimisto kiinnittää huomiota lisäksi siihen, että tulojen tarkistaminen tulisi olla nykyistä tarkempaa. Pitempikestoisten juttujen kohdalla pistokokeita olisi syytä tehdä myös toimeksiantojen kestäessä. Oikeusaputoimistojen kokemuksen mukaan asiakkaan korvausvelvollisuus hyvin usein muuttuu pitempikestoisten toimeksiantojen aikana. On kehitettävä keino velvoittaa yksityisiä avustajiakin huolehtimaan siitä, että hänen tietoonsa tulleet asiakkaan maksukyvyyn muutokset ilmoitetaan oikeusapupäätöksen tarkistamista varten.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapuhakemuksen tekeminen sähköisesti on tehtävä kansalaisille helpommaksi; tähän mennessä mahdollisuutta ei ole otettu kovinkaan laajasti käyttöön ja harvat hakemukset ovat olleet tiedoiltaan puutteellisia.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot nostavat ensisijaisiksi toimenpiteiksi oikeusavun sähköisen asioinnin palvelujen laajentamisen ja erityisesti niiden käytettävyyden parantamisen. Sähköinen oikeusapuhakemus tulee tehdä helppokäyttöisemmäksi.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että sähköisen oikeusapuhakemuksen tekeminen tulee saada helppokäyttöisemmäksi niin, että kansalaiset kykenisivät ja haluaisivat tehdä itse oikeusapuhakemuksia.

Pardia ry pitää erityisen tärkeänä toimenpiteenä lomakkeiden tekemistä helppokäyttöisemmäksi, koska tällä hetkellä suurin huoli kaikessa suunnittelussa ja uusien toimintatapojen käyttöönotossa on henkilökunnan riittävyys. Asiakkaan mahdollisuudet tehdä itse Romeo-järjestelmään oikeusapuhakemukset ovat usein puutteellisia tai virheellisiä ja työllistävät sihteereitä enemmän kuin, että sihteeri tekisi hakemuksen alusta alkaen. Samoin avustajien tekemät oikeusapulaskut sisältävät virheitä ja puutteita, joita sihteerit joutuvat korjaamaan. Ohjelman tulisi ohjata täyttämään kaikki tarpeelliset tiedot oikein. Esteellisyysselvitykset eivät tule esiin asiakkaan tekemissä hakemuksissa. Sihteerit joutuvat useimmiten soittamaan hakemuksen tehneelle asiakkaalla ja täydentämään hakemusta. Asiakkaan tavoittaminen on usein hankalaa ja hakemuksen täydentäminen viivästyttää hakemuksen käsittelyä ja työllistää ajallisesti pitkään.

2.2.2.12 Oikeusavun sähköisen asioinnin portaalin yhdistäminen KaPa-palvelunäkymään

Oikeusavun sähköisen portaalin käytettävyyttä parannetaan ja selvitetään, olisiko tarkoituksenmukaista yhdistää se ja muut oikeushallinnon portaalit kuten AIPA-hankkeessa suunnitteilla oleva portaalit samalla tutkien sen liittäminen KaPa-palvelunäkymään.

Toimenpide-ehdotukseen ottivat kantaa Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto ja Valtiokonttori, jotka molemmat kannattivat ehdotusta. Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää tärkeänä, että asiakkaalla on mahdollisuus nähdä kootusti omia tietojaan julkisen hallinnon rekistereistä. Valtiokonttori toteaa, että erillisten hallinnon teema-portaalien rakentaminen ei ole enää ajankohtaista, vaan oikeushallinnon portaalien liittäminen kansalaisen palvelunäkymään on kannatettavaa.

Kannanotot lausunnonantajittain

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää tärkeänä, että julkisen hallinnon palvelutietojen haku käy helposti yhdestä paikasta ja että on mahdollisuus nähdä kootusti omia tietojaan julkisen hallinnon rekistereistä sekä käyttää eri organisaatioiden sähköisen asiointin palveluja mukaan lukien oikeusapu tunnistauduttuaan vain kerran. Palvelun turvallinen ja helppo käyttö on myös tärkeää sisältäen viestinnän myös oikeusaputoimiston kanssa eli mahdollisuuden vastaanottaa ja lähettää asiakirjoja.

Valtiokonttori toteaa, että erillisten hallinnon teemaportaalien rakentaminen ei ole enää ajankohtaista, vaan oikeushallinnon sähköisten portaalien liittäminen kansalaisen palvelunäkymään on kannatettavaa. Kansallisen palveluarkkitehtuurin toteuttamisohjelman tavoitteena on yksinkertaistaa ja helpottaa julkisen hallinnon asiakkaiden asiointia viranomaisten kanssa sekä kehittää asiointia turvallisemmaksi. Lisäksi ohjelmalla pyritään edistämään julkisen hallinnon avoimuutta sekä parantamaan julkisen hallinnon palvelujen laatua sekä tietojen yhteiskäyttöä ja tietojärjestelmien yhteen toimivuutta koko julkisessa hallinnossa.

Vähimmäisvaatimuksena voidaankin pitää tavoitetta tuottaa oikeusavun sähköisen portaalin ja suomi.fi:n osalta yhtenäinen käyttäjäkokemus yhteistyössä KaPA-hankkeen kanssa. Vaikka suomi.fi lakkaa nykymuotoisena vuoden 2016 syksyllä, sen tilalle tuleva uusi palvelusivusto on edelleen nimeltään Suomi.fi. Uuteen Suomi.fi:hin on muun muassa tarkoitus tuottaa eri elämäntilanteisiin palveluoppaita, jotka koostuvat kuvatuista palveluista sekä toimitetuista teksteistä.

2.2.2.13 Ohjattujen lomakkeiden käyttäminen

Arvioidaan, onko tarvetta ohjattujen lomakkeiden luomiselle verkkoon (esim. testamentti, edunvalvontavaltuus, ositussopimus).

Ehdotukseen otti kantaa yhdeksän lausunnonantajaa. Suurin osa kantaa ottaneista piti ohjattujen lomakkeiden käyttöön ottamista riskialttiina. Lomakkeita ei ole mahdollista laatia niin yleispäteviksi, että asiakkaat osaisivat laatia asiakirjansa itse. He eivät myöskään kykene arvioimaan asiakirjan todellisia vaikutuksia itselleen. Kriittisimmin asiaan suhtautui neljä oikeusaputoimistoa ja Suomen Asianajajaliitto. Osa lausunnonantajista (sosiaali- ja terveysministeriö, Oulun oikeusaputoimisto ja tutkija Antti Rissanen) katsoi, että lomakkeista saattaa olla hyötyä, kuitenkin edellyttäen, että saatavilla on selkeä ohjeistus ja neuvontaa.

Kannanotot lausunnonantajittain

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että ohjattujen lomakkeiden luominen verkkoon on riskialtista antaen käyttäjälle usein perusteetta kuvitelman lopputuloksen oikeellisuudesta, mikä on omiaan aiheuttamaan myöhemmin vain pettymystä ja suurempia ongelmia.

Oulun oikeusaputoimisto katsoo, että ohjattu lomakkeiden käyttö on paikallaan, mikäli samalla neuvonnassa voidaan todeta, että lomake soveltuu kyseiseen tilanteeseen.

Rovaniemen oikeusaputoimisto pitää ohjattujen lomakkeiden luomista verkkoon kannatettavana. Kun lomakkeet olisivat saatavilla oikeusministeriön tai oikeusavun sivuilta, kansalaiset voisivat luottaa niiden oikeellisuuteen.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että ohjattujen lomakkeiden luominen verkkoon ovat ongelmallisia. Niistä puuttuu asiakkaan tarpeen kartoitus, esimerkiksi minkälaisia veroseuraamuksia testamentin tekijä haluaa perilliselleen tai miten puolison aikaisemmasta avioliitosta olevat lapset vaikuttavat omaisuuksien jakoihin. Perusmallit sopivat vain osaan tapauksista ja asiakas ei välttämättä osaa tai huomaa itse arvioida sopisivatko ne hänen tapauksiinsa. Asiakirjamalleja ei voida tehdä ilman riskejä niin yleispäteviksi, että niiden avulla voitaisiin suositella kansalaisten laativat itse oikeudellisia asiakirjojaan.

Satakunnan oikeusaputoimisto suhtautuu kriittisesti suunnitelmiin tuottaa lomakepohjia esimerkiksi testamentin laatimiseen. Asiakirjat sinänsä ovat yksinkertaisia laatia. Laaditun asiakirjan vaikutusten arviointi sen sijaan edellyttää yleensä asiantuntemusta. Huomattava on, että asiakirjamalleja on tälläkin hetkellä kansalaisten käytössä ja niitä jonkin verran kansalaiset itse laativatkin lähinnä säästösyistä. Ministeriöllä ei siis ole tarvetta panostaa ko. palveluun. Käytäntö on opettanut, että ilman lakimiesapua laadituilla asiakirjoilla on työllistävämpi vaikutus kuin lakimiesten laatimien asiakirjojen kohdalla. Itselaadittujen asiakirjojen osalta siis myöhemmät riitaisuudet ovat yleisempiä kuin asiantuntijan laatimien asiakirjojen osalta.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa, että usealle asiakkaalle minkä tahansa lomakkeen täyttäminen on ylivoimaista. Ohjattujen lomakkeiden luominen verkkoon ei ole hyvä ajatus. Ositus, testamentin laatiminen, edunvalvontavaltakirjan laatiminen mm. vaativat asiantuntijuutta. Puutteellisin tiedoin tehdyt asiakirjat voivat aiheuttaa oikeudenmenetyksiä ja oikeusriitoja.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä arvioitaessa tarvetta ohjattujen lomakkeiden luomiselle verkkoon, että samassa yhteydessä korostetaan myös oikeudelliseen apuun turvautumisen tärkeyttä tarvittaessa, esimerkiksi suunnitelmassa mainittujen asiakirjojen, kuten testamentti, kohdalla. Asiakkaalle ei saisi jäädä käsitystä, ettei tällainen apu enää olisi missään tilanteessa tarpeen, jos verkosta löytyy hänen mielestään sopivan oloinen lomake.

Tutkija Antti Rissanen toteaa, että erilaisten selkeästi ohjeistettujen self-help-välineiden (tietopaketit, lomake- ja hakemusohjeet) tarjoaminen voi johtaa siihen, että osalla ihmisten omatoimisuus hoitaa ongelmiaan ja asioitaan mahdollisimman pitkälle kasvaa. Tärkeää kuitenkin on, että näille välineille on selkeät ohjeistukset siitä, milloin ja missä tilanteessa ne toimivat ja että asiakkaalle tarjotaan aina tieto, mistä hakea apua, jos oma toiminta koetaan riittämättömäksi.

Suomen Asianajajaliitto pitää ohjattujen lomakkeiden (esim. testamentti, edunvalvontavaltuutus, ositussopimus) käyttöönottoa riskialttiina. Testamentin, edunvalvontavaltakirjan ja ositussopimuksen laatimiseen liittyy lähes poikkeuksetta seikkoja, joiden merkitys avautuu asiakkaille vasta asiantuntijatapaamisessa. Tämän vuoksi ohjattujen lomakkeiden oheen tulisi vähintäänkin liittää joko puhelin- tai muu sopiva henkilökohtainen palvelu.

2.3 Muita lausunnonantajien esittämiä näkemyksiä

2.3.1 Velkaneuvonta

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto ja Velkaneuvonta ry toivat esille, että talous- ja velkaneuvonta tulisi siirtää oikeusaputoimistojen tehtäväksi, kuten työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä on esittänyt.

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että tätä kautta olisi saatavissa monipuolinen palvelu samasta toimistosta palvelukeskustyyppisesti. Oikeusaputoimistojen tiheä toimipaikkaverkosto olisi jo valmiina. Asiat kytkeytyvät usein lakiasioihin (erityisesti perhe- ja sosiaali-oikeus) ja myös edunvalvontaan.

Velkaneuvonta ry katsoo, että julkisen oikeusavun vision saavuttamiseksi on tärkeää, että talous- ja velkaneuvonta siirretään oikeusavun yhteyteen viimeistään oikeusavun kokonaisuudistuksen yhteydessä. Yhdistys korostaa, että talous- ja velkaneuvonnan siirrolla oikeusaputoimistoihin turvattaisiin taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden tarvitsemat oikeusapu- ja talous- ja velkaneuvontapalvelut tasapuolisesti henkilön asuinpaikasta riippumatta kokonaistaloudellisesti kustannustehokkaimmalla tavalla.

2.3.2 Rikosten uhrien asema

Rikosuhripäivystys korostaa omassa lausunnossaan rikosuhridirektiivin merkitystä rikoksen uhrin kannalta. Ohjeistuksessa korostetaan mm. uhrin mahdollisuutta saada oikeusapua ilman vaikeita byrokraattisia esteitä ja eri kielillä. Jäsenvaltioiden edellytetään huolehtivan siitä, että rikoksen uhri saa "siitä alkaen, kun hän on yhteydessä toimivaltaiseen viranomaiseen" tietoa" miten ja millä edellytyksin uhri voi saada oikeudellista neuvontaa, oikeusapua ja muuta neuvontaa". Käytännössä tämä tieto tulisi saada esitutkintaviranomaiselta. Myös Rikosuhripäivystyksen jokapäiväisessä työssä näkyy tarve neuvoa ja ohjata asiakkaita oikeusapuun liittyvissä – usein monimutkaisissa – kysymyksissä.

3 VAIHTOEHTOISET RIIDANRATKAISUMENETTELYT

3.1 Nykytila ja tavoitteet

Suunnitelmassa arvioitiin nykytilaa seuraavasti:

Suomessa ennen tuomioistuinvaihetta käytettävien vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen vahvuutena on vakiintunut lautakuntajärjestelmä, jonka avulla kansalaisilla on mahdollisuus saada ratkaisu asiaansa maksutta ja ilman oikeudenkäyntimenettelyä.

Suomessa on olemassa jo erilaisia sovittelujärjestelmiä, mutta niiden mahdollisuuksia varhaiseen riidanratkaisuun ei käytetä riittävästi hyväksi eikä sovittelu-menettelyä koskevaa osaamista ole vielä riittävästi.

Tavoitteeksi asetettiin seuraavat tavoitteet

Olemassa olevia sovittelujärjestelmiä vahvistetaan merkittävästi. Oikeusavussa tavoitteena on, että oikeusavustajilla on nykyistä selkeästi aktiivisempi rooli sovintojen edistämisessä kuin tällä hetkellä.

Perheasioita koskevan prosessin tulisi olla asiakaslähtöisempi ja sitä tulisi kehittää pitkällä tähtäimellä poikkihallinnollisesti sosiaalitoimen ja oikeushallinnon yhteistyönä. Kehittämisen välineenä voisi olla ohjattu ja yksilöity verkkopalvelu (esim. rechtwijzer.nl-tyyppinen on line -neuvonta ja sovittelu) sekä perheasioiden sovittelu.

Vastaavasti kuluttaja-asioissa prosessia tulee edelleen kehittää asiakkaiden kannalta sujuvammaksi ja tehokkaammaksi yhteistyössä kuluttajariitalautakunnan ja muiden kuluttajaviranomaisten kanssa.

Sovittelujärjestelmää koskevaan nykytilan kuvaukseen tai tavoitteisiin otti kantaa yhteensä 24 lausunnonantajaa.

Nykytilan osalta useat oikeusaputoimistot totesivat, että oikeusavustajat pyrkivät jo nyt aktiivisesti sovintoratkaisuihin. Osa toimistoista kuitenkin katsoi, että sovintoja ei välttämättä tilastoida riittävän selkeästi. Lisäksi todettiin, että oikeusavustajilla käytössä oleva työmäärää kuvaava pisteytysjärjestelmä ei kannusta pyrkimistä sovintoihin.

Suomen sovittelufoorumi ry otti kantaa laajasti Suomen sovittelujärjestelmiin. Se katsoo, että sovittelu on vakiintunut merkittäväksi konfliktinratkaisu- ja pedagogiseksi menetelmäksi vain kouluissa ja pienten rikosasioiden sovittelussa. Yhdistys pitää sovittelun ongelmana, että siltä puuttuu valtakunnallinen kehittämis- ja ohjausjärjestelmä, joka huolehtisi muun muassa sovittelukoulutuksesta.

Kaikki lausunnonantajat pitivät esitettyjä tavoitteita kannatettavina ja sovinnollisten ratkaisujen edistämistä tärkeänä.

Kannanotot lausunnonantajittain

Keski-Suomen oikeusaputoimisto kannattaa asetettuja tavoitteita.

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että perinteisesti oikeusaputoimistoissa on hoidettu asioita sovittelemalla ennen kuin varsinaisesta sovittelusta on puhuttukaan. Sovintoon pyrkiminen on ollut vanhastaan totuttu lähtökohta toiminnassa. Sovintoja saattaa jäädä huomattavasti kirjaamatta sovinto-merkinnällä (esim. sopimusositus, perinnönjakosopimus yms.) ja mielletään vain tuomioistuinsovinnot kirjattaviksi. Tähän on syytä kiinnittää eri keinoin huomiota oikeiden tilastomäärien varmistamiseksi. Tulisi harkita, että juttua ei voitaisi päättää Romeossa ennen kuin sovinto- ja vaativa asia – merkintöihin on otettu kantaa.

Etelä-Savon oikeusaputoimisto pitää vaihtoehtoisten menetelmien kehittämistä ja niiden käytön laajentamista tärkeänä tavoitteena, joka toteutuessaan myös vähentää tuomioistuimien ruuhkautumista.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää olemassa olevien sovittelujärjestelmien vahvistamista kannatettavana ja toivoo, että oikeusavustajilla olisi tulevaisuudessa nykyistä selkeästi aktiivisempi rooli sovintojen edistämisessä.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että pitkään oikeusavustajana toimineilla lakimiehillä on runsaasti kokemusta sovittelusta. Toimistokokojen kasvu, päämiesten henkilökohtaisten vaatimusten korostuminen sekä vaatimus asioiden nopeasta ratkaisusta, ovat työntäneet perinteistä sovittelua taka-alalle oikeusavustajien työkalupakissa. Toimisto kiinnittää huomiota siihen, että sovitteluyrityksiä ei tilastoida lainkaan. Toisaalta nykyinen pisteytysjärjestelmä ei tue sovintojen syntymistä ja sovinnosta saadut pisteet eivät vastaa siihen käytettyä työ määrää. Sovintoja tehdään paljon, mutta tilastointi on jäänyt vähälle, koska se ei lisää oikeusavustajan henkilökohtaisia tulospisteitä. Toimisto katsoo, että tavoitteet ovat erinomaisia sekä tuottavat sovintojen kautta lisää hyvinvointia päämiehille sekä työhyvinvoinnin lisäystä oikeusavustajille.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusavussa sovittelun roolia on syytä painottaa edelleen. Oikeusaputoimistoissa on perinteisesti ollut laajasti käytössä vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät; oikeusavustajat pyrkivät aktiivisesti omalla panoksellaan saavuttamaan sovinnon osapuolten välillä ja hakijoita ohjataan myös käyttämään muita sovittelua tarjoavia menettelyjä, kuten tuomioistuinsovitte-
lua, perheasioiden sovittelua ja rikosasioiden sovittelua.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusavussa on aina neuvoteltu vastapuolien kanssa ja saatu aikaan sopimuksia ja sovintoja.

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät ja sovittelu on erityisen kustannustehokasta verrattuna liian kalliiksi muodostuneeseen riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden käsittelyyn tuomioistuimissa.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusavustajat lähtökohtaisesti yrittävät aina ensin etsiä sovintoratkaisun eikä lähteä asiaa ratkomaan muilla tavoin. Mistä on syntynyt käsitys, ettei näin tapahtuisi?

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot pitävät tavoitteita ja toimenpiteitä kannatettavina. Toimistot nostavat esisijaiseksi sen, että kuluttaja-asioissa pro-

sessia tulee edelleen kehittää asiakkaiden kannalta sujuvaksi ja tehokkaammaksi yhteistyössä kuluttajariitalautakunnan ja muiden kuluttajaviranomaisten kanssa. Toimistot toteavat, että asunto- ja kiinteistökauppariidat ovat yksi suuri asiaryhmä kuluttajariitalautakunnassa. Asian saattaminen kuluttajariitalautakuntaan on asianosaisille edullinen vaihtoehto.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto pitää hyvänä, että yleisesti yhteiskunnassa ja myös oikeusjärjestelmässä kehitetään vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä. Mm. Oulun käräjäoikeuden mallia riitautuneissa lapsiasioissa voidaan pitää hyvänä esimerkinä jo toteutetusta sovittelun käytöstä eli juttu ensisijaisesti sovittellaan. Perheasioissa tärkeää on myös yhteistyö sosiaalitoimen kanssa. Toimisto toteaa, että julkiset oikeusavustajat ovat aina olleet sovinnollisten ratkaisujen eteenpäin viejiä ja tämänsuuntaisen toiminnan kehittäminen sopii hyvin julkisen oikeusavun yhdeksi kehittämiskohteeksi.

Rovaniemen oikeusaputoimisto toteaa, että jo nyt oikeusavustajat toimivat aktiivisesti sovintojen edistämisessä. Kaikissa riitaisissa asioissa oikeusavustajat selvittävät mahdollisuudet sovintoon. Tämä kuuluu asianajotyön perusteisiin. Kaikkia sovittelu-mahdollisuuksia ja – tapoja on hyvä kehittää ja ottaa käyttöön.

Satakunnan oikeusaputoimisto pitää vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien kehittämistä ja lisäämistä kansalaisen näkökulmasta erinomaisena tavoitteena. Kulu-riski on paremmin hallittavissa. Sovinnollinen ratkaisu riitaan kantaa pidemmälle ja estää riitojen eskaloitumisen.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että sovittelujärjestelmiä on syytä vahvistaa merkittävästi, kuten suunnitelmassa todetaan. Oikeusavun aktiivinen rooli, sosiaalitoimen ja oikeushallinnon yhteistyö sekä kuluttaja-asioiden prosessien kehittäminen ovat tarpeellisia tavoitteita. Sovitteleva toiminta on perinteisesti kuulunut oikeusaputoimintaan ja sen kehittäminen on luontevaa. Perhe- ja kuluttaja-asioiden prosessit ovat luonteeltaan sellaisia, että niissä sovittelulla voidaan saavuttaa hyviä tuloksia.

Hyvinkään käräjäoikeus katsoo, että siltä osin kuin suunnitelmassa on arvioitu vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä, käräjäoikeus pitää asetettuja tavoitteita olemassa olevien sovittelujärjestelmien merkittävästä vahvistamisesta, oikeusavustajien aktiivisemmasta roolista sovintojen edistäjinä sekä perheasioita koskevan prosessin kehittämisestä asiakaslähtöisemmäksi kannatettavina.

Valtiokonttori pitää tarkoituksenmukaisena suunnitelmassa esitettyä tavoitetta luoda uusia keinoja sovinnollisten ratkaisujen lisäämiseksi sekä sovitteluosaamisen syventämiseksi. Valtiokonttori on osallistunut rikosasioiden sovittelijoille suunnattuun koulutukseen rikoksen uhrille valtion varoista myönnettävien korvausten näkökulmasta ja pitää tämänkaltaista yhteistyötä toivottavana myös jatkossa.

Suomen sovittelufoorumi ry katsoo, että sovittelu on vakiintunut merkittäväksi konfliktinratkaisu- ja pedagogiseksi menetelmäksi vain kouluissa sekä pienten rikosasioiden sovittelussa, joissa sovittelukoulutukseen on panostettu. Muut sovittelumenetellyt ovat toistaiseksi jääneet melko marginaalisiksi ja sovitteluiden määrät niissä kehittyneet hitaasti. Näin siitä riippumatta, että laadukkaasti toteutetuissa sovitteluissa konflikti kyetään useimmiten ratkaisemaan juuri esimerkiksi julkisen oikeusavun vision mukaisesti eli kokonaistaloudellisesti mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Sovittelufoorumi nostaa esille myös sovittelun valtakunnallisen ohjaamisen tärkeyden. Suunnitelmassa todetaan muun muassa, että ns. Fasper-hankkeen yksi johtopäätös oli, että sovittelun kehittäminen edellyttäisi valtakunnallisesti nykyistä selkeämpää ohjausta. Sovittelufoorumi katsoo, että sama johtopäätös koskee sovittelun kehittämistä kokonaisuudessaan. Jotta sovittelu ja jo olemassa olevat sovittelujärjestelmät voisivat vahvistua merkittävästi, tulisi sovittelun kehittämistä ja ohjausta sekä koulutusta keskittää ja selkeyttää kokonaisvaltaisesti valtakunnallisesti. Nykytilan merkittävä ongelma on se, että vastuu sovittelun juurruttamisesta osaksi suomalaista yhteiskuntaa ei ole kenenkään kokonaisvastuulla. Sovittelujärjestelmiä tarkastellaan lähes aina yksinomaan erillisinä sovitteluina eri viranomaistahoissa.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL pitää tärkeänä tavoitetta vahvistaa ja edelleen kehittää sovittelujärjestelmiä sekä syventää sovitteluosaamista ja tiedottaa tehokkaasti sovittelumahdollisuudesta. Sovittelumenettelyjen käyttöä tulisi edistää oikeusministeriön hallinnonalan lisäksi myös muilla hallinnonaloilla ja kunnissa. Lisäksi myös kolmannen sektorin sovittelutoimintaa tulee tukea. Sovittelun mahdollisuudesta tulee tiedottaa tehokkaasti mm. verkkopalveluissa ja muiden neuvontakanavien välityksellä. Samanaikaisesti myös huomattava, että sovittelumenettely tarjoaa kanavan oikeudellisen neuvonnanantamiselle.

Sovittelumenettelyn tuottamien hyötyjen näkökulmasta on tärkeää, että sovittelu käynnistyy mahdollisimman varhaisessa vaiheessa eikä tilanne siten tarpeettomasti pitkity. Toisaalta sovittelumenettelyjä voidaan käyttää myös prosessin myöhemmissä vaiheissa ja mm. tuomioistuinmenettelyn jälkeen, jos sille ilmenee tarvetta. THL pitää tärkeänä selvittää sovittelumenettelyn käyttöalan laajentamista mm. niissä tapauksissa, joissa asia ei esim. nuorten henkilöiden tekemien rikosten kohdalla johda syyteharkintaan, mutta joissa sovittelumenettely toisi merkittävän hyödyn nuorten vastuuttamisessa ja uusintarikollisuuden ehkäisyssä.

Velkaneuvonta ry pitää hyvänä tavoitetta, jossa oikeusavustajalla olisi nykyistä aktiivisempi rooli sovintojen edistämiseksi ja jossa yhteistyötä eri viranomaisten kanssa lisättäisiin sovintojen saamiseksi. Sovittelusta on hyviä tuloksia ja se on huomattavasti nopeampi kuin tuomioistuinprosessi. Sovintojen määrään kasvu toisi säästöjä niin osapuolille kuin tuomioistuinlaitoksellekin.

Suomen tuomariliitto toteaa, että tavoitteet ovat sinänsä hyväksyttäviä. Niin ikään toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia. Huomattava on kuitenkin, että sovittelujärjestelmien merkittävä vahvistaminen edellyttää taloudellisia lisäpanostuksia, joita ei tule rahoittaa resursseja tuomioistuimissa tapahtuvasta riidanratkaisusta leikkaamalla. Riidanratkaisuun tuomioistuimissa on siis samalla, kun edistetään vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen käyttöä, varattava riittävät resurssit huolehtimalla asianmukaisesti sekä tuomioistuinten että oikeusavun määrärahojen riittävydestä.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että liitto on ottanut vahvasti kantaa sovittelun ja erilaisten sovittelumenettelyjen edistämisen puolesta. Asianajajaliitto kannattaa suunnitelmassa esitettyä olemassa olevien sovittelujärjestelmien merkittävää vahvistamista ja oikeusavustajien – ja myös asianajajien – selkeästi nykyistä aktiivisempaa roolia sovintojen edistämiseksi. Myös muut esitetyt tavoitteet ovat kannatettavia. Perheasioiden sovittelun osalta Hollannin mallin mukaisesti viitataan edellä lausuttuun.

Pardia katsoo, että tavoitteet kokonaisuudessaan ovat hyväksyttäviä ja kannatettavia.

Julkisten ja hyvinvointialojen liito JHL kannattaa tavoitetta sovittelujärjestelmien vahvistamisesta ja osaamisen kehittämisestä eri henkilöstöryhmien koulutusta lisäämällä.

3.2 Toimenpiteet

3.2.1 Yleiset kannanotot toimenpiteistä

Oikeusavun kokonaissuunnitelmassa esitetään, että sovinnollisten ratkaisujen lisäämiseksi luodaan uusia keinoja ja syvennetään sovitteluosaamista. Näiden osalta esitetään seitsemän konkreettista toimenpidettä.

Suurin osa lausunnonantajista kannatti yleisellä tasolla suunnitelmassa esitettyjä toimenpiteitä. Helsingin syyttäjävirsto katsoi, että suunnitelmassa on keskitytty pitkälle riita-asioihin. Se katsoo kuitenkin, että myös rikosasioissa on mahdollista pyrkiä sovinnollisiin ratkaisuihin erilaisin toimenpitein. Suomen sovittelufoorumi ry ja Suomen asianajajaliitto katsoo, että toimenpiteiden tulisi olla konkreettisempia kuin suunnitelmassa on esitetty,

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että tuomioistuinsovittelua on mahdollista merkittävästi lisätä etenkin asian tiedottamista ja muuta viestintää sekä sidosryhmäyhteistyötä lisäämällä. Myös sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että tietoa sovittelusta tulisi lisätä huomattavasti nykyisestä sekä viranomaisten että kansalaisten keskuudessa. Olisi tärkeää linkittää sovittelupalvelut eri viranomaisten järjestelmiin (esimerkiksi AIPA), jolloin sovittelun käyttöä vaihtoehtoisena riidanratkaisu menetelmänä voitaisiin edistää nykyistä paremmin.

Lakimiesliitto ehdottaa lisäksi selvitettäväksi, miten yksityistä asianajajakuntaa ja Suomen Asianajajaliittoa voitaisiin hyödyntää riitojen vaihtoehtoisissa ratkaisumalleissa. Asianajajilla on erittäin suuri rooli yksittäisen riidan ohjauksessa ja sen päättämisessä, miten asiassa edetään.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa uusien keinojen luomista sovinnollisten ratkaisujen lisäämiseksi ja sovitteluosaamisen syventämistä oikeusaputoimistoissa.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että kaikki esitetyt toimenpiteet ovat hyviä.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto kannattaa lämpimästi erilaisten sovittelumenettelyiden vahvistamista. Rikosasioiden sovittelujärjestelmä lienee näistä oikeusaputoimistoille tutuin. Myös erilaiset suosituksia antavat lautakunnat ovat tuttuja oikeusavustajille.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää tärkeänä saada aikaan entistä enemmän sopimuksia ja sovintoja sekä panostaa myös muiden toimijoiden sovittelupalveluiden markkinointiin entistä enemmän.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että suunnitelmassa luetellut toimenpiteet ovat edistämiskelpoisia, kunhan mielessä pidetään oikeusaputoimeksiantojen luonne asianajona myös julkisten oikeusavustajien hoitamana.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että suunnitelmassa mainitut toimenpiteet ovat kannatettavia. Erityisesti riita- ja rikosasioissa olisi tärkeää, että sovittelukoulutus olisi yhteistä yksityisten avustajien (asianajajat, lupalakimiehet), oikeusavustajien ja tuomarien kanssa. Avustajien ja osapuolten sovintohalukkuutta tulisi edistää, sovittelua suosivilla kulukorvaussäännöksillä.

Helsingin syyttäjävirasto toteaa, että suunnitelman jokaisessa osiossa on hyvin mietitty, miten oikeusriitojen ennalta ehkäisemistä ja ratkaisemista oikeudenkäyntimenettelyn ulkopuolella neuvonnan ja sovittelun keinoin voidaan tehostaa. Tämä tarkastelu on hyödyllistä ja esitetyt toimenpiteet kannatettavia. Tarkastelu kohdistuu kuitenkin pääosin riita-asioihin. Rikosprosessin saralla on monia mahdollisuuksia saada rikosasia aikaisessa vaiheessa rajattua ja kohdennettua etenkin laajoissa ja pitkää esitutkintaa vaativissa asioissa. Syyteneuvottelu on tässä yksi keskeinen keino. Sen tehokkaampi ja laajempi käyttö edellyttää tiivistä yhteistyötä oikeusavun kanssa jo esitutkinnan alkuvaiheessa. Suomessa on tosiasiallisesti olemassa myös rikosasioissa mahdollisuuksia varhaiseen sovitteluun, mutta niitä ei käytetä riittävästi hyväksi eikä sovittelumenettelyä koskevaa osaamista ole vielä riittävästi. Tämä koskee kaikkia toimijoita mm. poliisia, syyttäjiä, tuomioistuinta ja oikeusapua. Syyteneuvotteluun ja sovitteluun verrattavaa toimintaa voitaisiin hyödyntää laajemminkin myös tavanomaisissa rikosasioissa etenkin, kun asia pyritään saamaan ratkaistua nopeutetussa menettelyssä. Sovittelutoimiston sovittelija on saatu Helsingin poliisilaitokselle Pasilaan helpottamaan sovitteluun ohjausta ja läsnä on myös sosiaalitoimen edustaja. Tällaista monialaista yhteistyötä voidaan entisestään lisätä, mutta se edellyttää myös oikeusavun saannin nopeaa turvaamista.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö katsoo, että tietoa sovittelusta tulisi lisätä huomattavasti nykyisestä sekä viranomaisten että kansalaisten keskuudessa. Olisi tärkeää linkittää sovittelupalvelut eri viranomaisten järjestelmiin (esimerkiksi AIPA), jolloin sovittelun käyttöä vaihtoehtoisena riidanratkaisu menetelmänä voitaisiin edistää nykyistä paremmin.

Suomen asianajajaliitto kannattaa esitettyjä toimenpiteitä. Asianajajaliitto yhtyy Suomen sovittelufoorumi ry:n suunnitelmasta antamaan lausuntoon siinä, että selvityksessä kirjattuihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää konkreettisempia toimenpiteitä ja ehdotettujen toimenpiteiden konkretisointia. Toimenpiteistä ensisijaisimpia ovat ne, joilla henkilötasolla vaikutetaan sekä julkisen oikeusavustajan että yksityisen avustajan haluun ja kykyyn sovittaa, so. avustajien aktivoiminen sovittelumyönteyksien ja sovittelukoulutuksen järjestäminen.

Suomen Lakimiesliitto kannattaa suunnitelmassa esitettyä vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyiden kehittämistä ja niiden monipuolistamista. Tässä työssä on tarpeen avoimesti miettiä sekä tuomioistuimissa että niiden ulkopuolella tapahtuvia prosesseja. Sopiminen on tehokkain keino säästää kustannuksia niin kansalaisten kuin oikeusapua antavien tahojen kohdalla. Vaihtoehtoiset menetelmät ovat liian harvoin käytössä ja niiden osalta on todettu suuria alueellisia eroja. Eräissä harvoissa tuo-

mioistuimissa tuomionsovittelu on muodostunut erittäin yleiseksi ja arkipäiväiseksi menettelyksi kun taas useimmissa sitä käytetään harvoin. Tuomioistuinsovittelua on mahdollista merkittävästi lisätä etenkin asian tiedottamista ja muuta viestintää sekä sidosryhmäyhteistyötä lisäämällä.

Toinen merkittävä kehittämiskohde on Suomen Asianajajaliiton sovittelutoiminta ja sen valjastaminen laajempaan käyttöön. Lakimiesliitto ehdottaa selvitettäväksi miten yksityistä asianajajakuntaa ja Suomen Asianajajaliittoa voitaisiin hyödyntää riitojen vaihtoehtoisissa ratkaisumalleissa. Asianajajilla on erittäin suuri rooli yksittäisen riidan ohjauksessa ja sen päättämisessä, miten asiassa edetään.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö katsoo, että tietoa sovittelusta tulisi lisätä huomattavasti nykyisestä sekä viranomaisten että kansalaisten keskuudessa. Olisi tärkeää linkittää sovittelupalvelut eri viranomaisten järjestelmiin (esimerkiksi AIPA), jolloin sovittelun käyttöä vaihtoehtoisena riidanratkaisu menetelmänä voitaisiin edistää nykyistä paremmin.

Suomen sovittelufoorumi ry katsoo, että selvityksessä kirjattuihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää konkreettisempia toimenpiteitä ja ehdotettujen toimenpiteiden konkretisointia.

3.2.2 Kannanotot toimenpiteittäin

3.2.2.1 Yhteistyön lisääminen

Oikeusaputoimistot lisäävät sekä riita- että rikosasioissa yhteistyötä paikallisten viranomaisten kanssa, jotta asiakas saa sujuvammin oikeusapu- ja sovittelupalveluja.

Ehdotukseen kantaa ottaneet kymmenen lausunnonantajaa kannattivat yhteistyön lisäämistä. Monet ottivat esille erityisesti perheasioiden sovittelun sekä rikos- ja riita-asioiden sovittelun. Helsingin oikeusaputoimisto piti tärkeänä lisäksi yhteistyön ja yhteisen kehittämisen lisäämistä valtakunnallisella tasolla.

Projektipäällikkö Vaula Haavisto ehdotti sen selvittämistä, voisivatko oikeusavustajat ja perheasioiden sovittelijat hoitaa sovittelua perheasioissa työparina, jotta juridinen ja sosiaalityön osaaminen olisi mahdollista yhdistää. Ehdotusta käsitellään tarkemmin kohdassa 4.3.3.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto pitää tärkeänä sitä, että oikeusaputoimistot lisäävät sekä riita- että rikosasioissa yhteistyötä paikallisten viranomaisten kanssa, jotta asiakas saa sujuvammin oikeusapu- ja sovittelupalveluja. Helsingin oikeusaputoimisto katsoo, että myös valtakunnallinen yhteistoiminta ja yhteinen kehittämistyö sidosryhmien kesken on tärkeää.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto kannattaa kaikenlaista perheasiain sovittelun kehittämistä, mikä on todennäköisesti myös hyvin kustannustehokasta.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto kannattaa yhteistyötä kuntien perheasioiden sovittelijoiden kanssa ja kaikkien sovittelutyötä tekevien tahojen kanssa.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että paikalliset viranomaiset kyllä ainakin Pirkanmaalla tietävät oikeusavun palvelut ja osaavat neuvoa asiakkaat niiden pariin. Yhteistyö sosiaalitoimistojen, poliisin rikossovittelun ja ulosoton kanssa on jo nyt laajaa. Sitä tulee edelleen ylläpitää.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että yhteistyötä paikallisten viranomaisten kanssa kannattaa lisätä, esim. lastenvalvojen, rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimiston / poliisin kanssa. Tämä auttaisi ratkaisemaan riitoja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tai estäisi riitojen syntymisen.

Tampereen oikeusaputoimisto katsoo, että perheasioiden sovittelun kehittäminen yhdessä sosiaalitoimen kanssa on kannatettavaa.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, erityisesti riita- ja rikosasioissa olisi tärkeää, että sovittelukoulutus olisi yhteistä yksityisten avustajien (asianajajat, lupalakimiehet), oikeusavustajien ja tuomarien kanssa. Avustajien ja osapuolten sovintohalukkuutta tulisi edistää sovittelua suosivilla kulukorvaussäännöksillä.

Espoon kaupunki katsoo, että eropalveluiden ja huoltoriitojen sovittelun painopisteen tulee edelleen olla matalan kynnyksen kunnallisissa peruspalveluissa ja eroauttamisen kenttä tulee kehittää kaikkien palveluiden osalta. Kunnissa tulisi huolehtia siitä, että asiakkaat ohjautuisivat oikea-aikaisesti heille soveltuvien palvelujen piiriin.

Projektipääällikkö Vaula Haavisto, ottaa esille perheasioiden sovittelun osalta oikeusavustajien ja perheasioiden sovittelijoiden mahdollisen yhteistyön. Hän pohtii, voisivatko sovittelijoiksi kouluttautuneet oikeusavustajat toimia perheasioiden sovittelijoiden työpareina erityisesti tilanteissa, joissa lapsiin ja vanhemmuuteen keskittyvä sovittelu tuntuu liian kapealta. Toinen mahdollisuus on miettiä, voisivatko sovittelukoulutusta saaneet oikeusavustajat ja perheasioiden sovittelijat tehdä asiakkaiden luvalla yhteistyötä, jossa hyödynnettäisiin molempien tahojen osaaminen. Tällöin oikeusavustaja voitaisiin asiakkaan luvalla "kutsua" mukaan sovitteluprosessiin tai asiakkaat voisivat osana sovitteluprosessiaan käydä välillä keskustelemassa oikeusavustajan kanssa.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL toteaa, että sovittelutoimintaa kannattaa kehittää yhteistyössä esimerkiksi sosiaalialan toimijoiden kanssa, erityisen tärkeää tämä on huoltajuuskiistoissa. Lisäksi tietoisuutta sovittelumahdollisuuksista tulee parantaa esimerkiksi markkinoimalla edelleen ao. tahoille oikeus.fi-sivustoa ja sen neuvontalinkkejä.

3.2.2.2 Oikeusavustajille nykyistä aktiivisempi rooli sovintopyrkimyksissä

Selvitetään, miten oikeusavustajat voivat toimia aktiivisemmin sovintojen syntymiseksi riita- ja rikosasioissa.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa 13 lausunnonantajaa, josta valtaosa suhtautui siihen myönteisesti. Ne katsoivat, että sovinnon edistäminen kuuluu oikeusavustajan

rooliin ja pitivät tärkeänä sen selvittämistä, miten oikeusavustajan rooli voisi olla nykyistä aktiivisempi.

Lausunnonantajilla oli myös ehdotuksia sovintomahdollisuuksien lisäämiseksi. Keski-Suomen ja Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimistot ehdottivat, että oikeusavustajan tehtäväksi voitaisiin määritellä erikseen sovittelu, jolloin oikeusaputoimistossa olisi erilliset prosessit sovittelulle ja asianajotoimeksiannon hoitamiseksi. Ehdotusta kuvataan tarkemmin kohdassa 4.3.1. Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto ehdotti, että asiakkaalta voitaisiin tiedustella hänen halukkuuttaan sovitteluun jo hänen varatessaan aikaa.

Muutamit oikeusaputoimistot ja Suomen Lakimiesliitto kiinnittivät huomiota myös erilaisiin kannustinjärjestelmiin, joita kuvataan tarkemmin kohdassa 4.3.2.

Mahdollisena ongelmana nähtiin esteellisyys. Jos sovintoa ei synny, oikeusaputoimistolle syntyy esteellisyys molempiin osapuoliin nähden.

Osa oikeusaputoimistoista toi esille myös kriittisiä näkemyksiä. Kanta-Hämeen ja Keski-Uudenmaan oikeusaputoimistot pitivät oikeusavustajan sovittelijan roolia arveuttavana. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto kysyi, miten oikeusavustajat voivat luottamussuhteen asiakkaaseen nähden menettämättä toimia nykyistä aktiivisemmin sovintojen edistämiseksi. Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto totesi, että jos sovintoa ei synny ja toimisto on esteellinen, asian käsittely saattaa kestää kauemmin. Se myös katsoi, että sovittelua on tarjolla jo muualla esim. tuomioistuimissa, jolloin oikeusaputoimistoissa sille ei ole tarvetta.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto pitää tärkeänä selvittää, miten oikeusavustajat voivat toimia aktiivisemmin sovintojen syntymiseksi riita- ja rikosasioissa.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto ehdottaa, että oikeusaputoimistossa päämiehen varatessa aikaa, häneltä voitaisiin tiedustella, olisiko hän halukas sovitteluun asiakkaan yhdessä vastapuolensa kanssa, jolloin sovinnon saavuttamisen arviointi alkuvaiheessa jäisi asiakkaalle, eikä provosoivaa soittoa tai kirjettä lähettäisi oikeusavustajan päämiehen vastapuolelle. Hyvän asianajotavan eettisten sääntöjen mukaan asianajaja voi pyydettäessä avustaa molempia osapuolia, mutta mikäli asiassa ei päästä sovintoon, niin asianajaja jäävytyy molempiin asianosaisiin nähden. Näin menettellen luotaisiin sovinnolle huomattavasti paremmat lähtökohdat. Kaikkia asioita ei varmaankaan voida hoitaa näin, mutta se antaisi mahdollisuuden keveän menettelyn sopimiseen. Oikeusavussa oikeusavustajien työtä tuomioistuimien ulkopuolella sovintoasioissa voitaisiin arvostaa enemmän siten, että kirjalliseen sovintoon päättyvässä asiassa tulospisteytys olisi 10 pistettä.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto kysyy, miten oikeusavustajat voivat luottamussuhdetta asiakkaaseen nähden menettämättä toimia nykyistä aktiivisemmin sovintojen edistämiseksi. Jo tällä hetkellä oikeusavustajat tarjoavat asiakkaalle ja vastapuolelle sopimisen mahdollisuutta ja juttuja sovitaan paljon oikeudenkäynnin jo alettua. Asiakas kuitenkin ratkaisee itse suhtautumisensa sopimiseen. Asiakkaalla on oikeus vetää väärätkin johtopäätökset hänelle tehdyistä sovintoehdotuksista – ja halu-

tessaan sitten vaihtaa avustaja tiukempaan, joka täyttää paremmin asiakkaan "tarpeen" riidan jatkamiseen.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että sovittelutoiminta soveltuu lähtökohtaisesti hyvin oikeusavustajien työtehtäväksi. Avustajan rooli poikkeaa jossain määrin sovittelijan roolista, missä tulee olla puolueeton, joten tulisi olla ennalta sovitut selkeät prosessit juttujen kanavoimiseksi oikeusaputoimiston sisällä avustajana toimimista koskeviin asioihin ja sovittelijana toimimista koskeviin asioihin mm. esteellisyyden ja tilajärjestelyiden vuoksi.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää sitä, että oikeusaputoimistossa ryhdyttäisiin toimittamaan sovitteluja, hieman arveluttavana. Jos sovintoa ei synny, toimisto tulee esteelliseksi molempiin osapuoliin nähden ja viime kädessä asian käsittely kestääkin kauemmin, kun mennään riitaisina oikeuteen. Sovittelu ja sovinnot sinänsä ovat suositeltavia, mutta se vaatii avustajalta pitkäjännitteisyyttä ja juttuun syvällisemmin vielä perehtymistä ja näin ollen muiden juttujen hoitaminen jää vähemmälle. Kuka hoitaa sitten näitä juttuja joissa ei ole "merkkiäkään" sovinnosta ja eihän kaikkia asioita käytännössä voida edes sopia. Nyt on jo monenlaista sovittelua kuten Folio, Sovittelulain mukaista sovittelua käräjäoikeudessa ja rikosasioissa sovittelu-toimistoissa. Siksi sovittelu ei ole tarpeen oikeusaputoimistoissa.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto esittää, että sovittelu määritellään oikeusaputoiminnassa painopistealueeksi ja annetaan sille sen painoarvon ja siihen kuluvan ajan edellyttämät painopisteet, Motivoidaan näin oikeusavustajia sovitteluun, joka vie enemmän työaikaa kuin haastehakemuksen laatiminen tuomioistuimelle. Sovittelu-prosessi tulisi kirjata oikeusavussa oikeusapulakiin ja antaa tarkemmat ohjeistukset käsikirjassa.

Toimisto katsoo lisäksi, että yksinkertaiset menettelyt sovintojen vahvistamiseksi tuomioistuimissa tulisi mahdollistaa. Sovittelu säästäisi kustannuksia, kun enemmän kustannuksia vaativa tuomioistuinvaihe jäisi pois. Negatiivisena puolena olisi, että sovittelun epäonnistuessa tulisi sovittelua hoitanut toimisto esteelliseksi kummankin partin osalta.

Lappeenrannan oikeusaputoimiston mielestä oikeusavustajia tulee edelleen kannustaa toimimaan aktiivisesti sovintojen syntymiseksi ja kehittämään yhteistyötä eri sovittelutahojen kanssa. Sovinnollisten ratkaisujen hakemiseen on luotava riittäviä kannustimia myös yksityisille avustajille.

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusapu on sinänsä aina oman asiakkaan asialla, joten vastaava rooli kuin sovittelijalla, ei ole mahdollinen. Tämä ei kuitenkaan sulje pois aktiivista roolia sovinnon vaihtoehtojen löytämiseksi.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusavustajat pyrkivät aina ensiksi so-puratkaisuun riita- ja rikosasioissa. Asianajoliitonkin säännöt edellyttävät, että aina kysytään ja selvitetään sovinnon mahdollisuutta. Myös käräjäoikeudet edellyttävät sellaista menettelyä.

Tampereen oikeusaputoimisto katsoo, että julkiset oikeusavustajat toimivat aktiivisesti sovintojen aikaansaamiseksi jo nyt. Sovinnon aikaansaaminen vaatii työtä vähintään yhtä paljon kuin käräjäoikeuden suullinen käsittely. Sovintoon päättyneestä jutusta pitäisi "palkita" pisteytyksen muodossa.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että avustajien ja osapuolten sovinto-
halukkuutta tulisi edistää sovittelua suosivilla kulukorvaussäännöksillä.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että oikeusapuasioista suuri osa on luonteeltaan perhe- ja perintöoikeudellisia ja muita yksityishenkilöiden välisiä riita-asioita, joissa vastakkain on kaksi oikeusapua saavaa henkilöä, joilla kummallakin on määrätty avustaja. Lakimiesliitto suhtautuu avoimesti sellaisiin oikeusapua koskeviin palkkio- ja muihin muutoksiin, joiden tarkoituksena on kannustaa asianosaisia sopimaan juttu ennen täysimääräistä tuomioistuinkäsittelyä.

Julkisten ja hyvinvointialojen liito JHL toteaa, että oikeusaputoimistojen aktiivisempi rooli merkitsee sitä, että henkilöstön riittävä määrä ja osaaminen on turvattava kokeen ja ammattitaitoisen henkilökunnan eläköityessä.

3.2.2.3 Koulutus

Oikeusavustajille ja asianajajille järjestetään koulutusta tuomioistuinsovittelusta.

Ehdotukseen otti kantaa 11 lausunnonantajaa. Monet pitivät tärkeänä koulutuksen järjestämistä. Osa totesi, että oikeusavustajille onkin jo järjestetty koulutusta tuomioistuinsovittelulle, mutta että sovittelun käytössä on alueellisia eroja ja joillakin alueilla sovitteluun ohjautuvien juttuja ei juurikaan ole.

Sovittelufoorumi ry otti sovittelukoulutukseen kantaa laajemmin ja totesi, että koulutusta tarvitaan jo siihen, että eri viranomaiset tunnistavat tapauksen, jossa sovittelu olisi tarkoituksenmukainen riidanratkaisukeino.

Myös projektipäällikkö Vaula Haavisto nosti esille, että tuomioistuinsovittelun lisäksi on tärkeää, että oikeusavustajat tuntevat myös perheasioiden sovittelua. Koulutus erokonfliktien erityispiirteistä voisi auttaa oikeusavustajia ylipäättään työskentelemään eroriidassa olevien vanhempien kanssa. Samoin käsitys ennen tuomioistuinvaihetta toteutettavasta perheasioiden sovittelun prosessista ja työtavoista auttaa oikeusavustajia ohjaamaan perheasioiden sovitteluun juuri niitä asiakkaita, jotka siitä mahdollisesti hyötyisivät. Koulutuksen tulisi sisältää myös paikallista tietoa perheasioiden sovittelun organisoinnista ja saatavuudesta, jotta ohjaus olisi mahdollisimman sujuvaa.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Savon oikeusaputoimisto totesi, että oikeusavustajat ovat jo nykyisinkin hyvän asianajotavan mukaisesti velvollisia selvittämään sovinnon mahdollisuuden ennen asian viemistä tuomioistuimen käsittelyyn. Mikäli sovintoa ei kuitenkaan saavuteta osapuolten välisin neuvotteluin, tarjoaa tuomioistuinsovittelu kevyemmän vaihtoehdon riitaisen asian ratkaisemiseen verrattuna perinteiseen täysimittaiseen oikeudenkäyntiin. Tuomioistuinsovittelua ei kuitenkaan kaikilla alueilla vielä juurikaan käytetä, eikä sen hyötyjä välttämättä tunnisteta, minkä vuoksi koulutuksen järjestäminen siitä olisi ensiarvoisen tärkeää.

Helsingin oikeusaputoimisto katsoo, että sovitteluosaamista tulee koulutusta lisäämällä.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa, että tuomioistuinsovittelusta on järjestetty riittävästi koulutusta ja että avustajien valmiudet tuomioistuinsovitteluun ovat hyvät. Ongelmana on ollut se, että tuomioistuinsovitteluun soveltuvia juttuja on vähän. Vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyn muotoja tulisikin tehdä paremmin tunnetuiksi kansalaisten parissa, jolloin heillä olisi paremmat valmiudet hakeutua sovitteluun.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että kunnollinen perheasiain sovittelu on siinänsä hyödyllistä, mutta oikeusavustajien koulutus ja ammattitaito ei ole siihen riittävä. Sen sijaan asiakkaan ohjaus johonkin Fasper-hankkeen pohjalta aloittavaan järjestelmään on tietenkin mahdollista. Tuomioistuimissa perheasioiden Follo-sovittelu on osoittautunut nopeammaksi ja joustavammaksi ratkaisutavaksi kuin varsinainen käsittely. Tätä tuleekin jatkaa. Oikeusapu on näissä menettelyissä osaltaan mukana. Tuomioistuinsovittelun koulutusta oikeusapuun on saatu ja saataneen jatkossakin.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot pitävät tärkeänä, että oikeusavustajille ja asianajajille järjestetään koulutusta tuomioistuinsovittelusta.

Rovaniemen oikeusaputoimisto toteaa, että koulutusta tuomioistuinsovittelusta ei ole koskaan liikaa.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että erityisesti riita- ja rikosasioissa olisi tärkeää, että sovittelukoulutus olisi yhteistä yksityisten avustajien (asianajajat, lupalakimiehet), oikeusavustajien ja tuomarien kanssa.

Espoon kaupunki tuo erityisesti esille ns. Follo- sovittelun etuja. Follo-kokeilusta saatujen seurantatietojen mukaan sovintojen määrän lisääntyminen vähensi sosiaalitoimelle tehtyjä selvityspyynnöitä, vaikkakin huoltoriitojen vuosittaiset vaihtelut ja muut satunnaiset seikat tuottivat lukuihin heilahteluja. Myös vanhemmilta ja lakimiesavustajilta saatu palaute oli valtaosin myönteistä. Suurin osa vastanneista vanhemmista oli tyytyväisiä sovitteluun. Tuomareiden ja asiantuntija-avustajien yhteistyö sujui hyvin. Moniammatillisuus tehosti sovittelua, ja työskentely yhdessä toisen ammattikunnan edustajan kanssa osoittautui hyödylliseksi.

Projektipäällikkö Vaula Haavisto nostaa esille oikeusavustajien perehdytyskoulutuksen perheasioiden sovitteluun. Hänen käsityksensä mukaan julkisesta oikeusavusta tapahtuu ohjausta kunnalliseen perheasioiden sovitteluun tällä hetkellä varsin vähän. Ohjausta olisi tarpeen lisätä, sillä vielä siinäkin vaiheessa, kun osapuolet harkitsevat riitauttavansa konfliktinsa ja ottavat yhteyttä oikeusapuun, sovittelun avulla voi olla mahdollista löytää ratkaisu osapuolten kesken.

Ohjauksen lisäämiseksi oikeusavustajien perehdytys ja tiedonsaanti on tärkeää. Suunnitelmassa mainitaan tarve lisätä oikeusavustajien tietoa huoltoriitojen tuomioistuinsovittelusta, mutta tämän lisäksi on tärkeää, että oikeusavustajat tuntevat myös perheasioiden sovittelua. Koulutus, joka perehdyttäisi oikeusavustajia siihen, mitkä ovat erokonfliktien erityispiirteet ja miksi lasten asioista sopiminen ex-puolisoiden välillä tuottaa usein vaikeuksia, voisi auttaa oikeusavustajia ylipäättään työskentelemään eroriidassa olevien vanhempien kanssa. Samoin käsitys perheasioiden sovittelun prosessista ja sovittelussa käytettävissä työtavoista auttaa oikeusavustajia ohjaamaan perheasioiden sovitteluun juuri niitä asiakkaita, jotka siitä mahdollisesti hyötyisivät. Koulutuksen tulisi sisältää myös paikallista tietoa perheasioiden sovittelun

organisoinnista ja saatavuudesta, jotta ohjaus olisi mahdollisimman sujuvaa. Tällainen perehdytys olisi mahdollistaa toteuttaa puolen päivän mittaisena koulutuksena.

Suomen sovittelufoorumi ry korostaa yleisesti sovittelukoulutuksen merkitystä. Esimerkiksi asianajajaliiton kolmen päivän sovittelukoulutus on minimiedellytys sille, että oikeudellisia palveluja tarjoava lakimies voisi arvioida sovittelun mahdollisuuksia käsillä olevassa riita-asiassa ja ammattimaisesti avustaa asiakastaan sovittelussa.

Riittävän ja nykyistä tasoa selvästi merkittävämmän koulutuksen järjestäminen oikeusavustajille, asianajajille ja luvan saaneille lakimiehille onkin yksi tärkeimmistä konkreettisista toimenpiteistä, ja edellytys sille, että sovittelu voisi toimia välineenä muun muassa julkisen oikeusavun vision toteuttamisessa. Suunnitelmassa koulutuksen lisäämisen tärkeys nostetaan kiitettävästi esille.

Pardia ry toteaa, että tuomioistuinsovitteluja tulee lisätä entisestään ja antaa tarpeellista koulutusta oikeusavustajille.

3.2.2.4 On line -sovittelu

Selvitetään mahdollisuuksia on line -sovitteluun mukaillen rechtwijzer.nl-mallia yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa kolme lausunnonantajaa ja heidän mielipiteensä poikkesivat toisistaan. Helsingin oikeusaputoimisto suhtautui myönteisesti ehdotukseen. Tampereen oikeusaputoimisto katsoi, että se saattaisi tulla kysymykseen, jos osapuolet asuvat eri paikkakunnilla. Oulun oikeusaputoimisto puolestaan suhtautui epäilevästi sen soveltamiseen.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto katsoo, että perheasioita koskevan prosessin tulisi olla asiakaslähtöisempi ja sitä tulisi kehittää poikkihallinnollisesti sosiaalitoimen ja oikeushallinnon yhteistyönä. Kehittämisen välineenä voisi hyvin olla esim. rechtwijzer.nl-tyyppinen on line -neuvonta ja sovittelu sekä perheasioiden sovittelu.

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että perheoikeudellisissa asioissa ensivaiheen painopiste on sosiaalitoimessa. Oikeusapukin voi olla tässä mukana, asiakkaan näkökulmasta etsimässä sovinnollista ratkaisua. Verkkopalveluun tämän tyyppinen asia ei kuitenkaan soveltune.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa, että on-line sovittelu saattaisi tulla kysymykseen, jos osapuolet ovat eri paikkakunnilla, mutta nostaa esille kysymyksen siitä, vaatiiko menettely uutta laitteistoa.

3.2.2.5 Perheasioiden sovittelu

Avioliittolain mukaisen perheasioiden sovittelun kehittämistä tulisi edelleen jatkaa esimerkiksi Fasper-hankkeen pohjalta siten, että se olisi koko maassa perheiden käytettävissä

Ehdotukseen otti kantaa neljä lausunnonantajaa. Helsingin ja Pirkanmaan oikeusaputoimistot totesivat pitävänsä perheasioiden sovittelua tärkeänä.

Laajemmin asiaan ottivat kantaa Hyvinkään kärjäoikeus ja projektipäällikkö Vaula Haavisto.

Hyvinkään kärjäoikeuden mielestä perheasioiden sovittelusta tulisi muodostua ensisijainen riidanratkaisumenettelyksi lapsiriidoissa. Kärjäoikeus nosti ensisijaisiksi keinoiksi perheasioiden sovittelua koskevan neuvonnan saatavuuden, riittävien resurssien ohjaamista perheasioiden sovitteluun sekä sen, että oikeusaputoimistot pyrkisivät ohjaamaan lapsiriidan osapuolet ensisijaisesti perheasioiden sovitteluun, mikäli sovinto asiassa vaikuttaa mahdolliselta.

Projektipäällikkö Vaula Haavisto korosti, että perheasioiden sovittelun kehittämisestä ja käyttöönoton vahvistamisesta kunnissa tulisi selkeästi ja pitkäjänteisesti vasta yhden vastuullisen tahon.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa avioliittolain mukaisen perheasioiden sovittelun kehittämisen jatkamista esimerkiksi Fasper-hankkeen pohjalta.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että kunnallinen perheasiain sovittelu on sinänsä hyödyllistä, mutta oikeusavustajien koulutus ja ammattitaito ei ole siihen riittävä. Sen sijaan asiakkaan ohjaus johonkin Fasper-hankkeen pohjalta aloittavaan järjestelmään on tietenkin mahdollista.

Hyvinkään kärjäoikeus toteaa, että huomattava osa oikeusaputoimistojen tuomioistuimissa hoitamista asioista koskee lapsioikeudellisia riitoja. Lapsiriitojen laadun ja määrän vuoksi asiakkaiden ohjaaminen vaihtoehtoihin riidanratkaisumenettelyihin on erityisen tärkeää juuri näissä asioissa. Fasper-hanke on tuottanut Keski-Uudellamaalla hyviä tuloksia ja vähentänyt painetta tuomioistuimessa tapahtuvaan Follo-sovittelumenettelyyn. Olisikin tarkoituksenmukaista, että avioliittolain mukainen perheasioiden sovittelu muodostuisi ensisijaiseksi riidanratkaisumenettelyksi lapsiriidoissa. Vaikka perheasioiden sovittelu ei tuottaisikaan sovinnollista ratkaisua, se kuitenkin edistää osapuolten välistä keskusteluyhteyttä ja on näin hyödyksi myös riidan myöhempää tuomioistuinsovittelua tai oikeudenkäyntiä silmällä pitäen.

Kärjäoikeus pitää ensisijaisina toimenpiteinä vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen kehittämiseksi lapsiriitojen osalta: 1) että neuvontaa kehitettäessä huolehditaan siitä, että perheasioiden sovittelusta ja siihen hakeutumisesta on saatavissa helposti ja riittävästi tietoa, 2) perheasioiden sovittelun kehittämiseen panostetaan riittävästi resursseja, jotta se olisi koko maassa perheiden saatavissa. Sovittelupalveluiden tulisi olla perheiden saatavilla nopeasti, alle kuudessa viikossa. 3) oikeusaputoimistot

pyrkisivät ohjaamaan lapsiriidan osapuolet ensisijaisesti perheasioiden sovitteluun, mikäli sovinto asiassa vaikuttaa mahdolliselta.

Projektipäällikkö Vaula Haavisto kiinnittää huomiota siihen, että erokonfliktien tarkoituksenumukaiseen käsittelyyn tähtäävät toimenpiteet ja innovaatiot ovat merkittäviä paitsi asiakkaiden hyvinvoinnin, myös oikeusavun resurssien käytön kannalta. Perheasioiden sovittelu on selkeä ja täsmällinen keino vahvistaa asioiden ratkaisua ennen tuomioistuinvaihetta, mikä suunnitelmassa todetaan keskeiseksi tavoitteeksi.

Perheasioiden sovittelu on viime aikoihin saakka ollut varsin huonosti tunnettu ja vähän käytetty palvelu. Perheasioiden sovitteluun on kehitetty uusia toimintatapoja ja -malleja Suomen sovittelufoorumin Fasper-hankkeessa vuosina 2009–2014. Kehitystyö tapahtui Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Vuonna 2015 Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi kertaluontoisen avustuksen hankkeessa kehitettyjen käytäntöjen leviämiseen. Avustuksella toteutetaan kahdeksan lähiopetuspäivän mittainen perheasioiden sovittelijoiden peruskoulutuskokonaisuus kaikkiaan neljällä paikkakunnalla eri puolilla maata. Näin saadaan koulutettua arviolta 70–80 perheasioiden sovittelijaa eri puolille maata.

Tähän saakka perheasioiden sovittelua on kehitetty kertaluontoisilla projekteilla ja avustuksilla. Tästä eteenpäin on tarpeen, että perheasioiden sovittelun kehittämisestä ja käyttöönoton vahvistamisesta kunnissa vastaa selkeästi ja pitkäjänteisesti yksi vastuullinen taho. Avioliittolain mukaan perheasioiden sovittelun suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaavat aluehallintovirastot. Ne ovatkin viime aikoina kehittäneet ja yhdenmukaistaneet lupakäytäntöjään ja tehneet selvityksiä perheasioiden sovittelun järjestämisestä alueellaan.

Aluehallintoviraston roolin täsmentämisen lisäksi on mietittävä sosiaali- ja terveysministeriön keinoja ja vastuuta edistää perheasioiden sovittelun toteuttamista kunnissa, sillä perheasioiden sovittelu kuuluu sen hallinnonalaan. Avioliittolain mukaan STM antaa tarkemmat ohjeet ja määräykset perheasioiden sovittelusta, joten näiden päivittäminen Fasper-hankkeen ja uuden koulutuksen myötä muuttunutta tilannetta vastaaviksi on nyt ajankohtaista. Myös aluehallintovirastojen ja STM:n keskinäinen työnjako asiassa kaipaa täsmentämistä. Perheasioiden sovittelun edellytysten ja toimintamahdollisuuksien tukeminen ministeriön toimenpitein on ratkaisevaa, jotta oikeusavun kokonaissuunnitelmassa esitetty tavoite asioiden – myös erokonfliktien – ratkaisemisesta ennen tuomioistuinvaihetta voisi toteutua.

3.2.2.6 Kuluttajariitalautakunnan sähköinen asiointi

Kuluttajariitalautakunnan asiakkaille luodaan mahdollisuus asioida sähköisesti ottaen huomioon kuluttajaneuvonnan ensisijaisuus. Sähköisellä asiankäsittelyjärjestelmällä tehostetaan työmenetelmiä.

Ehdotukseen otti kantaa viisi lausunnonantajaa, jotka kaikki kannattivat ehdotusta.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot totesivat, että kuluttajariitalautakunnan käsittelyajat ovat liian pitkiä ja että päätös pitäisi saada 3–4 kuukaudessa.

Kuluttajaliitto katsoi lisäksi, että kuluttajariitalautakunnan toimivaltaa pitäisi laajentaa koskemaan myös asunto-osakeyhtiön ja osakkaan välisiä riitoja.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto katsoo, että kuluttaja-asioissa prosessia tulisi oikeusaputoimiston näkemyksen mukaan edelleen kehittää asiakkaiden kannalta sujuvammaksi ja tehokkaammaksi yhteistyössä kuluttajariitalautakunnan ja muiden kuluttajaviranomaisten kanssa.

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että vaihtoehtoiset, lautakuntatyypilliset maksuttomat riidanratkaisumenetelmät kuten kuluttajariitalautakunta ovat edelleen käytössä. Kuluttajariitalautakuntaa edeltää kuluttajaneuvonnan käyttö. Samalla tavoin voidaan ajatella velkaneuvontaa, sen ollessa nyt kunnallisena palveluna. Sitä tulee käyttää ensisijaisena asian ratkaisukanavana. Julkinen oikeusapu on tässä täydentävä kanava.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot katsovat, että kuluttajariitalautakunnan asiakkaille tulisi luoda mahdollisuus asioida sähköisesti ottaen huomioon kuluttajaneuvonnan ensisijaisuus. Sähköisellä asiankäsitteilyjärjestelmällä tehostetaan työmenetelmiä. Kuluttajariitalautakunnan käsitteilyajat ovat liian pitkiä. Kuluttajariitalautakunnan päätös pitäisi saada 3–4 kuukaudessa.

Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että vaihtoehtoisia riidanratkaisumenetelmiä kehitetään tuomioistuinprosessin lisäksi ja rinnalle. Ne voivat olla suositustasoisia tai sitovia ratkaisuja. Tuomioistuimen käyttömahdollisuutta viimekätisenä menettelynä ei pidä sulkea pois, vaikka vaihtoehtoista riidanratkaisua ensisijaisesti käytettäisiinkin. Kuluttajariitalautakunnan toimivaltaa pitäisi laajentaa koskemaan myös asunto-osakeyhtiön ja osakkaan välisiä riitoja.

3.3 Lausunnonantajien kehittämissuhteita

3.3.1 Sovittelu oikeusaputoimiston palveluna

Keski-Suomen ja Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimistot ehdottivat, että oikeusavustajan tehtäväksi voitaisiin määritellä erikseen sovittelu, jolloin oikeusaputoimistossa olisi erilliset prosessit sovittelulle ja asianajotoimeksiannon hoitamiseksi. Tällöin oikeusavustajana toimivalla henkilöllä voisi olla toimeksiannosta riippuen kaksi erilaista roolia: oikeusavustaja ja sovittelija. Sovittelu kirjattaisiin oikeusapulakiin omana prosessinaan ja sille määriteltäisiin myös omat maksuperusteet. Käytännön työtä varten olisi tarpeen luoda sovittelua varten oma ohjeistus.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että avustajan rooli poikkeaa jossain määrin sovittelijan roolista, missä tulee olla puolueeton. Siksi tulisi olla ennalta sovitut selkeät prosessit juttujen kanavoimiseksi oikeusaputoimiston sisällä avustajana toimimista koskeviin asioihin ja sovittelijana toimimista koskeviin asioihin mm. esteellisyyden ja tilajärjestelyiden vuoksi. Myös vertaiskokemusten vaihtamiseen sovittelu-toiminnasta tulisi luoda oma kanava, esimerkiksi videotilaisuudet, joissa voidaan

vaihtaa näkemyksiä ja kehittämideoita muiden oikeusaputoimistojen sovittelijoina toimivien oikeusavustajien kesken / muiden sovittelua järjestävien tahojen kanssa.

Mahdollinen sovittelutoiminta tulee huomioida laite- ja tilaratkaisuissa siten että tilat ja laitteet tukevat sekä paikan päällä että etä- / monipisteneuvotteluna käytäviä sovintoneuvotteluita. Sovittelijoiksi tulisi valikoida siihen halukkaita ja soveliaita henkilöitä jotta sovittelulle asetetut tavoitteet tulisivat parhaiten toteutetuksi.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto esittää, että sovitteluprosessi oikeusavussa kirjataan oikeusapulakiin ja annetaan tarkemmat ohjeistukset käsikirjassa. Lakiin lisätään pykälä, jonka mukaan vastapuolelta ei peritä korvausta sovitteluun osallistumisesta. Motivoidaan molemmat asian osapuolet yrittämään sopimista, vapauttamalla myös alkuperäinen asiakas kustannusten korvaamisesta valtiolle, mikäli sovinto syntyy. Motivoidaan riidan osapuolia sovintomenettelyihin. Otetaan sovittelussa käyttöön kaikki mahdolliset menettelytavat, työkalut ja etäpalvelut.

3.3.2 Sovittelua tukevat kannustinjärjestelmät

Muutamit oikeusaputoimistot kiinnittivät huomiota erilaisiin kannustinjärjestelmiin. Oikeusaputoimistoista muun muassa Itä-Uudenmaan, Länsi-Uudenmaan ja Kanta-Hämeen oikeusaputoimistot, ottivat esille, että nykyinen tehtävien pisteytysjärjestelmä oikeusaputoimistoissa ei ota huomioon sovintopyrkimysten vaatimaa työmäärää ja ehdottivat, että oikeusavustajien pisteytyksiä tulisi kehittää sovintoja kannustavampaan suuntaan. Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto on lisäksi korostanut, että sovintojen tilastointiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Suomen Lakimiesliitto toi esille, että esimerkiksi oikeusapua koskevilla palkkiomuutoksilla voitaisiin kannustaa asianosaisia sopimaan juttu ennen täysimääräistä tuomioistuinkäsittelyä. Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto puolestaan katsoi, että avustajien ja osapuolten sovintohalukkuutta tulisi edistää sovittelua suosivilla kulkukorvaussäännöksillä.

3.3.3 Oikeusavustajan ja perheasioiden sovittelijan yhteistyö

Projektipäällikkö Vaula Haavisto ehdotti sen selvittämistä, voisivatko oikeusavustajat ja perheasioiden sovittelijat hoitaa sovittelua perheasioissa työparina, jotta juridinen ja sosiaalityön osaaminen olisi mahdollista yhdistää.

Haavisto toteaa, että kokonaissuunnitelma herättää miettimään kokonaan uudenlaisia avauksia oikeusavustajien ja sosiaalitoimessa työskentelevien perheasioiden sovittelijoiden yhteistyömahdollisuuksiin. Nykymuodossaan perheasioiden sovittelu kohdistuu ennen kaikkea lapsen asioista sopimiseen ja eron jälkeisen vanhemmuuden tukemiseen ex-puolisoiden välisestä konfliktista huolimatta. Sovittelijoiden keskeistä osaamista on myös eron liittyvien tunneprosessien ymmärtäminen. Sen sijaan sovittelijoilla ei ole osaamista esimerkiksi eron liittyvistä taloudellisista tai juridisista kysymyksistä eivätkä he voi avustaa esimerkiksi omaisuuden osituksessa. Perheasioiden sovittelua voi tällä hetkellä luonnehtia pitkälti lapsiasioiden ja vanhemmuuden sovitteluksi. Monissa maissa, esimerkiksi Iso-Britanniassa, sovittelu on laajemmin kaikkien erotilanteessa ratkaisua vaativien kysymysten sovittelua kattava

sekä eroavan perheen talouden että lapsiin liittyvät kysymykset. Siellä on myös hyviä kokemuksia lakimiesten ja perheterapeuttien parityönä tekemästä sovittelusta.

Meilläkin on mahdollista pohtia, voisivatko sovittelijoiksi kouluttautuneet oikeusavustajat toimia perheasioiden sovittelijoiden työpareina erityisesti tilanteissa, joissa lapsiin ja vanhemmuuteen keskittyvä sovittelu tuntuu liian kapealta. Toinen mahdollisuus on miettiä, voisivatko sovittelukoulutusta saaneet oikeusavustajat ja perheasioiden sovittelijat tehdä asiakkaiden luvalla yhteistyötä, jossa hyödynnettäisiin molempien tahojen osaaminen. Tällöin oikeusavustaja voitaisiin asiakkaan luvalla ”kutsua” mukaan sovitteluprosessiin tai asiakkaat voisivat osana sovitteluprosessiaan käydä välillä keskustelemassa oikeusavustajan kanssa.

3.3.4 Sovittelun säätäminen ensisijaiseksi eräissä asioissa

Suomen sovittelufoorumi ry tuo esille sen, että suunnitelmassa on mainittu muun muassa ajatus kunnianloukkausten hoitamisesta ensisijaisesti sovittelun avulla. Näiden lisäksi tulisi selvittää, mitkä muut rikos- ja riita-asioiden tunnusmerkistöt/tyypit voisivat olla sellaisia, joiden luonteesta johtuen sovittelu sopisi niihin siinä määrin paremmin, että niissä tulisi säätää sovittelun käyttämistä ensisijaisena menettelynä lainkäyttömenettelyyn verrattuna. Tämä ensisijaisuus voitaisiin toteuttaa joko pakollisena esiasteena ennen lainkäyttömenettelyä siten, että sovittelu johtaisi lainkäyttömenettelyn nopeutumiseen tai näiden yhdistelmänä. Lainkäyttömenettelyä edeltävä pakollinen sovittelu voisi olla käyttökelpoinen esimerkiksi pääsääntöisesti elinkeinoharjoittajan ja kuluttajan välisissä riidoissa.

Lisäksi voitaisiin harkita sitä, miten toisen osapuolen kieltäytyminen toisen ehdottaessa sovittelua vaikuttaisi kuluriskiin ja sen jakautumiseen. Muita voisivat olla esimerkiksi osapuolten velvollisuus selittää oikeudelle, miksi asiaa ei ole viety sovitteluun.

Suomen Asianajajaliitto on kannattanut Suomen sovittelufoorumin ehdotusta.

Suomen sovittelufoorumi ry ehdottaa lisäksi, että suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden konkretisoimiseksi ja muiden potentiaalisten toimenpiteiden arvioimiseksi niiden soveltumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan tulisi tehdä kattava selvitys.

3.3.5 Sovittelukoulutuksen saaneen henkilön nimeäminen sovittelijaksi

Asianajajaliitto on esittänyt, että tuomioistuimet voisivat tuomioistuinsovittelussa vastaisuudessa nimetä sovittelijoiksi tuomareiden lisäksi myös muita asianmukaisen sovittelukoulutuksen saaneita henkilöitä, muun muassa asianajajia. Asianajajaliitto esittää, että osana olemassa olevien sovittelujärjestelmien vahvistamista tämä Asianajajaliiton esitys lisittäisiin julkisen oikeusavun kokonaissuunnitelmaan vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen toimenpiteisiin. Muutos edellyttäisi muutoksia lainsäädäntöön.

3.3.6 Sovittelu mahdolliseksi hallintoasioissa

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa harkittavaksi mahdollisuutta lisätä riita- ja rikosasioiden rinnalle myös hallintoasiat, jotka eivät sisältyne riita-asian käsitteeseen. Ehdotetun oikeusaputoimistojen ja paikallisten viranomaisten yhteistyön laajentamismahdollisuuksien arvioiminen myös yksityisen ja viranomaisen väliseen ristiriitaan voisi olla perusteltua. Esimerkiksi sosiaalihuollon viranomaisen päätökseen muutoksen hakeminen ensi vaiheessa oikaisuvaatimusteitse ei ole luonteeltaan hallintolainkäyttöä vaan hallintomenettelyä. Näin siitä huolimatta, että oikaisuvaatimusmenettely pakollisena muutoksen hakemisen vaiheena luonteensa puolesta rinnastuu muutoksen hakemukseen valitusteitse. Oikeudellisen avun tarve oikaisuvaatimusvaiheessa on kuitenkin usein käytännössä osoittautunut suureksi. Tämä heikentää tosiasiallisesti heikossa taloudellisessa asemassa olevien mahdollisuuksia turvautua tarvitsemaansa oikeudelliseen apuun. Myöskään hallintolainkäyttölain oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva sääntely ei koske hallintomenettelyä.

4 JULKINEN OIKEUSAPU

4.1 Nykytila ja tavoitteet

4.1.1 Yleiset kannanotot

Suunnitelmassa arvioitiin julkisen oikeusavun nykytilaa seuraavasti:

Julkisen oikeusavun järjestelmä täyttää pääosin kansainväliset vaatimukset, mutta edellyttää muutamien oikeuskäytännössä esille tulleiden kysymysten selvittämistä.

Suomessa julkista oikeusapua tuottavat monista muista maista poiketen sekä valtio että yksityiset asianajo- ja lakiasiantoimistot. Kansainvälisissä tutkimuksissa Suomen järjestelmää on pidetty kansalaisten kannalta kattavana ja tehokkaana.

Haasteena on julkisen oikeusavun saatavuus väestön keskittyessä yhä enemmän kasvukeskuksiin ja valtion talouden kiristyessä.

Tavoitteeksi asetettiin seuraavat tavoitteet

Varmistetaan että julkinen oikeusapu kohdentuu sitä eniten tarvitseville, on laadultaan hyvää ja että oikeusapupalveluja tarjotaan kustannustehokkaasti.

Ongelmien eskaloitumista ehkäistään neuvonta- ja sovittelupalveluiden ohella kaikessa muussakin oikeusaputyössä.

Oikeusapupalveluja tarjotaan yhä enemmän paikkariippumattomasti erilaisia sähköisiä palveluja ja etäpalveluja käyttäen. Oikeusaputoimistojen ajanvaraus- ja asianajoprosesseja nopeutetaan.

Oikeusapu toimii omalta osaltaan aktiivisesti, jotta tuomioistuimissa voidaan sovinnollisten ratkaisujen edistämiseksi käyttää suullista valmistelua nykyistä varhaisemmassa vaiheessa.

Oikeusaputoimistojen rakennetta kehitetään valtion hallinnon ja asiakaspalvelutarpeiden mukaisella tavalla.

Suunnitelman tavoitteisiin kantaa ottaneet 21 lausunnonantajaa pitivät niitä pääpiirteissään kannatettavina. Erityisesti painotettiin julkisen oikeusavun oikeaa kohdentumista ja saatavuuden turvaamista. Riittävään resursointiin kiinnitettiin erikseen huomiota muutamissa lausunnoissa.

Korkein hallinto-oikeus totesi, että suunnitelmassa on kiinnitetty lähinnä huomiota oikeusapuun yleisissä tuomioistuimissa ja hallinto-oikeusasiat on jätetty valitettavan vähälle huomiolle, vaikka myös hallintotuomioistuimissa on laajoja asiaryhmiä, joissa lähes kaikissa tapauksissa myönnetään oikeusapua.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Savon oikeusaputoimisto pitää tärkeinä tavoitteiden saavuttamisen kannalta, että oikeusavun resurssit säilytetään vähintäänkin nykyisellään. Resurssien hyödyntämistä puolestaan tukevat erilaiset sähköiset palvelut ja etenkin etäpalvelun mukanaan tuomat mahdollisuudet.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää erittäin tärkeänä sen varmistamista, että julkinen oikeusapu kohdentuu sitä eniten tarvitseville, on laadultaan hyvää ja että oikeusapupalveluja tarjotaan kustannustehokkaasti ja ongelmien eskaloitumista ehkäistään neuvonta- ja sovittelupalveluiden ohella kaikessa muussakin oikeusaputyössä. Toimisto kannattaa sitä, että oikeusapupalveluja tarjotaan yhä enemmän paikkariippumattomasti erilaisia sähköisiä palveluja ja etäpalveluja käyttäen ja oikeusaputoimistojen ajanvaraus- ja asianajoprosesseja nopeutetaan. Lisäksi pidetään erittäin tärkeänä, että oikeusapu toimii omalta osaltaan aktiivisesti, jotta tuomioistuimissa voidaan sovinnollisten ratkaisujen edistämiseksi käyttää suullista valmistelua nykyistä varhaisemmassa vaiheessa. Toimisto kannattaa vahvasti oikeusaputoimistojen rakenteen kehittämistä valtion hallinnon ja asiakaspalvelutarpeiden mukaisella tavalla.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto korostaa julkisen oikeusavun kohdentamista sitä eniten tarvitseville. Oikeusavun tulee olla laadultaan hyvää ja sitä tulee tarjota kustannustehokkaasti.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston mielestä tavoitteeksi merkitty "Varmistetaan, että julkinen oikeusapu kohdentuu sitä eniten tarvitseville" vastaa oikeusaputoimiston tavoitetta. Se herättää kuitenkin myös ajatuksen siitä, missä tilanteissa oikeusavun antaminen ns. täyttä korvausta vastaan on perusteltua.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että asetetut tavoitteet ovat kannatettavia.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusavun kokonaissuunnitelmassa ensisijaiseksi tavoitteeksi tulee asettaa se, että julkinen oikeusapu kohdentuu sitä eniten tarvitseville, on laadultaan hyvää ja että oikeusapupalveluja tarjotaan kustannustehokkaasti. Julkisessa oikeusavussa asiakkaita tulee kannustaa sovinnollisten ratkaisujen löytämiseen. Oikeusapupalvelujen tuottamisen kannalta on tärkeää, että oikeusaputoimistojen hallinnollinen rakenne muodostuu sellaiseksi, että substanssityöhön jää riittävästi resursseja.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että julkisen oikeusavun saatavuus on haaste väestön keskittyessä kasvukeskuksiin. Toimisto viittaa myös oikeusavun oikeaan ja oikea-aikaiseen kohdentumiseen. Toimisto pitää tärkeänä myös varhaisen auttamisen mallia, ongelmien eskaloitumisen ehkäisemistä oikeusavun hakijan tilanteen edellyttämin tavoin. Kaikenlaisen jouston lisääminen asiakastyöhön on tärkeää, lisäksi tulisi ottaa kaikki kanavat käyttöön. Tärkeää on, että oikeusaputoimistot vapautetaan hallinnon byrokratiasta tekemään substanssityötään (rakenteelliset uudistukset, piiritoimistot, hallintovirasto). Panostetaan lisäksi laatuun ja laadun ylläpitoon.

Oulun oikeusaputoimisto toteaa, että julkista oikeusapua antavat sekä valtion oikeusaputoimistot että yksityiset asianajajat ja lupalakimiehet. Nämä kaksi kanavaa täydentävät toisiaan. Tämä järjestely tulee säilyttää tuomioistuinasioissa. Ulkoprosessuaalisissa asioissa oikeusapua antaa lähtökohtaisesti vain julkinen taho. Edelleen tavoitteena on julkisin varoin kustannetun oikeudellisen avun kohdentaminen merkityksellisiin asioihin ja sellaisiin, joissa ei ole vaihtoehtoista ratkaisumekanismia.

Tavoitteena on, että julkisen oikeusavun organisaatorakenne ja palvelukanavat vastaavat kysyntää asiatyypin ja väestön määrien mukaan. Oikeusavun laadun toteaminen tehdään samalla tavalla sekä julkisella että yksityisellä puolella.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot pitävät asetettuja tavoitteita ja toimenpiteitä hyvinä. Ensisijaisina tavoitteina toimistot pitävät, että oikeusapupalveluja tulee tarjota yhä enemmän paikkariippumattomasti erilaisia sähköisiä palveluja ja etäpalveluja käyttäen sekä että oikeusaputoimistojen ajanvaraus- ja asianajoprosesseja tulee nopeuttaa. Lisäksi tulee varmistaa, että julkinen oikeusapu kohdentuu sitä eniten tarvitseville, on laadultaan hyvää ja että oikeusapupalveluja tarjotaan kustannustehokkaasti.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto pitää tärkeänä, että julkinen oikeusapu kohdentuu sitä eniten tarvitseville, on laadultaan hyvää ja että oikeusapupalveluja tarjotaan kustannustehokkaasti. Suunnitelman muutkin tavoitteet ovat hyväksyttävissä, kunhan tältäkin osin pidetään mielessä, että virkatyönä hoidettu julkinen oikeusapu on asianajotyötä. Jos avustajat eivät hoida juttuja, ei asianmukainen neuvontakaan kauaa onnistu.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusavun saatavuus tulee säilyttää niin, että nykyistä toimipaikkaverkostoa ei harvenneta, sillä henkilökohtainen palvelu pitäisi olla ensisijainen ja sähköinen/etä/puhelinpalvelu sitä täydentävä.

Satakunnan oikeusaputoimiston käsityksen mukaan asetetut tavoitteet ovat kannattavia.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusavun tulee kohdentua laadukkaana, kustannustehokkaana ja enenevässä määrin paikkakuntariippumattomana sitä eniten tarvitseville kattavan palveluverkon kautta. Sähköistä palvelujärjestelmää ja asioiden hoitoprosesseja tulee kehittää. Hallinnointi tulee järjestää toimivuuden ja kustannusten osalta tehokkaaksi.

Korkein hallinto-oikeus toteaa yleisenä havaintonaan, että suunnitelma on valitettavan paljon painottunut yleisissä tuomioistuimissa annettavaan oikeusapuun. Kuitenkin myös hallintotuomioistuimissa on laajoja asiaryhmiä, joissa lähes kaikissa tapauksissa myönnetään oikeusapua, esimerkkinä ulkomaalaisasiat ja lastensuojeluasiat. Mainitut asiaryhmät ovat lisäksi osoittautuneet oikeusavun kannalta haasteelliseksi, sillä yhtenä selkeänä oikeusturvaelementtinä niissä on asioiden ripeä käsittely ja ratkaiseminen, jota oikeusapuun liittyvät epäselvyydet oikeusavun myöntämisessä tai laskutuksessa eivät saisi viivästyttää. Näin sähköistä asiointia ja oikeusavun asianhallintajärjestelmää Romeota on kehitettävä yhteistyössä samalla tavoin sekä hallintotuomioistuinten HAIPA-hankkeen että yleisten tuomioistuinten AIPA-hankkeen kanssa, jotta saadaan tehokkaat ja hyvät asianajoprosessit myös hallintolainkäytön puolelle.

Helsingin syyttäjävirasto toteaa, että Suomessa julkista oikeusapua tuottavat monista muista maista poiketen sekä valtio että yksityiset asianajo- ja lakiasiantoimistot. Kaikin puolin kokonaissuunnitelma on kattava selvitys oikeusavun nykytilasta ja kehittämismahdollisuuksista tulevaa kehitystyötä varten.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää hyvänä oikeudellisen avun, ja siinä erityisesti julkisten oikeusaputoimistojen roolin kehittämistä koskevia ehdotuksia. Ne parantaisivat toteutuessaan heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden mahdollisuuksia saada oikeudellista neuvontaa ja ohjausta. STM pitää erittäin kannatettavana julkista oikeusapua koskevaan osion esitystä siitä, että tulisi arvioida, millä perusteilla erilaisiin hallintolainkäyttöasioihin, esimerkkinä veroasiat, on mahdollista saada julkista oikeusapua.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että suunnitelmaan kirjatut julkisen oikeusavun tavoitteet ovat sinällään kannatettavia.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL katsoo, että tavoitteista tärkein on julkisen oikeusavun kohdentaminen sitä eniten tarvitseville. Tässä yhteydessä on otettava huomioon suunnitelmassakin esiin nostettu huoli siitä, että jos verkkoneuvontaa laajennetaan, merkitsee se julkisin varoin kustannettavan oikeusavun laajentamista edelleen myös muille kuin vähävaraisille. JHL kannattaa esitystä tehdä selvitys mahdollisen lisärahoituksen saamiseksi, niin ettei vähävaraisten oikeusapu ainakaan heikkene nykyisestä. JHL korostaa, että vaatimus siitä, että kansalaisten oikeussuoja on turvattava riittävällä resurssoinnilla ja kehittämisellä, sisältyi myös sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon tulevaisuutta pohtineen parlamentaarisen työryhmän mietintöön. Oikeusavun kattava toimipaikkaverkosto on säilytettävä ja oikeusavun alueellinen saatavuus turvattava. Myös yhteistyötä eri viranomaisten välillä on kehitettävä, jotta kansalaisia voidaan tukea tiedon saannissa erilaisissa ongelmatilanteissa.

Pardia ry pitää tavoitteita hyväksyttävänä ja kannatettavina.

Julkiset oikeusavustajat ry toteaa, että oikeusaputoimistoissa käsiteltyjen asioiden määrä on vähentynyt, koska oikeusavun henkilötyövuosia on leikattu. Tästä johtuen yksityisten avustajien hoitamien asioiden määrä on kasvanut. Samanaikaisesti kustannukset yksityisille maksetuista palkkioista ovat nousseet. Menojen kasvua selittää vain osittain yksityisten palkkioiden korotus 110 euroon tunnissa ja kansainvälistä suojelua hakevien oikeusavun siirtyminen oikeusapujärjestelmään. Näin ollen henkilötyövuosien leikkaus on ollut virhe, joka on johtanut kulujen kasvuun.

Mikäli julkisten oikeusavustajien virkoja lisättäisiin, jonotusaika lyhenisi ja julkiset oikeusavustajat voisivat hoitaa nykyistä enemmän rikosasioita, mistä varmasti tulisi säästöä valtiolle. Tällä hetkellä rikosasioiden asianosaisia joudutaan joidenkin oikeusaputoimistojen ajanvarauksista ohjaamaan yksityisille avustajille, kun ei ole riittävästi resursseja ottaa niitä hoidettavaksi ja tuomioistuinasioihin oikeusapuna saa yksityisen avustajan. Tämä sopisi julkisen oikeusavun visioon "Oikeusapua tarjotaan siten, että se on kokonaistaloudellisesti tarkoituksenmukaista". Oikeusaputoimistot toimivana järjestelmänä tuottavat oikeusturvaa kustannustehokkaalla tavalla. Järjestelmää ei tulisi rapauttaa tekemällä muutoksia muutosten vuoksi, eikä vähentämällä henkilöstöä, koska kulut lisääntyisivät.

Suomen tuomariliitto katsoo, että asetetut tavoitteet ovat sinänsä hyväksyttäviä. Tuomariliitto painottaa kuitenkin, että oikeusaputoimistojen rakennetta kehitettäessä nimenomaan asiakaspalvelutarpeiden näkökulma on asetettava etusijalle.

4.1.2 Lausunnon antajien esille nostamia erityisiä kysymyksiä

4.1.2.1 Saatavuus

Oikeusavun kokonaissuunnitelman nykytilan kuvauksessa tuotiin esille haasteita, joita erityisesti oikeusapupalvelujen alueelliseen saatavuuteen liittyy. Oikeusavun alueellisen saatavuuden turvaamiseen kiinnitti huomiota erikseen 11 lausunnonantajaa. Useat korostivat sitä, että oikeusaputoimistoverkoston tulee olla jatkossakin riittävän kattava.

Kannanotot lausunnonantajittain

Lappeenrannan oikeusaputoimisto pitää tärkeimpänä asiana turvata oikeusavun alueellinen ja oikea-aikainen saatavuus. Tähän päästään riittävän kattavalla toimipaikkaverkostolla sekä sitä tukevilla etäpalveluilla. Samalla on huolehdittava siitä, että julkisen oikeusavun laatu pysyy hyvänä ja henkilöstön osaamista pidetään jatkuvasti yllä.

Oulun oikeusaputoimisto pitää tärkeänä, että huolehditaan julkisen oikeusavun saatavuudesta myös haja-asutusalueilla. Tässä valtion oikeusaputoiminnalla on tärkeä merkitys, koska yksityinen toiminta keskittyy väestön keskittymisen mukana. Kokonaisjärjestelmän kehittämisen kannalta on keskeistä, että sekä julkinen että yksityinen puoli hoitavat kaikenlaisia asioita. Julkista puolta ei tule rajata vain neuvontasioihin, niin tärkeitä kuin ne ovatkin. Monialainen oma juttujen hoitaminen turvaa riittävän asiantuntemuksen myös neuvonnassa. Julkinen puoli on tavallaan oikeusapukonserni, jossa yhden toimiston erityisosaaminen on koko oikeusapusektorin käytössä. Näissä videoneuvottelulla on tärkeä merkitys.

Käytännön työnjaossa julkiselle sektorille tulevat sellaiset asiat, joita yksityinen taho ei tee, kuten ylivelkaisten kuolinpesien perunkirjoitukset. Paljon on vaikkapa sosiaalasioissa asioita, jotka käytännössä tulevat julkiselle puolelle hoidettavaksi.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot pitävät tärkeänä oikeusavun alueellista ja oikea-aikaista saatavuutta.

Tampereen oikeusaputoimisto, katsoo, että oikeusaputoimistojen keskittäminen kärjäoikeuspaikkakunnille on kannatettavaa. Turhista sivuvastaanotoista luovuttava, koska ne aiheuttavat kustannuksia.

Valtakunnan syyttäjävirsto katsoo, että ensisijaisena on pidettävä kaikkia niitä tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla pyritään tehostamaan oikeusriitojen ennalta ehkäisemistä ja ratkaisemista oikeudenkäyntimenettelyn ulkopuolella. Virsto kiinnittää huomiota myös helppokäyttöisten etä- ja verkkopalvelujen saatavuutta toimipaikkaverkostojen harvetessa. Kehitys merkinnee sitä, että jatkossa entistä suurempi osa julkisen oikeusavun piiriin kuuluvista asioista hoidetaan valtion oikeusaputoimistojen toimesta. Julkisen oikeusavun saatavuuden ja laadun yhdenvertaisuuden varmistaminen saattaa silloin edellyttää entistä parempaa yksityisten avustajien tuottamien palvelujen seurantaa, mihin siihenkin on kiinnitetty suunnitelmassa huomiota.

Suomen tuomariliitto katsoo, että oikeusapupalvelujen tosiasiallinen saatavuus on jatkossakin turvattava valtiontalouden tilasta johtuvista paineista huolimatta. Vaikka sähköisen asioinnin lisääminen ja esimerkiksi videoneuvottelulaitteiden hyödyntäminen asiakastyössä epäilemättä ovat omiaan edistämään resurssien tarkoituksenmukaista käyttöä, asiakkaan ja oikeusavustajan henkilökohtainen tapaaminen on monesti tarpeen asiakkaan oikeudellisten ongelmien ja ratkaisuvaihtoehtojen hahmottamiseksi. Tämän vuoksi oikeusaputoimistoverkosto on edellä mainituista kehittämistoimista huolimatta pyrittävä säilyttämään maantieteellisesti mahdollisimman kattavana. Oikeusturvan kannalta on tärkeää, että Suomeen ei synny alueita, joissa oikeudellisten palveluiden saatavuus muuttuu osan kansalaisista kohdalla liian haastavaksi.

Oikeusaputoimistoverkoston riittävän kattavuuden turvaaminen on välttämätöntä myös esteellisyyssyysymyksiin liittyvistä syistä. Kokonaissuunnitelmassa tätä problematiikkaa onkin käsitelty muun muassa selostamalla oikeusaputoimistojen rakennetyöryhmän vuonna 2014 jättämää mietintöä (Mietintöjä ja lausuntoja 25/2014). Tuomariliitto korostaa, että liian harva oikeusaputoimistoverkosto johtaa väistämättä tilanteisiin, joissa samassa asiassa oikeusapuun oikeutetuista asiakkaista julkisen oikeusavustajan saa avustajakseen se, joka on ehtinyt ensin kääntyä lähimmän oikeusaputoimiston puoleen, kun taas toisen asianosaisen avustaminen joudutaan järjestämään yksityisen avustajan kautta, kun asiointimatka seuraavaksi lähimpään oikeusaputoimistoon on kohtuuttoman pitkä.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL nostaa esille useita ongelmia. Miten turvataan niiden kansalaisten palvelut, jotka eivät kykene syystä tai toisesta itsenäisesti nettiasiointiin? Miten ylipäätään turvataan nämäkin kehitystavoitteet, riittävät resurssit ja osaaminen? Miten pystytään jatkossa noudattamaan kansainvälisiä velvoitteita mm. kriisiytyvässä pakolaistilanteessa? Miten turvataan henkilöstön jaksaminen jatkuvien säästöpainneiden alla?

Myös syrjäseuduilla asuvien tulevaisuus on huolestuttava, mikäli arviot siitä, että jatkossa siellä ei ole edes yksityisiä toimijoita, toteutuvat. Pitäisi arvioida mahdollisuuksia tarjota täyden korvauksen palveluita näillä alueilla entistä laajemmin myös kansalaisten tasa-arvoisuuden vaatimuksen perusteella. Yhteistyö muiden paikallisten viranomaisten ja muiden mahdollisten yhteistyökumppanien kanssa on mahdollisuus, jota kannattaisi kehittää yhteistyössä emon tahojen kanssa. Koulutus ja tiedonvaihto/- välitys ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa.

Rikosuhripäivystys yhtyy suunnitelmassa esille nostettuun huolenaiheeseen koskien yksityisten avustajien saatavuutta. Asianajopalvelut keskittyvät yhdistyksen mukaan suuriin keskuksiin, jolloin julkisen oikeusavun ulkopuolella jäävillä voi olla vaikeuksia saada oikeusavustaja. Tulisikin harkita sitä mahdollisuutta, että oikeusaputoimistot voisivat ottaa asiakkaiksi - maksua vastaan - myös suurempituloisia asiakkaita. Oikeusaputoimistojen verkoston harventuessa ja yksityisten asianajopalveluiden keskittyessä suurempiin kaupunkeihin käy helposti niin, että vastaaja ja asianomistaja eivät pysty löytämään oikeusavustajaa samalta paikkakunnalta. Yhdistys on myös huolestunut siitä, että joissain rikosasioissa ja etenkin harvinaisemmissa rikostyypeissä (esim. ihmiskauppa) yksityisen asianajan löytäminen rikoksen uhrille voi olla hyvinkin vaikeaa.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että toimipaikkaverkostoa ei tulisi karsia, koska vähävaraisilla ei ole mahdollisuutta matkustaa pitkien matkojen päähän asioimaan. Suunnitelmassa mainituilla toimitilastrategialla ja -konseptilla tarkoitettaneen avo-

konttoreihin siirtymistä, mikä ei todellakaan sovi asianajotoimintaan. Julkisen oikeusavun mahdollisuus noudattaa kaikessa toiminnassaan hyvää asianajotapaa on turvattu. Tarkoitushan ei liene, että osin tai kokonaan julkisin varoin kustannettu juridinen apu olisi laadultaan huonompaa kuin varakkaille kansalaisille mahdollinen, itse kustannettu asianajoapu?

Pardia katsoo, että suunnitelmasta on kadonnut johtava ajatus siitä, että oikeusapu on vähävaraisia varten. Esimerkiksi puhelinneuvonta-asiakkaiden osalta ei selvitetä heidän tulojaan. Kaikki jotka eivät ole esteellisiä, voivat kysyä puhelimitse neuvoja. Tämä luo ongelman, jossa varakkaampi asiakas ehtii soittamaan ensin ja palvelu ruuhkautuu vähävaraisemman ottaessa yhteyttä. Asiakas haluaisi tai hänen olisi välttämätöntä tulla paikalliseen toimistoon, mutta palveluruuhkan vuoksi hän joutuu matkustamaan toiseen toimistoon. Osalla asiakkaista taloudellinen tilanne ei mahdollista tällaista. Kattava toimipaikkaverkosto tulee säilyttää, jotta kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus saada julkista oikeusapua sitä tarvitessaan.

4.1.2.2 Täyden korvauksen asiakkaat

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto, Suomen Asianajajaliitto, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ja Rikosuhripäivystys nostivat esille julkisen oikeusavustajan roolin ns. täyden korvauksen asiakkaiden vastaanottamisessa.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan oikeusaputoimistojen tulisi keskittyä oikeusapujuttujen hoitamiseen ja jättää liiketaloudelliset toimeksiannot pääsääntöisesti yksityisten palveluntarjoajien hoidettaviksi. Liitto esitti, että julkisen oikeusavun tavoitteisiin kirjataan, että jatkossa oikeusaputoimistot hoitavat lähtökohtaisesti vain oikeusapuun oikeutettujen ihmisten oikeudellista avustamista ja mikäli oikeusaputoimistoissa poikkeuksellisesti hoidetaan täyden korvauksen asiakkaiden asioita, peritään heiltä paikkakunnan asianajopalkkioita vastaava maksu.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto puolestaan toteaa, että jos oikeusaputoimiston ja oikeusavustajan työtilanne sallii, oikeusapua tulisi voida antaa täyden korvauksen oikeusapuna esimerkiksi henkilölle, jota on aiemmin avustettu oikeusapuun oikeutettuna ja oikeusavustaja jo tuntee asian. Asiakkaalla tulisi tällöin olla tähän oikeusvalinnanvapautensa nimissä.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ja Rikosuhripäivystys katsoivat, että täyden korvauksen palveluita tulisi olla tarjolla syrjäisillä alueilla entistä laajemmin kansalaisten tasa-arvoisuuden vaatimuksen perusteella.

Kannanotot lausunnonantajittain

Kanta-Hämeen oikeusaputoimiston mielestä tavoitteeksi merkitty "Varmistetaan, että julkinen oikeusapu kohdentuu sitä eniten tarvitseville" vastaa oikeusaputoimiston tavoitetta. Se herättää kuitenkin myös ajatuksen siitä, missä tilanteissa oikeusavun antaminen ns. täyttä korvausta vastaan on perusteltua. Toimisto katsoo, että jos oikeusaputoimiston ja oikeusavustajan työtilanne sallii eikä siten vähävaraisten saama oikeusapu vaarannu, oikeusapua pitää voida antaa täyden korvauksen oikeusapuna

esimerkiksi henkilölle, jota on aiemmin avustettu oikeusapuun oikeutettuna ja oikeusavustaja jo tuntee asiaa.

Jos oikeusavustaja voi työtilanteensa vuoksi ottaa tällaisen asiakkaan ja jos oikeusavustaja haluaa ottaa täyden korvauksen asiakkaan, asiakkaalla pitää olla tähän valinnanvapautensa nimissä mahdollisuus. Samoin on tilanteessa, jossa oikeusapuna aloitettu asia muuttuu oikeusturvaedun myöntämisen myötä täyden korvauksen asiaksi. Oikeusavustaja tuntee jo asian ja harkitsee itse, jatkaako avustajana, käyttäen harkinnassaan kriteerinä ainakin asiakkaan oikeutta vedota jo aiemmin syntyneeseen luottamussuhteeseen ja tietenkin kaikkia hyödyttävään prosessiekonomiaan.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että täyden korvauksen asiakkaita tulisi ottaa oikeusaputoimistojen asiakkaiksi ainoastaan silloin, kun asiakas ei voi saada palveluja yksityisiltä avustajilta. Edelleen, asiakkailta perittävien kustannusten tulisi vastata palvelusta syntyviä kustannuksia, jotta verovaroin ei tuettaisi kilpailua vääristävää toimintaa. Suunnitelmassa ei ole otettu mainittuihin Asianajajaliiton näkemyksiin lainkaan kantaa eivätkä ne myöskään ilmene suunnitelman tavoitteista tai toimenpiteistä. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan oikeusaputoimistojen tulisi keskittyä oikeusapujuttujen hoitamiseen ja jättää liiketaloudelliset toimeksiannot pääsääntöisesti yksityisten palveluntarjoajien hoidettaviksi. Oikeusaputoimistoissa ei tule hoitaa myöskään toimeksiantoja, joissa asiakkaalla on oikeusturvavakuutus. Molemmissa mainituissa tapauksissa asiakkaalla on maksukykyä.

Liitto katsoo, että oikeusaputoimistot hoitavat jatkuvasti itse maksavien asiakkaiden toimeksiantoja palkkiotasolla, joka liiton käsityksen mukaan ei kata edes toiminnasta aiheutuvia kuluja. Kysymys on paitsi kilpailun vääristämisestä verovaroin, myös verovarojen epätarkoituksenmukaisesta käyttämisestä. Perusteeksi ei riitä, että toiminnalla on voitu ylläpitää syrjäseutujen oikeusaputoimistoja. Juuri syrjäseuduilla kilpailu verovaroin ylläpidettyjen ja käypää taksaa alemmalla hinnalla itse maksavien asiakkaiden toimeksiantoja hoitavien oikeusaputoimistojen kanssa on yhä vähenevien yksityisten avustajien kannalta tuhoisinta.

Liitto katsoo, että perunkirjoitukset varakkaissa kuolinpesissä sekä niitä koskevat pesänselvitykset, ositukset ja perinnönjaot samoin kuin varakkaiden henkilöiden avioero-ositukset tulee jättää julkisen oikeusavun ulkopuolelle. Niissä asiakkailta on kyky maksaa joko omilla tai kuolinpesän varoilla.

Valtion tulee kantaa huolta oikeudellisten palvelujen saatavuudesta kokonaisvaltaisesti, vaikka se vastaakin vain oikeusaputoimistojen toiminnasta. Tämä tarkoittaa, ettei yksityisten toimijoiden toimintaedellytyksiä tule vaikeuttaa kohtuuttomasti. Oikeusaputoimistoissa hoidettavista asioista on rajattava pois julkisen oikeusavun ulkopuolelle jäävät liiketaloudelliset asiakkaat sekä ne, joilla on käytettävissään oikeusturvavakuutus. Asianajajaliitto esittää, että julkisen oikeusavun tavoitteisiin kirjataan, että jatkossa oikeusaputoimistot hoitavat lähtökohtaisesti vain oikeusapuun oikeutettujen ihmisten oikeudellista avustamista ja mikäli oikeusaputoimistoissa poikkeuksellisesti hoidetaan täyden korvauksen asiakkaiden asioita, peritään heiltä paikkakunnan asianajopalkkioita vastaava maksu.

Rikosuhripäivystys toteaa, että järjestön kokemuksen mukaan asianajopalvelut keskittyvät suuriin keskuksiin, jolloin julkisen oikeusavun ulkopuolelle jäävillä voi olla vaikeuksia saada oikeusavustaja. Tulisikin harkita sitä mahdollisuutta, että oikeusapu oikeusaputoimistot voisivat ottaa asiakkaiksi maksua vastaan myös suurempituloisia asiakkaita.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL katsoo, että pitäisi arvioida mahdollisuuksia tarjota täyden korvauksen palveluita syrjäisillä alueilla entistä laajemmin myös kansalaisten tasa-arvoisuuden vaatimuksen perusteella.

4.1.2.3 Ulkoprosessuaaliset asiat

Tampereen oikeusaputoimisto, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry ja Julkiset oikeusavustajat ry ottivat lausunnossaan kantaa erikseen ulkoprosessuaalisten asioiden hoitamiseen.

Tampereen oikeusaputoimisto ja Julkiset oikeusavustajat ry totesivat, että ulkoprosessuaaliset asiat on edelleen syytä keskittää oikeusaputoimistoihin.

Asianajajaliitto sen sijaan esittää, että myös ulkoprosessuaaliset asiat tulisi saattaa oikeusavun piiriin silloinkin, kun niitä hoitavat yksityiset avustajat. Suomen Lakimiesliitto niin ikään katsoo, että julkisen oikeusavun saatavuuden parantamiseksi tulisi harkita ulkoprosessuaalisten tehtävien osoittamista nykyistä useammin yksityisen sektorin toimijoille. Tämä vähentäisi jonoja ja esteellisyystilanteita, jakaisi työkuormaa sekä saisi nykyistä useamman asiakkaan julkisen oikeusavun piiriin. Samalla tulee kuitenkin turvata julkisen oikeusavun taloudelliset edellytykset.

Kannanotot lausunnonantajittain

Tampereen oikeusaputoimisto katsoo, että ulkoprosessuaaliset asiat on syytä keskittää oikeusaputoimistojen julkisten oikeusavustajien hoidettavaksi. Avaaminen yksityisille avustajille lisäisi valtion menoja. Asiat ovat usein työläitä ja aikaa vieviä. Toimisto katsoo, että oikeusapupalveluja on tuotettava jatkossakin kahdella eri järjestelmällä. Palvelujen alueellinen saatavuus paranee ja asiakkaalla laaja mahdollisuus valita itse oikeusavustajansa.

Suomen Asianajajaliitto esittää, että myös ulkoprosessuaaliset asiat tulisi saattaa oikeusavun piiriin silloinkin, kun niitä hoitavat yksityiset avustajat. Tähän on aiemmin suhtauduttu kielteisesti muun muassa Oikeusapujärjestelmän jatkokehittämistoimikunnan mietinnössä 1999:7, ja myös nyt laaditussa suunnitelmassa. Ensisijaisena perusteena kielteiselle kannalle on ollut ja on edelleen julkisen oikeusavun kustannusten kasvu. Kuitenkin eduskunnan lakivaliokunta on em. mietinnön johdosta aikanaan antamassaan lausunnossa pannut painoa myös kansalaisen mahdollisuudelle valita itselleen avustaja, johon luottaa, ja katsonut jo tuolloin tarpeelliseksi selvittää vaihtoehtoisia keinoja oikeusapukustannusten hillitsemiseksi. Asianajajaliitto pitää asiakkaan oikeutta valita avustajansa merkittävänä seikkana myös ulkoprosessuaalisissa asioissa, joissa usein on kysymys suurista taloudellisista intresseistä, muun muassa osituksissa ja perinnönjaoissa. Ns. puhdas neuvontatyö voisi edelleenkin jäädä oikeusaputoimistojen hoidettavaksi.

Suomen Lakimiesliitto kannattaa yksityisen oikeusavun lisäämistä ulkoprosessuaalisissa asioissa. Se lisää oikeusturvaan sisältyvän avustajan valinnanvapauden lisäksi myös oikeusapupalveluiden kilpailuneutraaliteettia ja vähentää erityisesti perhe- ja rikosasioissa yleisiä esteellisyysongelmia. Lakimiesliitto toteaa ymmärtävänsä, että vaikea valtiontaloudellinen tilanne edellyttää julkisten menojen vähentämistä yleisellä tasolla. Menoja karsittaessa tulee kuitenkin tehdä arvovalintoja. Valtion tulee panostaa taloudellisesta tilanteesta huolimatta ydintoimintoihinsa, joihin oikeudenhoito ja sen osana julkinen ja yksityinen oikeusapu keskeisesti kuuluvat. Julkisen oikeusavun saatavuuden parantamiseksi tulisikin harkita ulkoprosessuaalisten tehtävien osoittamista nykyistä useammin yksityisen sektorin toimijoille. Tämä vähentäisi jonoja ja esteellisyystilanteita, jakaisi työkuormaa sekä saisi nykyistä useamman asiakkaan julkisen oikeusavun piiriin. Samalla tulee kuitenkin turvata julkisen oikeusavun taloudelliset edellytykset.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että ulkoprosessuaalisten asioiden avaaminen yksityisille avustajille tarkoittaisi kulujen räjähdysmäistä kasvua. Kansainvälistä suojelua hakevien yksilöllinen oikeusapu on siirretty oikeusapujärjestelmän piiriin 1.1.2013 lukien. Turvapaikka-asiassa oikeusaputoimisto maksaa avustajan palkkion ulkoprosessuaalisen vaiheen päättyessä. Kun kansainvälistä suojelua hakevien yksilöllinen oikeusapu siirrettiin oikeusapujärjestelmän piiriin, huomattiin kuinka paljon hallinnollista työtä näiden ulkoprosessuaalisen laskujen tarkistamiseen tarvittiin ja miten kirjava käytäntö eri toimijoilla oli. Näin ollen ei ole kustannustehokasta avata ulkoprosessuaalisia asioita yksityisille avustajille.

4.1.2.4 Oikeusavustajien koulutusjärjestelmä

Julkiset oikeusavustajat ry ja Suomen Lakimiesliitto ovat ottaneet kantaa suunnitelmassa esiin tuotuun oikeusavustajien koulutusjärjestelmään.

Julkiset oikeusavustajat ry toteaa, että suunnitelmassa oikeusavustajille mietitty samantapainen koulutusjärjestelmä kuin syyttäjillä ja ulosotto toiminnassa vaikeuttaisi rekrytointia, jos se olisi pakollinen ja mikäli siihen sisältyisi esim. 6 kk matalapalkkajakso. Mistä saataisiin tähän koulutusjärjestelmään lisäresursseja, kun tällä hetkelläkään ei pystytä edes kouluttamaan nykyisiä oikeusavustajia 18 tunnin verran vuodessa?

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että julkisten oikeusavustajien eläköityminen edellyttää uuden henkilökunnan rekrytoimista. Nuorten lakimiesten ammattitaidon kehittämiseksi ja osaamisen siirtämiseksi voidaan pohtia, tulisiko oikeusavustajille järjestää vastaavanlainen koulutusjärjestelmä kuin esimerkiksi syyttäjillä ja ulosotto toiminnassa on. Pakollinen koulutusjärjestelmä puolestaan vaikeuttaisi rekrytointia ja siirtymistä eri alojen välillä.

4.1.2.5 Tutkimus

Tutkimuksen tarpeen on nostanut esille Helsingin yliopiston tutkija Antti Rissanen, joka on lausunnossaan katsonut, että oikeusapujärjestelmän kannalta tärkeää olisi saada asiakaslähtöistä tietoa sen toiminnasta. Tällaisen tiedon kerääminen on kuitenkin osaltaan haastavaa, lähinnä siksi, että kyselylomakkeilla tehdyissä kyselyissä

vastausprosentit jäävät usein mataliksi. Toisaalta tiedon keräämiseen ei juuri muita menetelmiä ole. Entistä kattavampi asiakastieto tukisi merkittävästi oikeusapupalveluiden kohdistamista ja laadunvalvontaa.

4.2 Toimenpiteet

4.2.1 Kansainvälisten velvoitteiden täytyminen

4.2.1.1 Päivystysjärjestelmä

Selvitetään päivystysjärjestelmän tarve ja mahdolliset toteuttamistavat sekä päivystysjärjestelmästä aiheutuvat lisäkustannukset.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa kuusi oikeusaputoimistoa, Helsingin syyttäjävirsto ja Suomen tuomariliitto.

Oikeusaputoimistoista viisi, Helsingin syyttäjävirsto ja Suomen tuomariliitto katsovat, että päivystysjärjestelmä on tarpeellinen tai ainakin, että sitä tulisi selvittää tarkemmin. Helsingin syyttäjävirsto totesi, että Helsingissä on käynnissä nopeutetun rikosprosessin pilotti ja oikeusaputoimiston kanssa on sovittu, että tarvittavaa oikeusapua on tarjolla virka-aikana. Syyttäjävirston näkemyksen mukaan päivystystä tullaan ilmeisesti tarvitsemaan, kun rikosasiat yritetään saada ratkaistua nopeasti sovittelemalla, syyttäjähaasteella tai nopeutetussa pääkäsittelyssä.

Osa lausunnon antajista oli ottanut kantaa myös siihen, mikä taho päivystyksen voisi järjestää. Tampereen oikeusaputoimisto katsoi, että päivystyksestä voisivat huolehtia yksityiset avustajat. Oulun oikeusaputoimiston mielestä siitä voisi huolehtia julkinen oikeusapu. Helsingin syyttäjävirsto toteaa, että viranomaistoimintaa voisi päivystysjärjestelmässä vahvistaa.

Osa oikeusaputoimistoista totesi, että päivystyksen järjestämistä helpottaa videolaitteiden käyttö.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoi, että päivystysjärjestelmälle ei ole tarvetta.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto nostaa esille päivystysjärjestelmän käyttöön ottamisen esim. syyttäjien mallin mukaisesti. Etälaitteiden käytön lisääntyminen oikeusaputoimistoissa lisää mahdollisuuksia tähän toimintaan.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää ensiarvoisen tärkeänä sitä, että kansainvälisten velvoitteiden täytymisestä huolehditaan. Oikeusaputoimisto kannattaa päivystysjärjestelmän tarpeen, toteuttamisen sekä kustannusten selvittämistä.

Oulun oikeusaputoimisto katsoo, että päivystysjärjestelmä voidaan toteuttaa myös julkisen oikeusavun puolella. Päivystys voitaneen hoitaa ainakin osittain videoneuvotteluin.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että erilliselle päivystysjärjestelmälle ei nähdä tarvetta.

Tampereen oikeusaputoimisto katsoo, että päivystysjärjestelmä kannattaa antaa yksityisten avustajien hoidettavaksi.

Helsingin syyttäjävirasto toteaa, että suunnitelmassa on pohdittu sitä, tarvitaanko esitutkintavaiheen oikeusapua varten päivystysjärjestelmä ja että päivystysjärjestelmän luomista saattaa edellyttää myös niin sanottu nopeutettu rikosprosessi, jota pilotoidaan Helsingissä poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimien yhteisenä hankkeena. Nopeutetussa rikosprosessissa käsitellään rikoksesta epäiltyjen ulkomaalaisten, joilla ei ole vakituista osoitetta Suomessa, vailla vakituista osoitetta olevien sekä muutoin vaikeasti tavoitettavien asiat.

Helsingissä on jo sovittu oikeusaputoimiston kanssa, että tarvittavaa oikeusapua on tarjolla virka-aikana Pasilassa. Päivystystä tullaan varmasti tarvitsemaan, kun rikosasiat yritetään saada ratkaistua nopeasti sovittelemalla, syyttäjähasteella tai nopeutetussa pääkäsittelyssä. Helsingin pilotti on vielä alkuvaiheessa, mutta jo nyt on ilmeistä, että päivystysjärjestelmää tarvitaan. Toteutetaanko se oikeusavun osalta viranomaistoimin vai yhdessä yksityisten asianajajien avustuksella on oma kysymyksensä. Mielestämme oikeusavun viranomaistoimin tapahtuvaa osuutta voitaisiin mm päivystystoiminnassa vahvistaa. Se, että rikoksesta epäillyt saavat aina valita itse avustajansa, voi vaikeuttaa päivystysjärjestelmän toteuttamista.

Suomen tuomariliitto pitää erityisen aiheellisena selvitystyön aloittamista rikosasioiden esitutkintavaihetta koskevan oikeusavun päivystysjärjestelmän toteuttamiseksi.

4.2.1.2 Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön vaikutus

Selvitetään, missä määrin Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö edellyttää muutoksia oikeushenkilön osalta julkiseen oikeusapuun.

Helsingin oikeusaputoimisto oli ainut asiaan kantaa ottanut lausunnonantaja. Se pitää tärkeänä sen selvittämistä, missä määrin Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö edellyttää muutoksia oikeushenkilön osalta julkiseen oikeusapuun.

4.2.2 Oikeusavun antamiseen liittyvät toimenpiteet

Oikeusavun kokonaissuunnitelmassa esitettiin oikeusavun antamiseen liittyvinä yleisen tason toimenpiteinä, että alueellinen ja oikea-aikainen saatavuus turvataan, julkisen oikeusavun laatua seurataan ja laadun arvioinnin avulla tuetaan osaamisen kehittämistä sekä että oikeusaputoimistojen asianajoprosesseja tehostetaan.

Näiden osalta suunnitelmassa esitettiin edelleen konkreettisempia toimenpiteitä, joita koskevat kannanotot esitellään alla toimenpiteittäin.

4.2.2.1 Rakennemuutos

Linjataan ja toteutetaan oikeusaputoimistojen uusi rakenne.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa 13 oikeusaputoimistoa, joista valtaosa toi esille muutokseen liittyviä ongelmia. Eniten ongelmia katsottiin liittyvän siihen, että uudessa rakenteessa esteellisyyksiä arvioitiin syntyvän nykyistä useammin. Osa lausunnonantajista kuitenkin piti muutosta tarpeellisena ja kannatettavana.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että tuomioistuinten tapaan oikeusaputoimistojen johtamistehtävien rinnalla tulisi olla riittävästi ns. etenemisvirkoja, joihin nouseen asianajollisen etevyyden, erityisen taidon ja kyvykkyyden perusteella. Tiheä toimipaikkaverkosto on ensisijaisen tärkeää säilyttää nimenomaan haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden avun saamisen varmistamiseksi. Toteutettavan organisaatorakenteen tulisi olla toimintaa tukeva ja lähdettävä toiminnan luonteesta ja erityispiirteistä.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää erittäin tärkeänä sitä, että oikeusaputoimistojen uusi rakenne linjataan ja toteutetaan koko organisaation tehokkuutta, tuottavuutta, taloudellisuutta ja laatua parantaen mahdollisimman pian.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että jos nykyisistä oikeusaputoimistoista muodostetaan kuusi suurta oikeusaputoimistoa, niin näiden isojen oikeusaputoimistojen sisällä voidaan muodostaa asiantuntevia jaostoja eri oikeudenhoidon aloille. Julkisen oikeusavustajan hoitaessa rajattua aluetta asianajotoimeksiannoissa hänen asiantuntijuutensa kasvaa riittäväälle tasolle hoidettavissa jutuissa.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimisto, julkinen oikeusavustaja Martin Melin näkee oikeusaputoimistojen rakennemuutoksessa paljon ongelmia ja katsoo, että rakennemuutos vaatii huolellista valmistelua ja suunnittelua. Erityisesti henkilöstöresurssien riittävyyteen on syytä kiinnittää huomiota. Erittäin tärkeää on myös ajantasaisen informaation jakaminen rakennemuutoksen etenemisestä sekä esteellisyyksien ratkaiseminen. Toimisto katsoo, että olisi parempi perustaa yksi oikeusapuvirasto. Sen tehtävä ei olisi oikeusaputoimistojen johtaminen vaan nykyisten piirihoitajien sekä oikeushallinnon oikeusapuyksikön tehtävät siirrettäisiin tähän virastoon. Näiden tahojen nykyisten tehtävien lisäksi viraston tehtävä olisi myös palvella oikeusaputoimistojen johtoa siten että tulosasiakirjojen valmistaminen, muut hallintoon liittyvät valmistelutyöt kuten laskujen tarkastaminen, viranhakuun liittyvät valmistelut jne. tapahtuisi oikeusapuviraston alaisuudessa.

Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimisto, johtava yleinen edunvalvoja Anne Karikoski toteaa, että johtavien oikeusavustajien ja johtavien yleisten edunvalvojen vaatimukset, vastuut sekä työtehtävät täytyy kokea mielekkäiksi, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, että virkoihin löytyy halukkaita ja päteviä henkilöitä. Lausunnossa myös kysytään, huomioidaanko muutoksessa riittävien resurssien takaaminen työssä jaksamiseen, työhyvinvointiin sekä laadukkaiden palveluiden tuottamiseen jatkossakin. Otetaanko huomioon päämiehen etu tasapuolisen palvelun takaamiseksi?

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusaputoimiston oikeusaputoimistojen rakennetta kehitetään valtion hallinnon ja asiakaspalveluiden tarpeiden mukaan. Pitää kuitenkin huolehtia siitä, etteivät pelkät hallinnon tarpeet määritä oikeusaputoimistojen rakennetta ja aiheuta tosiasiaassa asiakaspalvelutarpeiden unohtamista. Vaarana on esimerkiksi esteellisyyksien vuoksi palveluiden saatavuuden suuri heikentyminen. Monilla alueilla julkisen oikeusavun lisäksi on yhä vähenevä määrä yksityisiä asianajopalveluja. Pitkät matkat avustajien luokse saattavat johtaa siihen, että yhä useammat menevät käräjille ilman avustajaa ja tuomioistuimet joutuvat lykkäämään juttua ja hankkimaan avustajan, jotta juttu saadaan asiallisesti käsiteltyä.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto pitää tärkeänä, että rakenteesta tehdään napakka, esteellisyydet poissulkeva ja siirretään kaikki mahdolliset henkilöstö- ja taloushallinnon tehtävät pois toimistoista hallintotoimiston hoidettavaksi.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että jos toteutetaan suunnitelma kuudesta oikeusapupiiristä, joiden hallinnosta vastaa piirin johtaja sihteeriensä kanssa ja piirin oikeusaputoimistot olisivat substanssiasioissa itsenäisiä, piiritason henkilöstön tulisi vähintään työskennellä omassa erillisessä toimistossaan eikä sitä tulisi sijoittaa oikeusaputoimistojen tiloihin. Piiri hoitaa talous- ja henkilöstöhallintoa ja substanssiasiat pitää erottaa siitä selvästi. Muuten esteellisyysongelmat tulevat ylivoimaisiksi.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot katsovat, että oikeusaputoiminnan hallinnointi on nyt järjestetty kustannustehokkaasti. Oikeusaputoimenjohtaja on lähellä oikeusapuasioiden hoitoa. Kun Kieku-järjestelmä otetaan oikeusaputoimistoissa käyttöön, niin välttämättömät toiminnot Kiekun kannalta siirretään sen oikeusaputoimiston hoidettavaksi, jossa on oikeusaputoimen johtaja.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että toimistojen yhteen liittämiset ovat lisänneet esteellisyytapauksia huomattavasti. Myös ulkoprosessuaalisia juttuja joudutaan lähettämään yksityisille avustajille. Tämä on jo näkynyt siten, että yksityisille maksettavat oikeusapukulut ovat nousseet selvästi samaan aikaan kun julkisten oikeusaputoimistojen menot ovat pienentyneet. Oikeusavun kokonaiskulut ovat myös nousseet. Tilannetta tulee jatkossa seurata tarkasti.

Rovaniemen oikeusaputoimisto toteaa, että uusi rakenne tulee toteuttaa niin, että hallintoa kevennetään toimistoissa, jolloin varsinaiselle asianajotyölle jää enemmän aikaa. Oikeusapuviraston perustaminen tulevaisuudessa olisi perusteltua. Oikeusapuvirasto ohjaisi ja linjaisi oikeusaputoimistojen toimintaa, jolloin käytännöt ja ratkaisut olisivat kaikissa oikeusaputoimistoissa yhtenäisempiä kuin nyt.

Satakunnan oikeusaputoimisto katsoo, että nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ei tulisi tehdä uudistuksia, jotka lisäävät valtion kustannuksia. Nyt suunnitellussa rakenneuudistuksessa ollaan luomassa uutta keskiportaan hallintoa, johon tulee palkattavaksi piirien johtoon 18 uutta henkilöä. Lisäksi tulee palkattavaksi niihin edunvalvontayksiköihin johtajat, joissa niitä ei ennestään ole. Rakenneuudistuksessa tulisi keskittyä siihen, miten varsinainen päätyö saataisiin hoidettu parhaalla mahdollisella tavalla. Jo toteutetut uudistukset ovat hankaloittaneet mm esteellisyyksien johdosta oikeusavun asianajotyötä.

Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusaputoimistojen hallintorakenteen uudistaminen toteutetaan suurelta osin rakennetyöryhmän lausunnon pohjalta ja Kieku-järjestelmä otetaan käyttöön.

Helsingin syyttäjävirsto katsoo, että hyvin järjestetyt sähköiset palvelut mahdollistaisivat ainakin alustavan oikeusavun antamisen yhteen paikkakuntaan sitomatta. Tämä voisi helpottaa mahdollisuuksia siirtyä oikeusavun piirissä yhden viraston malliin ulosottolaitoksen mallin mukaisesti. Virasto voisi toimia samalla keskushallintoviranomaisena. Esteellisyysongelmat tulee kuitenkin ratkaista.

Suomen Lakimiesliitto katsoo esteellisyyskysymyksen osalta, että riittävä palomuuuri yksikkörakenteiden välillä on nykyisten toimistojen säilyttäminen sekä esteellisyytilanteissa aktiivisesti tapahtuva asiakkaan ohjaaminen yksityisen avustajan asiakkaaksi.

Pardia ry katsoo, että oikeusavun rakenneuudistukselle on tarvetta ja olisi syytä selvittää oikeusavun keskusviraston perustamisen mahdollisuutta. Virastoilla, joilla jo on keskusvirasto, organisointi on toiminut erittäin hyvin koulutuksen, yhteisten toimintatapojen ja ohjeistuksen osalta. Mikäli tuomioistuimille perustetaan erillinen tuomioistuinvirasto, jäisi oikeusapu ainoana osana oikeusministeriöön.

4.2.2.2 Ajanvarauksen kehittäminen

Jatketaan oikeusaputoimistojen ajanvaraustyöryhmän esittämien toimenpiteiden täytäntöönpanoa.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa kuusi oikeusaputoimistoa. Niistä puolen voidaan katsoa suhtautuvan myönteisesti ehdotukseen. Osa varauksellisesti suhtautuvista lausunnon antajista viittaa sähköiseen ajanvaraukseen ja toteaa, että puhelinajanvaraus on nopeampi ja että nykyinen sähköinen ajanvarausjärjestelmä on hidas. Lisäksi osa lausunnonantajista totesi, että vaikka ajanvarauksen kehittäminen ja uusien toimintatapojen käyttöön ottaminen on kannatettavaa, se ei lisää oikeusapuun käytettävissä olevia resursseja.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa oikeusaputoimistojen ajanvaraustyöryhmän esittämien toimenpiteiden täytäntöönpanon jatkamista.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusaputoimistot ovat valmiita kehittämään työtapojaan ja ottamaan käyttöön uusia työvälineitä. Oikeusaputoimiston resurssit antaa oikeusapua eivät kuitenkaan lisäänty sillä, että ajanvaraus nopeutuu tai että palvelua annetaan paikkariippumattomasti erilaisia sähköisiä palveluja tai etäpalveluja käyttäen. Ne toki parhaimmillaan helpottavat asiakasta.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto katsoo, että puhelinvaraus on ainakin nykyisellään nopeampi menettely kuin sähköinen ajanvaraus, joten ajanvarausjärjestelmä vaatii vielä paljon kehittämistä ja koko ajanvarausprosessin selvittämistä, jääviystarkastuksineen, asiakkaan opastuksineen, vastaanottotilavaruuksineen jne.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että on pidettävä mielessä myös se, ettei oikeusavustaja ole robotti, asiat ovat oikeudellisesti vaikeita ja niiden selvittely vie aina aikaa. Ajanvarauksen tehokkuus ei tätä seikkaa muuta.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto pitää nykyistä ajanvarausjärjestelmää huomattavan hitaana vanhaan käytäntöön verrattuna, koko ajanvarausprosessi eri oikeusaputoimistoissa pitäisi käydä vielä yksityiskohtaisesti läpi ja rakentaa järjestelmä sen jälkeen.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot toteavat, että oikeusaputoimistojen asianajoprosessien tehostamiseen liittyy oikeusaputoimistojen ajanvaraustyöryhmän esittämien toimenpiteiden täytäntöönpano. Niitä on jatkettava. On myös lisätävä etäpalvelua oikeusaputoimistoissa ja kehitettävä tehokkaita ja hyviä asianajoprosesseja ensi vaiheessa yleisimpiin asioihin yhteistyössä AIPA hankkeen kanssa.

4.2.2.3 Etäpalvelut

Lisätään etäpalvelua oikeusaputoimistoissa

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa seitsemän oikeusaputoimistoa sekä Helsingin syyttäjävirsto ja tutkija Antti Rissanen. Kaikki pitivät etäpalvelujen kehittämistä tärkeänä ja katsoivat, että niillä voidaan parantaa palvelujen saatavuutta ja säästää kustannuksia. Osa huomautti, että huomioon on kuitenkin otettava myös ne asiakkaat, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää palveluja.

Osa oikeusaputoimistoista piti etäpalvelujen erityisenä kehittämiskohteena avustajien ja päämiesten osallistumista videolla oikeudenkäyntiin, mistä on jo kokemusta muutamissa oikeusaputoimistoissa. Etelä-Savon ja Keski-Suomen oikeusaputoimistot pitivät lisäksi tärkeänä, että oikeusaputoimistoissa olisi mahdollisuus tarjota palveluja myös asiakkaiden kotikoneelle, minkä nähtiin avaavan kokonaan uusia mahdollisuuksia palvelutarjonnassa. Toisaalta kotikäytön käyttöönotto edellyttää palvelumuodon huomioon ottamista toimitilasuunnittelussa. Nykyisessä oikeushallinnon toimitilakonseptissa tätä ei ole vielä huomioitu.

Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan oikeusaputoimistot toivat esille, että videon avulla voidaan tasata työtä eri puolilla Suomea. Esimerkiksi Itä- tai Pohjois-Suomen oikeusaputoimistoista voidaan työtilanteen salliessa tarjota palveluita ruuhkasuomen asukkaille.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto pitää palvelukanavien monipuolisuutta tärkeänä huomioiden kuitenkin se, että jatkossakaan kaikki asiakkaat eivät pysty hyödyntämään etäpalvelumahdollisuutta. Ensiarvoisen tärkeää on, että etälaitteiden käyttömahdollisuus tulisi merkittävästi lisääntymään tuomioistuimissa. Tällä olisi suuri merkitys ajan ja kulujen säästössä sekä viranomaisille että asiakkaille eli ylipäätään tehokkaalle toiminnalle.

Etelä-Savon oikeusaputoimisto katsoo, että etäpalvelun käyttö lisää palvelun joustavuutta ja tuo erilaisia mahdollisuuksia toimeksiantojen hoitamiseen. Etäpalvelua on jo nyt hyödynnetty mm. valmisteluistunnoissa, joissa oikeudenkäynnin asianosaiset asuvat satojen kilometrien päässä toisistaan ja asia käsitellään jommankumman

osapuolen kotipaikan oikeudessa. Vastaavasti asiakkaita on palveltu kuntien yhteis- palvelupisteisiin, jolloin niin asiakas kuin avustajakin ovat säästäneet aikaa sekä kuluja.

Etäpalvelun laajentamista siten, että palvelua voisi saada omalle kotikoneelleen (ns. kotikäyttö), on edelleen kehitettävä ja siihen liittyvät tekniset ongelmat ratkaistava. Kotikäyttö antaa videoneuvottelulaitteiden kautta tapahtuvaan palveluun verrattuna vielä huomattavasti enemmän joustavuutta palvelun tarjoamiseen niin ajan kuin paikankin suhteen. Avustaja voi jatkaa toimeksiannon hoitamista asiakkaan fyysisen tapaamisen jälkeen kotikäyttöohjelman avulla erikseen sovittuna ajankohtana esimerkiksi esittelemällä laatimaansa haastehakemusta tai sopimusta asiakkaalle omalta koneeltaan, jonka näytön hän jakaa asiakkaan kotikoneelle. Asiakirjaa on samalla mahdollista korjailta ja viimeistellä valmiiseen muotoon. Vastaavasti yleisissä tuomioistuimissa käyttöönotettava sähköinen asianhallintajärjestelmä AIPA lisää tarvetta asian sähköiseen esittelyyn asiakkaalle ja kotikäyttöohjelma antaa siihen erinomaiset mahdollisuudet.

Etäpalvelun käytön lisääminen on huomioitava myös tulevaisuuden toimitilaratkaisuissa, koska se vaikuttaa suoraan siihen, minkä tyyppisiä tiloja jatkossa tullaan tarvitsemaan. Fyysisten asiakastapaamisten osittainkin korvautuminen tietokoneen välityksellä tapahtuvaan tapaamiseen vähentää vastaanottohuoneiden tarvetta, mutta toisaalta edellyttää, että omalta koneelta tapahtuvan tapaamisen aikana on käytössä ns. rauhoitettu tila. Vastaavasti videoneuvottelulaitteille tulee olla oma erillinen tilansa, jotta niitä käytettäessä varmistetaan asiakkaan tapaamisen sujuminen luotamuksellisesti ja häiriöttä.

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa etäpalvelujen lisäämistä.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto toteaa, että suunnitelmassa lueteltujen toimenpiteiden lisäksi ns. kotikäyttöä eli asiakkaan asiointia omalta kotikoneeltaan oikeusaputoimistoihin tulee selvittää nykyistä laajemmin. Mikäli oikeusavussa siirrytään kotikäyttöisyyteen, niin tällöin toimitilakonseptia tulisi tarkistaa uusien työskentelyvälineiden ja -tapojen näkökulmasta. Toimitilakonseptin mukainen vastaanottohuone + avo-tilajärjestely ei ole tällöin paras mahdollinen ratkaisu. Oikeudellisissa asioissa avustaminen poikkeaa merkittävästi esim. hätäkeskuksissa annattavasta neuvonnasta, joissa kyse on lähinnä avun välittämisestä. Tällöin puhelut ovat kestoiltaan lyhyitä ja samassa tilassa työskentelevät voivat tarvittaessa antaa taustatukea nopeaan tilanteeseen. Päivystäjän puheen kantautuminen mahdollisesti toiselle soittajalle ei ole niin kriittistä kuin se, että asianajosalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja kantautuisi ulkopuoliselle.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto toteaa, että etäpalvelusta tulisi tehdä itsensänselvyys. Tärkeää on tiedottaminen kansalaisille sekä henkilökunnan koulutus ja motivointi.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että etäpalveluvalmiudet ovat hyvä olla olemassa kaikissa oikeusavun pysyvissä toimipaikoissa mahdollisimman pian.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot katsovat, että sähköisten- ja etäpalveluiden avulla oikeusapupalveluita voidaan tarjota laajalti oikeusavun hakijan asuinpaikkakunnasta riippumatta. Esimerkiksi Itä- tai Pohjois-Suomen oikeusaputoimistoista voidaan työtilanteen salliessa tarjota palveluita ruuhkasuomen asukkaille. Sähköisiä palveluita tulee kehittää myös tämä seikka mielessä pitäen.

Helsingin syyttäjävirsto toteaa, että oikeudenhoidon eri viranomaisten palvelupisteet tulevat väistämättä harvenemaan. Etäpalveluilla ja erityisesti kotikäytöllä tulee olla mahdollista antaa palveluja myös syrjäisimmille seuduille. On erityisen tärkeää kehittää voimakkaasti erilaisten helppokäyttöisten etä- ja verkkopalvelujen saatavuutta. Tästä aiheutunee, että suurempi osa julkisen oikeusavun piiriin kuuluvista asioista hoidetaan valtion oikeusaputoimistojen toimesta. Julkisen oikeusavun saatavuuden ja laadun yhdenvertaisuuden varmistaminen saattaa silloin edellyttää entistä parempaa yksityisten avustajien tuottamien palvelujen seurantaa, mihin on suunnitelmassakin kiinnitetty huomiota.

Tutkija Antti Rissanen toteaa, että oikeusaputoimistojen uuteen rakenteeseen liittyy vahvasti myös etäpalvelujen kasvattaminen. Tavoitteeksi on hyvä ottaa, että ihmisiä rohkaistaan tukeutumaan entistä enemmän niihin. Haasteena ovat ne oikeusavun asiakkaat, joilla on keskimääräistä heikommat valmiudet turvautua uusiin ja vierailta tuntuviin palveluratkaisuihin. Palvelun on siis tässäkin suhteessa pystyttävä pysymään asiakaslähtöisenä. Avainasemassa on myös synnyttää asiakkaissa luottamusta siihen, että heidän asiansa hoidetaan etäpalveluna aivan yhtä hyvin kuin kasvokkaisessa kohtaamisessa.

4.2.2.4 Asianajoprosessin kehittäminen

Kehitetään tehokkaita ja hyviä asianajoprosesseja ensi vaiheessa yleisimpiin asioihin yhteistyössä AIPA-hankkeen kanssa.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa kuusi oikeusaputoimistoa sekä Helsingin syyttäjävirsto ja Pardia ry. Kaikki kantaa ottaneet pitivät sinänsä hyvänä, että asianajoprosessia nopeutetaan ja otetaan käyttöön AIPA. Osa oikeusaputoimistoista katsoi toisaalta, että toimeksiannot hoidetaan jo nyt tehokkaasti ja että asian etenemiseen myös tuomioistuimessa tulisi kiinnittää huomiota. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto ehdotti, että erityisesti perheoikeudellisten asioiden tuomioistuin käsittelyä tulisi nopeuttaa nykyisestä. Esimerkiksi sovitteluhakemuksen käsittely saattaa kestää tuomioistuimessa tarpeettoman kauan.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto tuo esille ajatuksen, että toimeksiantoja kyettäisiin hoitamaan nopeammin, jos oikeusavustajat voisivat erikoistua tietyille oikeudenaloille. Tämä olisi mahdollista jo yli viiden avustajan toimistossa. Tällä voitaisiin myös parantaa palvelun laatua.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa tehokkaiden ja hyvien asianajoprosessien kehittämistä yhteistyössä AIPA-hankkeen kanssa.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapu on laadukkaampaa ja kustannustehokkaampaa, mikäli virstojen jokainen oikeusavustaja ei hoitaisi kaiken tyyppisiä toimeksiantoja. Mikäli painopistealueita ei ole jaettu oikeusavustajien kesken, mikä on jo nykyään mahdollista yli viiden avustajan toimistoissa, niin laatu ei vastaa asiantuntijuuden osalta oikeudellisten palvelujen vaatimustasoa. Valtio suurena oikeusapupalvelujen voisi tuottaa laadukkaita palveluja.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että hyvä tavoite luonnollisesti on asianajoprosessin nopeuttaminen, kunhan nopeuttaminen ei heikennä palvelun lopputulosta. Tarkoitushan ei liene, että osin tai kokonaan julkisin varoin kustannettu juridinen apu olisi laadultaan huonompaa kuin varakkaille kansalaisille mahdollinen, itse kustannettu asianajoapu. Oikeusavustajat hoitavat jo nyt tehokkaasti juttuja. Osa jutuista on luonnollisesti pelkkiä lyhyitä neuvoja, mutta valtaosa täysin vertailukelpoisia yksityisten avustajien, usein vastapuolena, hoitamien juttujen kanssa. Kun oikeusavustajista suuri osa on edelleen erittäin kokeneita, on vaikea ajatella, miten nopeuttaminen tapahtuu – ainakaan ilman, että avustaja alkaa tehdä ratkaisuja päämiehen puolesta.

Kun oikeusaputoimiston asiakaskunnaksi toivotaan nimenomaan vähävaraisia henkilöitä, samalla on hyväksyttävä se, että asiakaskunnan koulutus- ja taitotaso jää paikoin keskimääräisestä. Tällöin erityisesti ongelmien eskaloitumisen torjumiseksi tehokasta on asian perusteellinen läpikäyminen asiakkaan kanssa. Se vie oman aikansa eikä ole useimmiten oikeusavustajan nopeutettavissa.

Erityisesti perheoikeudellisissa asioissa prosessia nopeuttaisi nimenomaan kärjäoikeuden toimien tehostuminen: pahimmassa tapauksessa jutun faktat ehtivät muuttua monta kertaa oikeudessa viipyvän prosessin aikana, mikä moninkertaistaa paitsi kärjäoikeuden, myös oikeusavustajan työmäärän. Oikeusavustajien kokemuksen mukaan esimerkiksi asiantuntija-avusteiseen tuomioistuinsovitteluun pääseminen hakemuksen jättämisen jälkeen kestää oikeudessa liian kauan. Samoin on tilanne suullisen valmistelun suhteen.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto katsoo, että asianajoprosessien nopeuttaminen ei ole yleensä kiinni julkisista oikeusavustajista, vaan asiakkaiden ja vastapuolten tavoitettavuudesta, asiakirjojen saannista, tuomioistuinten lausumapyynnöistä.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että julkisten oikeusaputoimistojen asianajoprosessit ovat jo tällä hetkellä tehokkaita. Niiden parantaminen entisestään voi ehkä tapahtua vaikka AIPA-hankkeen kautta. Mielestämme sitä kannattaa kokeilla.

Rovaniemen oikeusaputoimisto toteaa, että asianajoprosessien kehittäminen on kannatettavaa.

Tampereen oikeusaputoimisto toteaa, että asianajotyötä oikeusaputoimistossa voidaan tehostaa yhteistyöllä tuomioistuimien ja sosiaaliviranomaisten kesken (perheasioiden sovittelu). Myös tuomioistuinsovittelua on muuten kehitettävä. Julkisten oikeusavustajien virkoja isoimmilla paikkakunnilla on lisättävä. Jonotusaika lyhenisi ja julkiset oikeusavustajat voisivat hoitaa nykyistä enemmän rikosasioita, mikä toisi säästöä valtiolle.

Helsingin syyttäjävirasto katsoo, että on hyvä, että suunnitelmassa on kiinnitetty huomiota hyvien toimintatapojen kehittämiseen niin, että Romeo-asianhallintajärjestelmän ja AIPA-hankkeen myötä mahdollistetaan uudet työskentelytavat eri sidosryhmien välillä sekä etäpalvelun käyttöönotto. Näin julkisen oikeusavun kautta tarvittaessa turvataan avustajan mukana olo jo esitutinnan alkuvaiheessa. Suunnitelmassa on aivan oikein todettu, että valtion oikeusaputoimistojen vahvuutena voidaan pitää sitä, että niiden osalta on mahdollista löytää yhtenäisiä prosesseja ja tehostaa toimintaa sitä kautta. Tätä mahdollisuutta ei vielä hyödynnetty riittävästi.

Pardia pitää ensisijaisena esitetyistä tavoitteista ja toimenpiteistä tietokoneohjelmien yhteen sovittamisen muiden virastojen kanssa sekä muun digitalisaation saattaminen ajantasaiseksi.

4.2.2.5 Laadun arviointi

Kehitetään laadun arviointijärjestelmää, mm. laajennetaan se yksityisiin avustajiin ja kerätään palautetta osana osana asiakasprosessia.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa kolme oikeusaputoimistoa sekä korkein hallinto-oikeus ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos THL. Kaikki lausunnonantajat kannattivat laadun arvioinnin kehittämistä. THL otti esiin erityisesti laadun turvaamisen sosiaalioikeudellisissa ja muissa harvinaisemmissa asioissa. Korkein hallinto-oikeus piti tärkeänä, että tulkinta olisi yhtenäinen siinä, että julkisista varoista kustannettavaa oikeusapua antavat yksityiset avustajat kuuluvat selkeästi julkisen valvonnan piiriin.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto pitää hyvin tärkeänä myös laadun arviointijärjestelmän aktiivista kehittämistä osana asiakasprosessia.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että laadun arviointijärjestelmän kehittäminen on periaatteessa hyvä asia.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että laadun arviointijärjestelmä tulisi ulottaa myös yksityisiin oikeusapuasioita hoitaviin avustajiin. Arviointijärjestelmää tulisi kehittää.

Korkein hallinto-oikeus katsoo, että julkisen oikeusavun jatkuva laadun arviointi on tärkeä oikeusturvatae ja siihen tulee kiinnittää asianmukainen huomio. Suunnitelman kohdassa 4.4.2. on todettu, että hallintolainkäyttöasioissa ainoastaan lastensuojeluasioissa edellytetään, että avustaja on luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) mukainen avustaja. Lupalakimiesjärjestelmää säädettäessä tätä koskeva erityissäännös onkin otettu lastensuojelulain 86 §:ään. Korkein hallinto-oikeus korostaa kuitenkin, että oikeusapulain 8 §:ää, joka määrittää yksityisen oikeusavustajan kelpoisuuden julkista oikeusapua myönnettäessä, on vaikea tulkita niin, että käsite "tuomioistuinasioden yksityinen avustaja" ei tarkoittaisi myös hallintotuomioistuimissa esiintyviä avustajia. Lisäksi käytännössä ainakin ulkomaalaisasioissa esiintyvillä avustajilla on jo edellä mainitun lain mukainen lupa. Koska joidenkin yksityisten avustajien kohdalla on valitettavasti esiintynyt toistuvasti menettelyjä, jotka olisi jo lähitulevaisuudessa syytä saada viedyksi valvontalautakuntaan, tulkinnan pitää olla yksiselitteinen ja selkeä. Julkisista varoista kustannettavaa oikeusapua antavien yksityisten avustajien on perusteltua kuulua selkeästi julkisen valvonnan piiriin. Eri asia on, että hallintolainkäyttölain 20 §:ssä säädetään asiamiehen ja avustajan yleisistä kelpoisuusehdoista toimia hallintotuomioistuimissa eikä heiltä siinä vaadita lupalakimiehen asemaa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL pitää julkisen oikeusavun kehittämiseksi ehdotettuja toimenpiteitä oikeasuuntaisina. Etenkin pyrkimys kehittää sekä julkisiin että yksityisiin avustajiin sovellettavaa laadun arviointijärjestelmää on kannatettava. On tärkeää, että riittävän ja laadukkaan oikeusavun saatavuus varmistetaan myös sosiaali- ja terveysalalla olevissa asioissa ja muissa vastaavissa harvinaisemmissa erityistä oikeudellista asiantuntemusta vaativissa asiaryhmissä. Sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvät oikeudelliset kysymykset ovat usein monimutkaisia ja yksilön perusoikeuksien toteutumisen kannalta keskeisiä, ja niitä käsiteltäessä tulee varmistaa oikeusavun riittävyys ja laadukkuus.

4.2.2.6 Asian ratkaiseminen tuomioistuimessa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa

Oikeusavussa luodaan hyviä käytäntöjä siihen, miten oikeusavustaja voi omalta osaltaan edistää asioiden mahdollisimman varhaista ratkaisemista myös tuomioistuinvaiheessa.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa kolme oikeusaputoimistoa. Kaikki katsoivat, että avustajan on vaikea edistää tätä tavoitetta. Lausunnoissa tuotiin esille, että aikataulu on riippuvainen tuomioistuimen toiminnasta ja toisaalta asiakkaiden toiminnasta. Oikeusaputoimistoilla on jo nyt selkeä pyrkimys sovinnollisiin ratkaisuihin.

Kannanotot lausunnonantajittain

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että tavoitteeksi asetettu ongelmien eskaloitumisen estäminen on kannatettava, mutta miten tätä tavoitetta voisi ja pitäisi edistää jotenkin erityisesti nimenomaan julkisessa oikeusavussa? Jo tähän mennessä oikeusaputoimistoissa koetaan ensisijaisesti pyrityn asioiden sopimiseen. Kun lopullinen päätösvalta toimeksiannossa – ja varsinkin tosielämässä – on aina asiakkaalla, eskaloitumisen avaimet eivät useinkaan ole oikeusavustajan käsissä.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto toteaa, että suullisen valmistelun käytön nopeuttaminen on kiinni ensisijassa käräjäoikeuksien aikatauluista. Toisaalta ei ole myöskään viisasta viedä huonosti tai kevyesti valmisteltua asiaa käräjäoikeuden suulliseen käsittelyyn, sillä seurauksena on uusi jatkettu suullinen valmistelu ja siis toinen oikeuden istunto.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että ongelmien eskaloituminen ei ole julkisen oikeusavun ongelma. Sillä ei ole intressiä riitauttaa asioita. Nytkin oikeusaputoimistoissa pyritään aina sovinnollisiin ratkaisuihin, sillä ne myös usein ovat pysyvämpiä osapuolten sitoutuessa niihin.

4.2.2.7 Julkisen oikeusavun seurannan parantaminen

Parannetaan julkisen oikeusavun seuranta mm. indikaattoreita kehittämällä.

Ehdotukseen otti kantaa ainoastaan Helsingin oikeusaputoimisto, joka kannatti ehdotusta.

4.2.3 Oikeusavun rajaaminen sekä maksuja ja palkkioita koskevat muutokset

Suunnitelmassa esitettiin toimenpiteinä sen arvioimista, voidaanko oikeusapua rajata heikentämättä oikeusturvaa ja toisaalta, voidaanko avustajia ohjata nykyistä parempaan ja tehokkaampaan toimintaan palkkiojärjestelmää muuttamalla.

Näiden osalta esitettiin konkreettisempia toimenpiteitä, joihin liittyvät kannanotot esitellään alla toimenpiteittäin.

4.2.3.1 Oikeusavun rajaaminen

Selvitetään olisiko mahdollista rajata oikeusavun ulkopuolelle joitakin asiarhymiä kuten toistuvat huoltoasiat ja velkaneuvonta, jos käytettävissä on velkaneuvojan palvelut. Arvioidaan oikeusavun myöntämiskäytäntöjä vähäisissä rikosasioissa.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa 18 lausunnonantajaa, joista 11 oli oikeusaputoimistoja.

Lausunnon antajista valtaosa oli valmis rajoittamaan joitakin osin oikeusapua. Kuusi lausunnonantajaa suhtautui kuitenkin kielteisesti tai varauksellisesti rajoituksiin. Suomen Lakimiesliitto ei kannattanut oikeusavun rajaamista lainkaan. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen tuomariliitto totesivat, että rajauksia tulee tehdä vasta tarkan harkinnan jälkeen. Kanta-Hämeen ja Rovaniemen oikeusaputoimisto suhtautuvat niin ikään varauksellisesti rajoituksiin.

Rikosuhripäivystys ja Finanssialan keskusliitto ottivat rajoituksiin kantaa lähinnä vain koskien oikeusturvavakuutusta eivätkä kannattaneet esitettyä rajoitusta.

Monet lausunnonantajat pohtivat tarkemmin rajoituksia velkaneuvonnan ja toistuvien huoltoriitojen osalta. Osa lausunnonantajista piti mahdollisena rajata oikeusapuna annettavaa velkaneuvontaa muissa paitsi riitaisissa, esimerkiksi henkilötodistelua vaativissa velkajärjestelyasioissa, jos avustajan määräämiselle on lisäksi olemassa erityisiä syitä. Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto totesi, että oikeusapulaki rajaa käytännössä velkajärjestelyasiat jo nyt oikeusavun ulkopuolelle lukuun ottamatta erityisen painavia syitä. Myös muutamissa muissa lausunnoissa todettiin, että käytännössä talous- ja velkaneuvojat pystyvät palvelemaan asiakkaita ammattitaitoisesti ja asiakkaat ohjautuvat käytännössä julkisen oikeusavun piiriin vain poikkeuksellisesti. Velkaneuvonta ry ehdotti, että oikeusavun mahdollisuus tulisi säilyttää silloin, kun velkaneuvoja katsoo, että hän ei pysty avustamaan asiakasta oikeusturvan vaarantumatta. Tällöin ohjaus julkiseen oikeusapuun tapahtuisi velkaneuvonnan kautta.

Huoltoriitojen rajaamisen osalta monet lausunnon antajat toivat esille rajaamiseen liittyviä ongelmia. Toistuvat huoltoriidatkin saattavat olla monimuotoisia. Joskus on kysymys todellisesta olosuhteiden muutoksesta, joskus taas pelkästä kiusanteosta. Ongelmaksi voi muodostua esimerkiksi, miten toistuvuus määritellään. Usein avun tarve varsinkin hakijan vastapuolella on todellinen, jolloin oikeusapua tulee olla tarjolla.

Rikosoikeudellisten asioiden osalta Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoi, että oikeusapua ei tulisi rajata vähäisissä rikosasioissa. Pirkanmaan oikeusaputoimiston kokemuksen mukaan kärjääoikeuksissa annetaan ratkaisupyynnön jälkeen myönteisiä päätöksiä oikeusaputoimistojen kielteisiin oikeusapupäätöksiin. Usein riittää, kun asiakas vain ilmoittaa kiistävänsä syytteen ilman sen kummempaa perustetta. Oikeusaputoimistot noudattavat pitkälle tätä tuomioistuinten luomaa linjaa. Julkiset oikeusavustajat ry ehdotti, että rajoituksia tulisi tehdä sen osalta, mitä toimenpiteitä oikeusapuna voitaisiin suorittaa. Rikosasiassa, jossa on odotettavissa sakkorangaistus, valtion varoin kustannettava oikeusapu tulisi rajata koskemaan vain julkisten oikeusavustajien käyttämistä. Rikosuhripäivystys suhtautui varauksellisesti rikosasioita koskevaan ehdotukseen.

Lausunnonantajat ehdottivat lisäksi muita asiaryhmiä, joissa rajausta olisi mahdollista harkita. Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoi, että rajaus voitaisiin tehdä niissä asioissa joissa intressi on vähäinen, esimerkiksi, jos saavutettava hyöty olisi alle 250 euroa. Näiden asioiden osalta voitaisiin määrittää neuvontaa laajemmasta oikeusavusta kiinteät taksat, joihin tulot eivät vaikuttaisi. Tällöin säästettäisiin myös sihteerien työtä. Testamentin tekeminen voisi kuulua samaan ryhmään. Myös Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto katsoi, että tulisi harkita, voisiko testamentin tekeminen jäädä julkisen oikeusavun ulkopuolelle. Toimiston näkemyksen mukaan samaa voisi harkita myös perukirjojen laatimisen osalta.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto katsoi lisäksi, että oikeusapupäätöksissä tulisi voida jo etukäteen valmiiksi rajoittaa myönnettävää tuntimäärää eikä vain toimenpiteitä.

Oikeusavun rajaamisen tulojen ja varallisuuden perusteella otti esille Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto, joka katsoi, että oikeusapua voitaisiin rajata siten, että, esim. tietyn omaisuusmäärän (20 000 euroa) ylittävä muu omaisuus kuin asunto, auto ja kesämökki estäisivät oikeusavun saannin. Lisäksi Päijät-Hämeen oikeusaputoimiston mielestä voisi miettiä, onko ”lisäomavastuullinen” henkilö valtion varoin tuetun oikeusavun tarpeessa.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Savon oikeusaputoimisto katsoo, että talous- ja velkaneuvonta on lailla säädeltyä asiakkaille maksutonta palvelua, jota valtio suurelta osin rahoittaa. Talous- ja velkaneuvojat ovat oman alansa asiantuntijoita ja pystyvät palvelemaan asiakkaita ammattitaitoisesti siten, että sen lisäksi erilliselle oikeusavulle ei pääsääntöisesti ole tarvetta. He pystyvät myös laatimaan maksuohjelmia hakemusten liitteeksi. Näin ollen oikeusavun ulkopuolelle tulisi rajata kaikki muut paitsi riitaiset, esimerkiksi henkilötodistelua vaativat velkajärjestelyasiat, jos avustajan määräämiselle on tällöin lisäksi olemassa erityisiä syitä.

Helsingin oikeusaputoimisto pitää tärkeänä myös arvioida voidaanko oikeusapua rajata heikentämättä oikeusturvaa.

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että oikeusapulaisissa on jo yarvittavat säännökset (6 ja 7 §) oikeusavun rajaamiseen. Toistuvien huoltoriitojen sulkeminen oikeusavun ulkopuolelle ei toimiston mielestä ole mahdollista, koska oikeusavun tarve voi olla ja usein on (vähintään hakijan vastapuolella) todellinen. Oikeusavustajalla on keinot torjua asian vieminen perusteettomalla hakemuksella oikeuteen ja antaa hyvä neuvo. Erityisesti perheoikeudellisissa asioissa ongelmien eskaloitumisen ehkäisemiseksi asiakkaan mahdollisuus saada asiantuntevia neuvoja on tarpeen. Toimiiko päämies neuvotulla tavalla, on eri asia.

Velkaneuvonnan osalta, kun käytettävissä on velkaneuvojan palvelut, hakemuksen tekeminen jää mielestämme jo oikeusapulain 6 § 2 momentin I-kohdan nojalla oikeusavun tai ainakin avustajanmääräyksen ulkopuolelle. Velkajärjestelyasian riitautuessa sen sijaan voidaan usein erityisen painavien syiden avustajan määräämiseksi katsoa olevan olemassa.

Keski-Suomen oikeusaputoimisto katsoo, että niukkenevien resurssien aikana on tärkeää rajata oikeusavun ulkopuolelle sellaiset asiaryhmät, joiden osalta vastaavia palveluja on saatavilla jonkin muun viranomaistahon kautta.

Niissä asioissa, joissa intressi on vähäinen, korvaukseton oikeusapu tulisi rajata ainoastaan neuvontaan. Mikäli asiakas haluaa vähäisissä asioissa neuvontaa laajempaa oikeudellista apua, tulisi siitä periä maksu. Tällaisia olisivat asiat, joissa ei ole kyse suoranaisesti henkilön oman oikeusturvasta toteutumisesta, esimerkiksi testamentti ja asiat joiden osalta saavutettava hyöty olisi vähäinen esimerkiksi alle 250 euroa. Tämän kaltaisten asioiden osalta voitaisiin määrittää neuvontaa laajemmasta oikeusavusta kiinteät taksat, joiden määräämisen osalta ei tarvitsisi tehdä tulo- ja varallisuusselvityksiä. Tämä säästäisi sihteerityöhön kuluvaan aikaan ja aikaansaaisi sen että asiakas tiedostaisi nykyistä paremmin asian hoidosta aiheutuvan kustannusvaikutuksen, jolloin ns. periaatteesta hoidettavaksi annettujen juttujen hoidattaminen vähenisi ja asiakkaan kustannustietoisuus lisääntyisi.

Keski-Uudenmaan oikeusaputoimisto kannattaa oikeusavun rajaamista varsinkin huoltoasioissa.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto katsoo, että on arvioitava, voitaisiinko lainsäädännöllisin keinoin rajata oikeusavun ulkopuolelle joitain asiaryhmiä tai tietyssä varallisuusasemassa olevia henkilöitä.

Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapua voitaisiin rajata siten, että, esim. tietyn omaisuusmäärän (20 000 euroa) ylittävä muu omaisuus kuin asunto, auto ja kesämökki estäisivät oikeusavun saannin. Lapsen huolto- ym. asioissa oikeusapu tulisi myöntää pääsääntöisesti vain kerran hakijana.

Oulun oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusavun rajaamisen voisi tehdä velkaneuvonnassa, jossa on vaihtoehtoinen maksuton velkaneuvontajärjestelmä. Muuten asiatyyppejä on vaikea rajata. Ongelmallista on rajata pois esimerkiksi toistuvia huoltoriitoja. Miten arvioidaan toistuvuus tai se, että olosuhteet ovatkin todella muuttuneet niin, että uuteen hakemukseen on aihetta.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että asioiden rajaaminen oikeusavun ulkopuolelle joissakin tapauksissa houkuttaa, mutta toistuvat huoltoriidatkin ovat hyvin monimuotoisia, joskus on kyse todellisista olosuhteiden muutoksista, jolloin oikeudellinen ratkaisu on saatava, toisinaan taas pelkästä kiusanteosta, jolloin oikeusavun antaminen vain tukee turhaa riitelyä. Jo nyt velkaneuvonnan hoitaa kunnallinen velkaneuvonta ja vain poikkeustapauksissa niitä otetaan oikeusaputoimiston hoidettaviksi. Oikeusavun myöntäminen vähäisissä rikosasioissa on kiinni käräjäoikeuden käytännöistä. Ne antavat oikeusaputoimistojen kielteisiin oikeusapupäätöksiin ratkaisupyynnön jälkeen myönteisen päätöksen. Usein riittää, kun asiakas vain ilmoittaa kiistävänsä syytteen ilman sen kummempaa perustetta. Näin ollen oikeusaputoimistotkin ovat siirtyneet käräjäoikeuden käytäntöihin turhien ratkaisupyyntöjen välttämiseksi.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot katsovat, että oikeusavun myöntämiskäytäntöjä tulee arvioida rikosasioissa. Tulisi myös harkita, voidaanko oikeusavun ulkopuolelle rajata esimerkiksi velkaneuvonta ja toistuvat huoltoasiat sekä toistuvat kanteluasiat.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapupäätöksissä tulisi voida jo etukäteen valmiiksi rajoittaa myönnettävää tuntimäärää eikä vain toimenpiteitä. Oikeusapujärjestelmämme on peräisin vuosikymmenten takaa ja voimme olla ylpeitä siitä, että se on puoltanut paikkaansa ja varmistanut omalta osaltaan yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen. Maailma on kuitenkin muuttunut järjestelmän ympärillä ja jos halutaan todellista säästöä tai tulojen lisäämistä, on pureuduttava rakenteisiin myös lainsäädännön sisällön osalta ja pitää miettiä kokonaisuus uudella tavalla tälle vuosituhannelle ja seuraaville vuosikymmenille. Säästöt täytyy löytää siitä, mikä ei ole tarpeellista tai oikein kohdentuvaa järjestelmämme sisällä ilman että koko rakennelma aikaa myöten murentuu liian kalliina.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, että Suomen oikeusapujärjestelmä on erittäin laaja sekä oikeusapuun oikeutettujen henkilöiden että juttutyyppeiden osalta. EU:n jäsenvaltioiden määrän koko ajan lisääntyessä yhä suurempi joukko ulkomailla asuvia henkilöitä kuuluu suoraan suomalaisen järjestelmän piiriin, vaikkapa ositus- ja perintöasioissa, joita käsitellään Suomessa, samoin esim. työpalkkariitojen sovintoneuvotteluissa. Muitakin esimerkkejä löytyy runsain määrin. Harkittavaksi voitaisiin ottaa alueellisen ulottuvuuden rajaamisen lisäksi muitakin asioita kuin mitä kokonaisu suunnitelmassa on jo mainittu, esim. perukirjojen ja testamenttien laatiminen.

Tulisi harkita, onko perukirjojen laatiminen asia, jossa pesänilmoittaja automaattisesti tarvitsee apua oikeudellisessa asiassa ja kohdistuuko asian hoidosta saatava hyöty oikein. Kokemuksen mukaan perunkirjoituksissa harvoin on oikeudellisia ongelmia. Sihteerit tekevät perusteellista selvittelytyötä, laativat perukirjan ja oikeusavustaja on paikalla toisena uskottuna miehenä, juridikasta harvoin on kyse. Mikäli totaalirajaus ei tehdä, toimistojen vakiintuneet käytännöt tulisi kuitenkin harkita uudelleen siten, että oikeudellisen avun tarve on oikeusavun myöntämisen edellytys kuten muissakin toimeksiannoissa.

Testamenttien osalta tulisi harkita, tuleeko yhteiskunnan varoin tukea omaisuuden siirtojärjestelyjä oikeusavun saajan kuoleman jälkeen. Löytyy varmaan muitakin juttutyyppejä, joiden osalta voitaisiin punnita yhteiskunnan varojen käytön tarpeellisuutta.

Lisäksi voisi miettiä sitä, onko ”lisäomavastuullinen” henkilö valtion varoin tuetun oikeusavun tarpeessa; tosiasialliset kustannukset valtiolle ovat huomattavasti enemmän kuin asiakkaan maksama täysikään oikeusapupalkkio.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapua ei tulisi rajata vähäisissä rikosasioissa. Nykykäytäntö on hyvä. Jos oikeusapua rajataan näissä asioissa, oikeusturva vaarantuu.

Suomen tuomariliitto korostaa, että mahdollisista oikeusavun rajoituksista on säädettävä vasta tarkan harkinnan jälkeen. Esimerkiksi toistuvissa lapsenhuoltoriidoissa oikeusapua saava asianosainen saattaa olla syytön riidan pitkittymiseen ja oikeusavun estyminen saattaisi pakottaa hänet jatkossa puolustamaan oikeuksiaan ilman avustajaa. Näin ollen oikeusavun rajoittaminen pelkästään esimerkiksi huoltoasian toistuvuuden perusteella ei ole kestävästi perusteltavissa oleva ratkaisu. Mahdollisia rajoituksia säädettäessä on lisäksi kiinnitettävä huomiota rajoitusten tarkkarajaisuuteen.

Finanssialan keskusliitto toteaa, että kokonaissuunnitelmassa ehdotetaan pohdittavaksi, tulisiko oikeusavun antamisesta luopua kokonaan niissä tapauksissa, joissa henkilöllä on oikeusturvavakuutus. Tämä tarkoittaisi ilmeisesti sekä sitä, että oikeusapua ei myönnettäisi enää vakuutuksen omavastuuosuuden kattamiseen eikä oikeusturvavakuutuksen enimmäiskorvausmäärän ylittävälle osalle. FK ei kannata henkilöiden asettamista eriarvoiseen asemaan vakuutusturvan johdosta ja vastustaa kyseistä ehdotusta. Se, että henkilöllä on oikeusturvavakuutus, ei saisi heikentää hänen asemaansa saada oikeusapua korvauksetta. Muutos heikentäisi vähävaraisten oikeusturvaa myös siinä tilanteessa, jos pelkkä vakuutuksen olemassaolo estäisi oikeusavun saamisen, vaikka oikeusturvavakuutus ei kattaisi kysymyksessä olevaa asiaa. Oikeusturvavakuutuksissa on rajoituksia esim. lapsiasioihin ja vähäisiin rikosasioihin liittyen, joten vakuutusten korvauspiiri ei ole vastaava oikeusavun kattavuuden kanssa.

Velkaneuvonta ry toteaa, että suunnitelmassa on noussut esille myös kysymys siitä, tulisiko mm. velkajärjestelyasioissa annettavaa oikeusapua rajata. Liian tiukkaa ja yksiselitteistä rajausta ei tule tehdä, vaan myös velkajärjestelyasioissa tulee säilyttää mahdollisuus saada oikeusapua. Varsinainen hakemusvaihe sisältää harvoin tarvetta oikeusapuun, mutta mahdollisuus oikeudellisen avun saamiseen esimerkiksi velkajärjestelyasian istuntokäsittelyä varten tai muussa oikeudellisesti vaativassa tilanteessa tulee edelleen säilyttää. Velkaneuvonta ry esittääkin, että oikeusavun mahdollisuus tulisi säilyttää silloin, kun velkaneuvoja katsoo, ettei hän pysty avustamaan asiakasta asiakkaan oikeussuojaa vaarantamatta (oikeudellisen avun tarve). Tällöin asiakkaan ohjaus oikeusavun piiriin voisi tulla talous- ja velkaneuvonnasta (laki talous- ja velkaneuvonnasta 1 § 5-kohta).

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että tulisi erittäin tarkkaan myös asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta arvioida, mitä asioita tai asiaryhmiä julkisen oikeusavun ulkopuolelle mahdollisesti rajattaisiin. Huoltoriidoilla esimerkiksi tarkoitettaneen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia riitoja. Oikeudellisen avun tarve on näissä asioissa niiden luonne huomioon ottaen suuri. Asianosainen ei myöskään voi aina itse vaikuttaa prosessin käynnistymiseen tai kulkuihin.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että rajoituksia tulisi tehdä sen osalta, mitä toimenpiteitä oikeusapuna voidaan suorittaa. Rikosasiassa, jossa on odotettavissa sakkorangaistus, valtion varoin kustannettava oikeusapu tulisi rajata koskemaan vain

julkisten oikeusavustajien käyttämisestä. Nykyisin yksinkertaisiin rikosasioihin annetaan yksityisille avustajille oikeusapupäätöksiä sen vuoksi, ettei kyetä arvioimaan edellyttääkö hakijan oikeusturva avustajan käyttämisestä. Tällä muutoksella saavutettaisiin merkittäviä säästöjä ja se olisi kokonaistaloudellisesti tarkoituksenmukaista.

Rikosuhripäivystys toteaa rikosasioiden myöntämiskäytäntöjen arvioinnin osalta, että tulisi tarkemmin määritellä kenen tehtäväksi tällainen arviointi tulisi ja millä kriteereillä se tapahtuisi. Asianomistajien tarve saada oikeusapua riippuu monesta eri tekijästä, ei pelkästään rikoksen vakavuudesta. Tässä tulee ottaa huomioon uhrin henkilökohtainen tilanne ja mahdollinen haavoittuva asema.

Rikosuhripäivystys viittaa lisäksi asianomistajien oikeuteen saada oikeusavustajan palveluja valtion varoin seksuaalirikosta, lähisuhdeväkivaltaa tai henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa ROL:n 689/1997 nojalla. Rikosuhripäivystys on käytännön työssä eri puolilla Suomea huomannut, että tätä mahdollisuutta tarjotaan asianomistajille huonosti. Mikäli hän ei tulojensa tai oikeusturvavakuutuksen puolesta ole oikeutettu julkiseen oikeusapuun, yksityiset oikeusavustajat ohjaavat helposti asianomistajia käyttämään oikeusturvavakuutusta avustajan kulujen kattamiseksi - myös silloin kun kyseessä on perheväkivalta, seksuaalirikos tai törkeä henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos.

Rikosuhripäivystys kertoo olleensa usein yhteydessä yksityisiin oikeusavustajiin asian tiimoilta. On käynyt ilmi, etteivät he tunne kyseistä mahdollisuutta. On myös ymmärrettävää, että yksityiset oikeusavustajat mieluummin ohjaavat asiakkaan käyttämään oikeusturvavakuutusta, jonka kautta oikeusavustajat saavat tuntikorvauksen, joka on lähempänä heidän omia todellisia taksojaan. Käytäntö ei kuitenkaan ole asianomistajan edun mukaista. Vakuutuksissa on omavastuu, mikä koituu asianomistajan maksettavaksi – ainakin siihen saakka kunnes Valtiokonttori mahdollisesti maksaa omavastuuosuuden takaisin. Monelle – etenkin vähävaraiselle – se voi olla kynnyksikysymys, kun harkitaan oikeusavustajan käyttämisestä rikosasiassa. Tämän vuoksi Rikosuhripäivystys vastustaa ehdotusta, jonka mukaan tulisi pohtia oikeusavusta luopumista kokonaan niissä tapauksissa, joissa henkilöllä on oikeusturvavakuutus.

Suomen Lakimiesliitto ei kannata ajatusta siitä, että oikeusapuun tehtäisiin erityisiä rajoituksia normitasolla, vaikka käytännön tasolla ongelmia on voitu havaita esimerkiksi toistuvissa huoltoriidoissa. Kansalaisen kannalta kyse on useimmiten heille keskeisen tärkeästä asiasta, jonka saattaminen oikeuteen on access to court -periaatteen mukaista. Rajaukset olisivat ongelmallisia myös oikeusturvan kannalta, koska oikeusapua haettaessa ja ratkaistaessa ei voida olettaa, että käytettävissä on oikeat ja riittävät tiedot asiasta taustoineen. Oikeusapupäätöksen tekijälle ei voida Lakimiesliiton mielestä myöskään antaa tosiallista ratkaisuvalltaa siitä, onko asia riittävän selvästi luonteeltaan tuomioistuinasia vai esimerkiksi kostomotiiveista kumpuava. Lakimiesliiton mielestä oikeuskäytännössä ilmeisen harvoin esiintyvät täysin turhat asiat voidaan pyrkiä karsimaan esimerkiksi joustavoittamalla avustajan palkkiota koskevia säännöksiä.

4.2.3.2 Oikeusapumaksujen tarkistaminen

Tarkistetaan oikeusapumaksuja

Ehdotukseen otti kantaa neljä lausunnonantajaa. Kolme oikeusaputoimistoa katsoi, että 70 euron oikeusapumaksua ei tulisi nostaa. Päinvastoin katsottiin, että se on jo nyt korkea. Rovaniemen oikeusaputoimiston mielestä maksu tulisi poistaa kokonaan tai periä esimerkiksi kaikilta oikeusapua saaneilta 20 euroa. Pirkanmaan oikeusaputoimisto ehdotti sen poittamista, voisiko maksua porrastaa tulojen mukaan.

Toisaalta tutkija Antti Rissanen totesi, että tutkimusten mukaan ihmiset ovat valmiita maksamaan saadakseen avun oikeudellisena ongelmana pitämäänsä asiaan.

Kannanotot lausunnonantajittain

Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto ei pidä perusteltuna oikeusapumaksujen tarkistamista ainakaan niin, että nimenomaan oikeusapumaksua nostetaan nykyisestä 70 eurosta. Summa on jo nyt korkea ja johtaa joissain tapauksissa, esimerkiksi 20 %:n omavastuuosuudella oikeusapua saavan reippaaseen laskutukseen pienehköstä toimenpiteestä. Tuntipalkkiotakaan ei ole aihetta korottaa, kun asiakkailta on jo nyt vaikeuksia suoriutua laskuistaan kerralla.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusapumaksu 70 euroa on monelle vähävaraiselle henkilölle iso raha. Julkisen oikeusavunhan pitäisi auttaa ensisijaisesti vähävaraisia saamaan tarpeelliset oikeudelliset palvelut. Voi tietenkin harkita, voisiko oikeusapumaksua porrastaa tulojen mukaan. Epätasa-arvoon voi johtaa, että chatissa tai sähköisissä välineissä ei oikeusapumaksua peritä, mutta jos sellaisia ei ole henkilöllä käytettävissä ja hän tulee henkilökohtaisesti oikeusaputoimistoon, peritään maksu.

Rovaniemen oikeusaputoimisto katsoo, että oikeusavun tulorajoja tulisi tarkistaa niin, että entistä useampi saisi oikeusapua. Oikeusapumaksut voitaisiin poistaa kokonaan. Jos oikeusapumaksu halutaan säilyttää, sitä voitaisiin muuttaa niin, että kaikki oikeusapua saavat maksavat oikeusapumaksun, mutta niin, että sen määrä olisi esim. 20 euroa.

Tutkija Antti Rissanen toteaa, että useat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että oikeudellisten palvelujen (korkea) hinta ei ole se merkittävin syy, miksi ihmiset eivät hae apua oikeudellisiin ongelmiinsa. Ennemmin kyse on ongelman luonteesta; niihin asioihin, jotka koetaan oikeudellisiksi, yleensä myös haetaan apua. Tämä voi osaltaan olla hyvä pitää mielessä, kun mietitään oikeusavun maksuja. Hieman kärjistäen, oikeusapumaksujen tarkistaminen ei välttämättä johtaisi siihen, että moni potentiaalinen asiakas jättäisi hakematta oikeusapua.

4.2.3.3 Palkkiosäännösten tarkistaminen

Tarkistetaan palkkiosäännöksiä eräiltä osin, esim. osittain kiinteät taksat, korvaus matka-ajalta, jälkitoimien palkkio, tarpeettomien pyörityssäännösten poistaminen.

Toimenpide-ehdotukseen otti kantaa yhdeksän lausunnonantajaa. Kantaa ottaneet viisi oikeusaputoimistoa kannattivat ehdotusta. Erikseen mainittiin erityisesti kiinteiden taksojen käyttöönotto. Hyvänä puolena nähtiin maksujen läpinäkyvyys, koska asiakkaat tietävät jo etukäteen, kuinka paljon maksua peritään. Myös tuomioistuimien työmäärän arvioitiin vähenevän, kun palkkion määrääminen yksinkertaistuisi.

Suomen Lakimiesliitto ei sinänsä ottanut kantaa maksuihin, mutta totesi, että palkkiota pitäisi korottaa, jotta tarjolla olisi riittävän laadukkaita palveluita. Liitto ilmoitti suhtautuvansa avoimesti siihen, että oikeusapupalkkioiden määrää ja muodostumista tarkistetaan vastaamaan avustajien työn määrää ja laatua.

Tutkija Antti Rissanen katsoo, että kiinteillä palkkioilla saataisiin todennäköisesti säästöjä aikaan. Riskinä hän näkee, että yksityisten avustajien keskuudessa lisääntyisi todennäköisesti oikeusapuasioiden valikoituminen. Tietyt asiat eivät välttämättä enää kiinnostaisi yksityisiä avustajia ja houkutus hoitaa asia minimipanoksella kasvaisi. Toisaalta hän totesi, että esimerkiksi Iso-Britanniassa yksityiset lakimiehet ovat itse alkaneet tarjota eräitä palveluita kiinteän taksoituksen periaatteella niissä asioissa, jotka oli rajattu julkisen oikeusavun ulkopuolelle.

Suomen Asianajajaliitto ei ota asiaan kantaa, koska suunnitelmassa ei esitetä miten palkkioita ja kuluja muutettaisiin. Se ei kuitenkaan pidä hyväksyttävänä, että puututaisiin avustajien matka-ajan korvaukseen tai poistettaisiin jälkitoimien palkkio. Palkkion pyörityssääntöjen poistamiseen liitto suhtautuu myönteisesti ja toteaa, että jo nykyiselläänkin sääntöä noudattaa vain osa tuomareista.

Kannanotot lausunnonantajittain

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto nostaa esille asiakohtaisen hinnoittelun tai toimenpidepalkkion, joiden osalta tulisi ottaa vaihtoehtoja käyttöön.

Helsingin oikeusaputoimisto kannattaa palkkiosäännösten muuttamista.

Lappeenrannan oikeusaputoimisto katsoo, että palkkio-asetukseen tulisi luoda kiinteitä taksoja myös ulkoprosessuaalisia oikeusapuasioita varten, erityisesti turvapaikka-asioihin. Myös tulkkien palkkioista oikeusapuasioissa olisi syytä säätää asetuksella.

Pirkanmaan oikeusaputoimisto toteaa, että kiinteät taksat ovat harkittava asia, mutta johtaako se siihen, että toimenpiteestä oikeusavusta maksetaan tietty osuus ja avustaja laskuttaa erikseen saamatta jääneen tuntipalkkansa asiakkaalta. Näin on käynyt ainakin velkomusasioissa.

Rovaniemen oikeusaputoimiston näkemyksen mukaan palkkiosäännöksiä voitaisiin muuttaa niin, että otetaan käyttöön osittain kiinteät taksat. Tällöin oikeusavun saaja

saisi jo oikeusapua hakiessaan tietää, mitä hän joutuisi maksamaan ja myös tuomioistuinten työmäärä vähenisi avustajien palkkioista päätettäessä.

Helsingin syyttävävirasto toteaa, että voisi olla tarkoituksenmukaista määritellä yksinkertaisille asioille joissakin tapauksissa kiinteät taksat, asiakasmainen hinnoittelu ja kulukatto.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että oikeusapupalkkioiden tason alhaisuus voi johtaa tilanteeseen, jossa oikeusapua tarjoavien avustajien laatu heikkenee. Kysymys on kansalaisen oikeusturvan kannalta hyvin tärkeä. Tämän vuoksi Lakimiesliitto odottaa palkkiotaksojen nousevan vähintään yleistä kustannustasoa vastaavasti. Liitto suhtautuu avoimesti siihen, että oikeusapupalkkioiden määrää ja muodostumista tarkistetaan vastaamaan avustajien työn määrää ja laatua. Tällainen selvitys on välttämätöntä tehdä yhteistyössä oikeusavun antajien ja tuomareiden kanssa.

Suomen Asianajajaliitto tuo esille, että suunnitelmasta ei käy ilmi, mitä muutoksia palkkioihin oltaisiin konkreettisesti tekemässä, joten tarkempi kannanotto ei ole mahdollinen. Asianajajaliitto ei kuitenkaan voi pitää hyväksyttävänä esimerkiksi sitä, että samalla kun käräjäoikeuksien istuntopaikkoja vähennetään, oltaisiin puuttumassa avustajien matka-ajan korvaukseen. Laskun valtion säästötoimista maksaisivat tältä osin yksityiset avustajat. Mikäli jälkitoimien osalta kysymys on siitä, että istunnossa annettavien tuomioiden osalta jälkitoimien palkkio poistettaisiin, on huomattava, että näissäkin tapauksissa avustaja tekee vielä toimenpiteitä mm. toimeksiannon päättämiseksi. Palkkion pyörityssääntöjen poistamiseen ei ole huomauttamista, jo nykyistään sääntöä noudattaa vain osa tuomareista.

Tutkija Antti Rissanen katsoo, että siirtyminen jossain asioissa kiinteisiin asiakasmainen palkkioihin toisi mitä todennäköisimmin säästöjä ja samalla mahdollisesti lisäisi palvelun läpinäkyvyyttä. Riskinä on tosin se, että yksityisten avustajien keskuudessa lisääntyisi todennäköisesti oikeusapuasioiden valikoituminen; tietyt asiat eivät välttämättä enää kiinnostaisi yksityisiä avustajia ja houkutus hoitaa asia minimipanoksella kasvaisi. Toisaalta Isossa-Britanniassa oikeusavun leikkaukset ovat ilmeisesti osaltaan johtaneet siihen, että yksityiset lakifirmat ovat alkaneet itse tarjota fixed fee -hintoja erityisesti sellaisissa perheasioissa, jotka eivät ole enää oikeusavun piirissä. Kaiken kaikkiaan kiinteiden taksojen kokeileminen valikoiduissa asioissa herättäisi varmasti suurta keskustelua (niin kuin se on tehnyt mm. Isossa-Britanniassa ja Uudessa-Seelannissa). Asiasta löytyvät raportit, selvitykset ja tutkimukset olisi hyvä käydä tarkkaan läpi.

4.2.3.4 Palkkio ja avustajan työn laatu

Arvioidaan lainmuutostarpeet tilanteissa, joissa avustajan työn laatu on heikko.

Asiaan otti kantaa kolme oikeusaputoimistoa ja Suomen Asianajajaliitto.

Helsingin, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot kannattivat ehdotusta. Sen sijaan Suomen Asianajajaliitto piti ehdotusta tarpeettomana. Se katsoi, että ongelman laajuudesta ei ole esitetty tutkimustietoa, mistä syystä esitettyyn toimenpiteeseen ei ole tarvetta.

Kannanotot lausunnonantajittain

Helsingin oikeusaputoimisto pitää kannatettavana arvioida voidaanko avustajia ohjata nykyistä parempaan, tehokkaampaan ja strategianmukaisempaan toimintaan esim. palkkiojärjestelmää tai suoritusarviointiperusteita muuttamalla.

Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot katsovat, että tulisi arvioida lainmuutostarpeet ja oikeuskäytännön muuttaminen tilanteissa, joissa avustajan työn laatu on heikko.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että tekstistä ei käy ilmi, tarkoitetaanko avustajalla julkista oikeusavustajaa vai yksityistä avustajaa vai molempia. Esityksestä ei myöskään käy ilmi se, millaisia lainmuutostarpeita tarkoitetaan. Jo nykyiselläänkin avustajan palkkiota voidaan alentaa, mikäli asian hoitamisessa on ollut avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita. Esitetty toimenpide antaa ymmärtää, että kysymys olisi laajasta ongelmasta. Tästä ei kuitenkaan liene mitään tutkimustietoa. Asia ei ole noussut esille myöskään Asianajajaliitossa. Asianajajaliitto katsoo, ettei esitettyyn toimenpiteeseen ole aihetta.

4.2.4 Lausunnonantajien kehittämissuhteita

4.2.4.1 Pisteytys

Etelä-Pohjanmaan oikeusaputoimisto katsoo, että jos jatkossa on käytössä tulosarvioinnissa painotettu työsuoritepisteytys, olisi pisteytys otettava tarkasteluun ja saatettava se vastaamaan nykyisiä oikeuspoliittisia tavoitteita ja muuttuneita työskentelytapoja.

Tarve pisteytyksen tarkasteluun tuli esille myös useissa kannanotoissa koskien sovintoihin pyrkimistä.

4.2.4.2 Sihteerien työn kuvan kehittäminen

Keski-Suomen oikeusaputoimisto ehdotti sen harkitsemista, voitaisiinko sihteerien työnkuvaa kehittää nykyistä itsenäisemmäksi siten, että joissain asiaryhmissä neuvonta voitaisiin kanavoida kokonaan, myös juridiselta vastuultaan, ns. vastuusihteerien hoidettavaksi. Tämä edellyttäisi näiltä vastuusihteereiltä tiettyä koulutusta ja kokemuspohjaa.

Varsinais-Suomen oikeusapu toimisto ehdotti voisivatko sähköiseen palveluun erikoistuneet oikeusneuvojat sopia tiettyihin tehtäviin paremmin kuin nykyiset oikeusavustajat.

4.2.4.3 Oikeusavustajien erikoistuminen

Helsingin ja Itä-Uudenmaan oikeusaputoimistot ovat ehdottaneet oikeusavustajien erikoistumista.

Itä-Uudenmaan oikeusaputoimisto katsoo, että jos nykyisistä oikeusaputoimistoista muodostetaan kuusi suurta oikeusaputoimistoa, niin näiden isojen oikeusaputoimistojen sisällä voidaan muodostaa asiantuntevia jaostoja eri oikeudenhoidon aloille. Julkisen oikeusavustajan hoitaessa rajattua aluetta asianajotoimeksiannoissa hänen asiantuntijuutensa kasvaa riittävälle tasolle hoidettavissa jutuissa. Tällöin myös koulutus voidaan kohdistaa tuottavasti ja kustannustehokkaasti kutakin painopistealuetta hoitavalle julkiselle oikeusavustajalle.

Tällöin saattaa toisaalta esteellisyystilanteet lisääntyä. Voidaan kuitenkin kysyä, onko tarvetta ottaa vastapuolta asiakkaaksi? Resurssit ovat rajalliset joka tapauksessa, eikä oikeusavustajia riitä jäävittömiskään tapauksissa vastapuolille. Maantieteelliset esteet eivät enää videoiden aikakautena estä ottamasta päämiehiä toiselta puolelta Suomea, mikäli pelätään päämieskatoa suurien toimistojen jakaessa päämiehet esim. perheoikeuteen, muuhun siviilioikeuteen tai rikosoikeuteen keskittyneille oikeusavustajille. Painopistealuejakoihin on siirrytty yksityisissä asianajotoimistoissa jo parikymmentä vuotta sitten.

Myös *Helsingin oikeusaputoimisto* on ottanut esille henkilöstön osaamisen kehittämisen sekä muun muassa erikoistumisen kaikissa oikeusaputoimistojen työtehtävissä ja henkilöstöryhmissä, niin ydin- kuin tukitoiminnoissakin.

4.2.4.4 Oikeusapupäätösten keskittäminen

Päijät-Hämeen, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot ovat ehdottaneet nykyistä voimakkaampaa oikeusapupäätösten keskittämistä. Päijät-Hämeen oikeusaputoimiston näkemyksen mukaan päätösten keskittäminen vain yhteen, kahteen tai kolmeen virastoon toisi yhdenmukaisuutta käsittelyyn. Samoin turvapaikanhakijoiden avustajien ja tulkkien laskut voisi olla hyvä käsitellä vain yhdessä virastossa. Tämä voisi tuoda mukanaan myös kustannussäästöjä toimintojen tehostuksessa. Mm. Kelassa ja verotoimessahan tällainen keskittäminen on jo varsin pitkälle tehty. Päätösten keskittämistä esimerkiksi kymmeneen toimistoon esittää Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oikeusaputoimistot Ne esittävät lisäksi, että oikeusapuhakemusten tuloseveltelyissä voitaisiin ottaa käyttöön sakkolaskuri.

LIITE 1

Luettelo lausunnon antajista

Oikeusaputoimistot:

Etelä-Pohjanmaa
Etelä-Savo
Helsinki
Itä-Uusimaa
Kanta-Häme
Keski-Pohjanmaa ja Pohjanmaa (Johtava yleinen edunvalvoja Anne Karikoski)
Keski-Pohjanmaa ja Pohjanmaa (Julkinen oikeusavustaja Martin Melin).
Keski-Suomi
Lappeenranta
Länsi-Uusimaa
Uusimaa
Oulu
Pirkanmaa
Pohjois-Karjala
Pohjois-Savo
Päijät-Häme
Rovaniemi
Satakunta
Tampere
Varsinais-Suomi

Korkein hallinto-oikeus
Hyvinkään käräjäoikeus
Sosiaali- ja terveysministeriö
Helsingin syyttäjänvirasto
Keskusrikospoliisi (sisältyy poliisihallituksen lausuntoon)
Poliisihallitus
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Kilpailu- ja kuluttajavirasto
Valtiokonttori / Kansalaisen yleisneuvontapalvelut
Espoon kaupunki / Perheasiat

Rikosuhripäivystys
Suomen Asianajajaliitto
Suomen Lakimiesliitto ry
Julkiset oikeusavustajat ry
Suomen tuomariliitto ry
Palkansaajajärjestö Pardia ry
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto ry
Finanssialan Keskusliitto
Kuluttajaliitto
Velkaneuvonta ry
Projektipäällikkö Vaula Haavisto, Sovittelufoorumi ry
Suunnittelija Antti Rissanen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
Suomen sovittelufoorumi ry

Korkein oikeus ja Helsingin hovioikeus ilmoittivat, että ne eivät anna lausuntoa.

Lisäksi seuraaville tahoille varattiin tilaisuus antaa lausunto:
kaikki oikeusaputoimistot,
Kemi-Tornion käräjäoikeus
Hämeenlinnan hallinto-oikeus
Helsingin poliisilaitos
Valtakunnanvoudinvirasto
Helsingin sovittelutoimisto
Oulun kaupunki / Perheasiat
Espoon kaupunki/Talous- ja velkaneuvonta
Hämeenlinnan kaupunki/Talous- ja velka neuvonta
Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto
Suomen Auktorisoidut Lakimiehet ry
JUKO ry

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-486-0 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi